

Aleksandrs Čaks

MATĪSS, KAUSU BAJĀRS

**Dramatiska poēma 5 cēlļenos,
arī jautra spēle ar 4 līķļem**

KURU KROGU ES IZDZERU,
KAM NOSKREJU KUMELIŅU?
PATS PAR SAVU NAUDU DZĒRŪ,
PATS SKRĒJ' SAVU KUMELIŅU.

Tautas dziesma

IESKAŅA

BAIRONS

Viss velti:

**Cilvēku darbi un mokas,
Es mazgāju rožainā ūdenī rokas
Un dzeru zelteri.**

**Pa kristāla pieri gludo
Uz leju tas šalkodams pludo.
Katrā apaļā, mirdzošā lāsē
Kāds sidraba dzirkstis kāšē.**

**Iesārto, plūstošo laiku
Ar izdzertiem kausiem es skaltu.
Valgmei slīd līdzī maigums:
Savam attēlam kristālā smaidu.**

**Es dzeru atstātā ēkā
Un citu cilvēku vairos.
Kad pavardā uguns sprēgā,
Ple manis atnāk Bairons.**

**Mēs spēlējam abi kārtis.
Kausu pēc kausa lejam
Un sūtām viens otru kārties,
Kad paspēlējam.**

Tā aiziet diena pēc dienas.
Dilst svārku un prāta audums.
Pulkstens pie sārtās sienas
Met mūžībai cukura graudus.

Pēc katra dzeltena mirkļa
Man Bairons nebeidz stāstīt.
Putni bez zelta irkļa
Peld augšup zilgmi glāstīt.

Viņš stāsta par savām mokām,
Par spēles kaislību grūto.
Un pāri viņa rokām
Baloži staigā un dūdo.

Viņš bieži neapjauž kārti.
Viņš kjūdās spēlē bez gala.
Kā pāva aste sārti
Aiz viņa kvēl pavarda mala.

Viņš lēnām nospēlē visu:
Savu gribu un doto sātu,
Saules un vakara dzisu,
Savu laimi un savu prātu.

Beidzot nekā viņam nava.
Viņš nogriež un atdod roku.
Tad galdā nāk viņa slava,
Sirds — pilna dziļu moku.

To arī viņš nospēlē ātri.
Raustās lūpas, un elpa kļūst asa.

**Katru vārdu viņš aptin ar nātri,
Kad pēkšņi un skarbi prasa:**

**— Kungs, ko lai vēl es jums dodu —
Vai sauli iedomu iesmā
Vai galsā mirdzošo odu,
Vai velnu, pārvērstu dziesmā?**

**— Nekā es negribu vairāk, —
Ar smaidu es viņam saku,
— Kā jūsu kaislību kalro,
Kas dara jūs lielu un traku,
Kas pārvērš jūs mūžīgā lodē,
Kas pārvērš jūs zibošā nazī.
Vienaldzība ir sodrējs:
Ar to var pietikt maziem.**

1. CĒLIENS

PIRMĀ AINA

(Tumsa. Iznirst gaišs stars, kas izplaukst lielā gaismas ziemā. Sārtajā gaismas plaukumā viena otrai seko parādības. Tumsā dzirdamas liela pūļa balsis. Skan mainīga mūzika. Rūc karuselis.)

ZIRGA UZPIRCĒJS.

Gada tirgus, dzīves tirgus.
Mij un pārdod darba zirgus.

PUIŠI.

Te es dzēru, tur es pērku
Sirdij sievu, ratiem zirgu.

SKAISTUMA PĀRDEVĒJS.

Daiļas teltis smaržas raisa.
Meltām laimē lūpas plaisā.

MEITAS.

Skumjas aizklāj sārti krīti.
Drānās mirgo saules rīti.

EDIENA PĀRDEVĒJS.

Šurp, kur pīrāgi un desas,
Lai jums mēle zirgā nesas!

ĻAUDIS.

Lalme tur vien ir, kur kūmās
Līdz nav dotas dienas drūmās.

Spēlē, dziedl, smej un dej.
Suns lal tavas bēdas rej.

BRĪNUMA RĀDĪTĀJI.

1.

Uz šī vēdera ar rungām
Sist var kā uz biežām bungām.

2.

Nes šis vīrs uz pleca mājās,
Kaut kā salms tam tievas kājas.

3.

Sen šī melta neēd ogas:
Rij tā ķieģeļus kā pogas.

4.

Es šo diegu, kas man rokā,
Varu pārvērst zirga lokā.

5.

Tiģeris, kas kampj pat bērnu,
Iztiek man ar kūlu pērnū.

6.

Notver zvaigzni, apēd meli,
Nāc tad braukt ar karuseli!
Viss šai dzīvē riņķī griežas,
Laimel blakus skumjas spležas.

ĻAUDIS.

Viss šai dzīvē jūklī griežas,
Blakus laimel sāpes riežas.

*(Sārtais plaukums izirst un zūd parādības. Stūrī platā gaismas
starā atvīd maza auguma vecītis ar vecu leļļu teātri.)*

VECĪTIS.

Kad padebesī zuda diena
Un nāca vakars, zilā astra,
Vēsums sēdēja pie sila.
Es ar saviem draugiem — lēlēm
Gāju tālāk dzīvi pelnīt.
Nomaļus pie lielā tirgus
Gaisā kāru savu telti.
Lelles sarka slēptā jūsmā:
Varēs atkal viņas staigāt,
Posties savās gleznās drānās,
Diedāt, mīlēt, ciest un nomirt,
Kā to ļaudis sen jau dara.

Skaista bija mana spēle.
Visu biju viņā devis:
Savu jaunību un prātu,
Alkas, ticību un mīlu.
Vai es pats to kādreiz vīlu?

Tagad prāts mans soļo lēni.
Visos pirkstos gūlies smagums.
Tie nav pirksti — koku zari.
Nespēju vairs vadīt lelles,
Lai tās dejotu, kā nākas.
Maniem vārdiem akmens uzlikts.
Brauc tur pāri dārdot tumsa.
Strauts bij agrāk mana mēle,
Lakstīgala, smaldošs ezers.
Visi zvēri, kas bij mežā,
Sēdēja man mēles galā.
Meitenes tur nāca raudāt,
Sleivas savu kaisli atdot.

Bērni savu prieku nesa,
Dienas savu silto gaismu.
Naktis savu kluso mieru.
Šķēpi skanēja un kausl.
Valdi lidoja kā ūpj.
Kas bij manai mēlei smagums?
Zeme bij tai viegla skara.
Pasaule kā jautra dziesma,
Magone un kaislas lūpas.
Tagad viens es tumsā sēdu.
Kaut es redzu jūras dzīli,
Kalnu sirdi, laiku prātu —
Manos vārdos viņu atspulgs
Vāri vizmo, elpo viegli,
Taču visi garām aiziet
Vieglā gaitā, lepnās drānās —
Visi, kas no manām lellēm
Ņēmuši sev briesmā līdzī
Delnai valgumu un lūpām
Tīru smaržu, gudru vārdu,
Elpai gaismas izturību.

(Apklust, noliecis galvu. No tumsas iznirst slaidis, melnā tērples vīrietis — Drūmais kungs.)

DRŪMAIS KUNGS *(paklanīdamies vecītim).*

Deg mežu gali tālē sārti
Kā roze — plūkta paslepen.
Sen netik man vairs drūmi vārdi.

VECĪTIS.

Sirds tos uz mēles dzen.

DRŪMAIS KUNGS.

Pats drūms, es mīlu jautru prātu.
Tik nazis man un zibens spalgs.
Lauz sava izmisuma krātu.
Pat sāpēs esi degošs malks.

Ko nomaļus kā veca lapsa
Tu drebot sēdi. Vakars vēls.
Kā lakatu ap kaklu apsien
Tu savas skumjas, lai tās kvēl

Par neļķi kaislāk tumsā biežā.
Lai duncis tava mēle top!
Tas labi beidz, kas slikti iesāk.
Ko savas rētas velti kop?

Lai pludo tava versme sārtā
Kā vīns, kas simtu gadu vecs.
Tas iedegs dzīvību pat kārtā,
Un atvēzēties celsies plecs.

Nāc ārā tu no savas likstas!
No oglēm sūnas rausi nost!
Pat tērauds ugunī top mīkstāks.
Vislabāk liesma prot mums kost.

VECĪTIS.

Cik skaists tavs vārds, tik pats tu neglīts.
Man tavas rokas pārāk zib.
Var vētra nolauzt lielu eglī,
Bet sirdi? Nē, tā zin, ko grib.

DRŪMAIS KUNGS.

Sev lūpas noslauki ar nātri:
Par daudz tur virsū medus pil.
Ko darīsi tu? Labi ātri
Kā dzirksteles man vārdus šķil.

VECĪTIS.

Es lelles pelnos saberzīšu
Un izkaisīšu debešos.
Ar pātagu pats sevi dzišu
Kā vērsi pazust tālumos.

Nav viegli aizsviest savas lūpas,
Lai augli viņu vietā dod.
Mēs visi dzērāji un žūpas —
Dzer katrs dzīvi, kā viņš prot.

Par plitnieku un traku vīru
Bij skaista leļļu teika man.
Es mākoņus kā lapas šķīru,
Kas vēl no saules medu tvan.

Es lapas pavēru kā vārtus,
Kur mūžiņa kā aka klus.
Tur atradu es saldus vārdus
Un miesā gleznus cilvēkus.

Bij katrs vārds pilns rožu vēja,
Pilns vērmeļu un dadžu sāls.
No manis ļaudis projām skrēja.
Par čūsku kļuva ceļa māls.

Es brīnā apstājos kā apse.
Par ziedu vārds bij mutē likts.
Es nesapratu vaīrs, kas labs ir
Un kas ir slikts.

Es ļaudis turēju, kā pratu.
Es viņiem kļiedzu salds un ass —
Man nebij naudas maisu platu
Vai greznu galdu paliekas:

— Tas vīrs, kas plosās manā lellē
Un savā negausībā plats
Te gāžas debesīs, te ellē,
Mans cilvēk, tas tu esi — pats.

— Nē. — Ļaužu bars par mani smēja.
Bij viņu smiekls man kā gūsts.
Tie skābu viņu mutē lēja,
Lai mana mēle gausa kļūst.

Smags izmisums pār mani krita.
Es pārtrūku kā pavediens.
Mans dzērums mani pašu sīta.
Es redzēju: es atkal viens.

Es savas lelles saberzīšu
Un izkaisīšu klajumos.
Ar pātagu pats sevi dzišu
Kā vērsi pazust tālumos.

DRŪMAIS KUNGS.

Par daudz tu savas lelles mīli.
Varbūt kā sevi vairāk pat?

VECĪTIS.

Jā. Izirušu drānas vīli
Var sašūt. Mani — valrs nekad.

DRŪMAIS KUNGS.

Dod savu dzīvību, un lelles
Kā dzīvas būtnes pacelsies
No stieņa, kur tās mirdz kā krelles,
Un tavā vietā dzīrot ies.

(Paņem stieni un paceļ to. Lelles raustās. Drūmais kungs smeļ.)
Vecītis atņem stieni un noglāsta lelles.)

VECĪTIS.

Vai tiesa tā, ko tu man saki,
Vai atkal tikai viltus rūgts?

DRŪMAIS KUNGS.

Lai mana mēle pelnos sakrīt
Un mani pašu aprij dūkstis —
Tā tiesa ir.

VECĪTIS.

Kā man vēl trūkst?

(Domā.)

Es savas lelles pārāk mīlu.
Dod kādu drošību un ķīlu,
Ko varu uzlikt tev par sodu!

DRŪMAIS KUNGS.

Es protu rozē pārvērst odu

Val arī kausā zeltītā.

Iet?

VECĪTIS (*kādu laiku domā, beidzot saka*).

Jā.

(Seko Drūmā kunga izdarības. Pazib ods. Viņš notver to ļoti veikli sauļā un pašu sauju saspiež. Tad lēnām ver to vaļā. Delnā guļ skaista sarkana roze.)

DRŪMAIS KUNGS.

Te ods. Te roze. Tā.

(Pasniedz vecītim rozi. Roze pazūd. Drūmais kungs atkal lēni saspiež roku dūrē. Tad ātri to paver vaļā. Delnā strauji kā gaisma atmirdz zelta kauss.)

Te kauss kā pati saule jauks.

Val tu man ticī tagad, draugs?

(Iemet kausu kaktā. Tas skanēdams izgaist. Vecītis smīn.)

VECĪTIS.

Kur ķīla?

DRŪMAIS KUNGS.

Arī to tev došu.

Tu redzi manu kreiso roku?

To es ar savu labo droši

No pleca noraušu bez moku.

(Norauj ar labo roku savu kreiso un iedod to Vecītim.)

Ņem viņu savā vecā dūrē

Līdz beigu mirklim savam turēt.

(Vecītis riebumā nomet kunga kreiso roku zemē. Tā palecas kā gumijas bumba gaisā un atkal pieaug Drūmajam kungam pie pleca. Kungs baiži un griezīgi smeļ.)

VECĪTIS.

Tu esi vīrs tāds kā no elles.

DRŪMAIS KUNGS *(smejas vēl skaļāk).*

Es ticu.

VECĪTIS *(sniedz Drūmajam kungam stieni ar savām lellēm).*

Še, ņem manas lelles!

Tev visu savu elpu dodu,

Lai manas lelles dzīvas kļūst.

(Drūmais kungs paņem stieni ar lellēm un met to kā putnu smiedamies gaisā. Drūmais kungs un vecītis legrimst dziļā krēslā. Viņi tikko manāmi. Gaisā uzzied agrākais gaismas plaukums un tajā pavīd izgaistot: Matīss — kausu bajārs, bruņinieks Knuts, krodzinieks, pāns Ignats, Irena, mežinieks, sardzes priekšnieks, dzērāji, sievietes, Rīgas ļaudis un kuģinieki. Dzirdama dziesma.)

Uz augšu, līdzās rīta vējam,

Kur lido sapnis, zilgmes gaiss.

Mēs drīkstam visu, ko mēs spējam.

Un kas mums neiespējamais?

DRŪMAIS KUNGS.

Jau lelles dziedot projām spurdz.

Un pats tu kļūsti sājs un gurds.

VECĪTIS.

Nupat es tādā auglī kodu,
Ka asinis uz sauli plūst.

(Mirst. Top mazliet gaišāks.)

DRŪMAIS KUNGS.

Viņš mira, lai jums elpu dotu
Un visas savas kaislības —
Kā mirdzošu un dārgu rotu,
Kur zaigo skaistums, bargs un ass.

Skrien zaļas zvaigznes. Jūs tām līdzī
Kā putekļi un gaišums vārs.
Te nav nekas viens otram līdzīgs —
Un viss kā milzu čūska kārs.

Jūs steidzat nākt, tvert un tad aiziet
Kā lāses, dzirksts un kalna strauts.
Ir labi bailēm acis aizsiet.
Un nezināt, kas ir par daudz.

Uz augšu, līdzās rīta vējam,
Kur lido sapnis, zilgmes gaiss.
Mēs drīkstam visu, ko mēs spējam,
Un kas ir neiespējamais?

BALSIS.

Uz augšu, spārnā, jūtā, domā
Un katra mirkļa pukstienā
Krīt zvaigzne bezgalības somā.
Nāc, labā dzīve, pretim nāc!

Uz augšu! Zvirgzdu plest par kalnu
Un kalnu zvirgzda vidū likt.
Uz augšu! Ziedā pārvērst salnu:
Tas arī labs ir, kas ir slikts.

KORIS.

No mūžības zeltaina saiņa
Doti tie jums.
Mūžīgā plūsma un maiņa —
Tas viņu noslēpums.

Ir divi rožaini cilņi:
Sākums un noslēgums.
Šūpo tos pasaules viļņi —
Mūžīgais noslēpums.

(Gaisma kļūst gaiši sārta, tad zaļgana un izgaist. Tumsa.)

OTRĀ AINA

(Tumsa zaudē savu biežumu. Rodas dziļa krēsla. Manāmas varēnas velves. Vārs spožums lidinās gaisā — krogus gars. Dzirdama viņa balss.)

KROGUS GARS.

Dziļš un vecs šis krogs kā aka,
Taču jautra dzīve te:
Jauki virmo alus smaka,
Silta tumšā pagalde.

Neredzam, kā saule noriet.
Nezinām, kad mēness lec.
Augšā dzīve kust kā ore.
Mums te, kausus ceļot, plecs.

Skumjš un jautrs nāk te iekšā,
Atsēstas un kausu lūdz.
Alus putas aizzied priekšā
Visam, kas šai dzīvē grūts.

Nav vēl diezgan, pasauc sīvo.
Pāri velvju liekums salts.
Garām viņam slīd un plīvo
Mūsu smieklu sārta šalts.

Cits te cilvēks, dzīve cita.
Izplaukst baltā rozē laiks.
Kur ar rikstēm rūgtums sīta,
Sapņi nāk kā zelta tvaiks.

Kāds tavs tērps, tas te vienalga;
Ja vien plaukstā grasis trīs,
Tava dzīve kļūs te smalka
Un neviens tev neprasis,

Vai tu slepkava vai bende,
Dienderis vai lepns vīrs.
Tikai nodzert vairāk centies,
Lai tu kļūtu ātrāk tīrs —

Viss no savām vecām miņām,
Vecās dzīves, vecā vilts.
Atdod sirdi skurbu ziņai
Mūžs tavs kļūs kā sauja smilts.

Paņem to un alkā spējā
Laid kā putnu debesīs
Tālā, virpuļainā vējā, —
Un viņš tevi aiznesīs,

Kur nekā no mums vairs nava,
Kur ir viss kā pūka smalks:
Ienalds, cerība un slava —
Vērmeļu un medus malks.

Tumšs un dziļš šis krogs kā aka.
Jauka zeme, dīvains šķirsts.
Katram jaunam saimnieks saka:
— Kas te atnāk, tas te mirst.

(Pēkšņi top spilgta un grezna gaisma. Redzami gari, rotājumiem klāti ozola galdi. Pa labi liels, zaļgans kamīns. Krāšņi, žuburaini svečturi, pilni garām, dzeltenām svecēm. Gar sienām

tepiķi, kuru audums rāda mākslīgi izveidotos tēlos Rīgas vēsturi. Telpu noslēdz varenas velves. Vienā stūrī lielas lūkas. Durvis — pretim, pa labi un pa kreisi. Galdos smagi alus kausi. Zem galdiem guļ dzērāji. Daži dārgi ozola krēsli apgāzti. Gaiss tvanains, pilns dūmu un raibu, uzbāzīgu smaku. Dažādu ļaužu kārtu dzērāji: grezni tērpti kungi, amata meistari, ceļotāji, tirgotāji, kuģinieki un jaunatne.

Pats krodzinieks — zems, plecīgs vīrs, it kā pilns svina un vērša spēka. Seja gaļaina, bet spēcīga. Lielais deguns piešķir izskatam bīstamību un noslēpumainību. Krodzinieks apstaigā viesus. Viņam seko divi slaidi kalpi un viena daiļa, raibi tērpta kalpone ar dzērieniem un ēdieniem.)

KRODZINIEKS.

**Dzeriet, draugi, dzeriet,
Kausu kausā veriet!**

KAUSA NESEĒJS.

**Val dzirdi zvanam auzu,
Kur saule oga kļūst?**

(Viesi brīnās. Daži skaļi smeļ.)

**Es strautu pušu lauzu,
Lai mūžam valgme plūst.
Dzer, sausu savu kausu
Dzer,
Dzer!
Es visu rasu rausu.
Tver to!
Tver,
Tver!**

SIRMAIS KUNGS.

Es tavai dziesmai klausu,
Es dzeru kausu sausu
Un uzsaucu jums: sveiks!

DZĒRĀJI.

Sveiks!
Zeme salds, sulots ābols,
Beigsim dzert, guldīti kapos.
Sveiks!

(Vispārēja liksmība un kliegšana.)

KAUSA NESĒJS.

Es kalnu pušu lauzu
Kā saldu alus vāti.
Kā cibu sauli dauzu:
Tur siers kā čūska satīts.

(Kalpone daļa sieru.)

Dzer sausu kausu.
Dzer!

SIRMAIS KUNGS.

Dzer!

DZĒRĀJI.

Sveiks!

SIRMAIS KUNGS.

Acs durvju velvē čūsku redz.

(Vispārēji smiekli. Saucieni.)

Šis krogs trīs simti gadus vecs.

Mēs šonakt viņam svētkus svinam.

Lai godam krodzinieku minam.

*(Klanās krodziniekam. Vispārējā uzmanība pievēršas kroga
saimniekam.)*

DZĒRĀJI.

Lai minam.

Lai minam.

JAUNEKĻI.

**Kad rīts mums kājas kurpē liek
Pie tevis steigties, krodziniek,
Cik tad ap prātu labi tiek.**

Mēs tevī sveicam,

Telcam.

Tu, mūsu kausu stingrais gans.

Tu, mūsu slāpju saucējs zvans.

Sveiks!

Sveiks!

KRODZINIEKS.

Paldies jums, jaunie bērzi;

Val visiem pilns jums mērs ir?

JAUNEKĻI.

Ir.

Lūpas putas šķir.

VĪRI.

Kad, krodziniek, tu nomirsi,

Neviens mēs līdz tev nemirsim.

Mēs tevi mucā guldīsim,
Un tu pie velna riposi —

Tu, mūsu kausu sargs un gans.
Tu, mūsu sāpju skurbais tvans.
Sveiks!
Sveiks!

KRODZINIEKS.

Tas jauki: velns man tuvīns rads
Un zeme viņa labā acs.

SIRMAIS KUNGS.

Nē. Zeme alus muca ir.

KRODZINIEKS.

Un mucai divi gali ir:
Kas dievu daudz no velna šķir?

VIESL.

Kas labi teikts, tikpat kā veikts.
Vēl, krodziniek, reiz esi sveikts!
Pa virsu putām smieklī skrien.
Pie skudru kājām skumjas sien.

SIRMAIS KUNGS.

Uz mēles blakus rausim liek
Sen tavu vārdu, krodziniek.

KĀDS JAUNEKLIS.

Kas aizliegumi un kas sodi
Pret saldumu, ko tu mums dodī.

VECS DZĒRĀJS.

Gaišs pilns te kā ar gardu sāli:
Der vienmēr kauss ar ceptu kāli.

VISI.

Kā gan bez tevis dzīvot mums?
Kur ir tavs varas noslēpums?

(Krodzinieks dod zīmi, ka viņš atbildēs.)

KRODZINIEKS.

Sen zvaigznēm tālēs sava gaīta,
Tās mūžam mums virs galvas kvēl.
Es kausus izdzēris bez skaita.
Dzert gribas tomēr mūžam vēl.

Tu, slāpe, negausā un trakā,
Kas allaž manā dzīlē kaist,
Vai ir tāds ūdens kādā akā,
No kā tavs sīvums mirkli gaist?
Nedz valgums kāds, nedz dziļa rasa
Spēj tavu kāri remdināt:
Kā asmenis tu vienmēr asa,
Kā elpa mūžam esi klāt.

(Viesi, paceldami kausus, visi reizē atkārto. Daudzi uzlec uz krēsliem.)

VIESI.

Kā asmenis tu vienmēr asa,
Kā saule mūžam esi klāt.
Sirds tevi sauc un vienmēr prasa,
Pirms mūžībā par apsi stāt.

KRODZINIEKS.

Kur lai es eju, kur lai bēgu,
Kur būtu man tāds slepens nams,
Ar kādu gudrību un spēku
Tavs spēks man būtu pārvarams?

Es velti domāju un pētu:
Mans prāts ir tikai puteklis.
Ja rēta ir, vai kāds šo rētu
No pleca sev ir izdzinis?

Tu, slāpe, negantā un trakā,
Kā mēle tu man esi klāt.
Plaukst balta puķe alus smakā.
Vien tā spēj tevi reibināt.

VIESL.

Plaukst balta puķe alus smakā.
Vien viņa spēj mūs reibināt.
Nedz valgums kāds, nedz ūdens akā,
Kaut debesis tur smeltas klāt.

KRODZINIEKS.

Pēc kausa jauna alus kausu
Man tāpēc tvert ir allaž prieks.
Es dzeru to līdz mielēm sausu.
Es viņu maigai balsij klausu,
Līdz mani smaidošu un gausu
Ņem savā klēpī zelta miegs.

VIESL.

Miegs salds kā medus, labs kā sniegs.
Vai būs te kāds, kas mums to sniegs?

KRODZINIEKS (*nostādamies telpas vidū.*)

Jā. Neesmu es patmīlis.

Kas citiem dod, tam pieder viss.

(Krodzinieka beigu vārdi izraisa brāzmainas gaviles.)

VIESL.

Sveiks, sveiks!

KRODZINIEKS.

Tā jums par lielu prieku

Es kļuvis šeit par krodzinieku.

VIESL.

Lai dzīvo!

VECS DZĒRĀJS.

Līdz viņš noķers trieku.

KRODZINIEKS.

Man patīk alu kausos liet,

Lai smaržo gaiss un putas zied.

Tik saldās dziesmās draugu vaļgs.

Kā sapnī nāk un aiziet laiks.

Tik deja, jautrība un smiekli:

Es smeju līdz, un kļūst man viegli.

VECS DZĒRĀJS.

Kā ne — tev grasis makā iekrīt,

Lai kļūst tas smags un sevī stiegrs.

KRODZINIEKS *(smiedamies).*

Tu, vecais žūpa,
Dreb tev lūpa,
Bet pliķi man ar vārdu iesit.
Lal.

(Pamāj ar roku abiem kalpiem.)

Jau pēc mirkļa pats tu smiesi.

(Kalpi paceļ uz rokām krodzinieku telpas vidū.)

Jūs visi, kas te — resni, liesi,
Ko gana kauss ar alus piesi,
Jūs visi šonakt mani viesi.

(Visi pieceļas un mēmi paklanās.)

Jūs driksstat dzert, cik vien jūs varat,
Līdz vēders plīst no alus svara.

(Uzsit vecajam dzērājam uz pleca.)

Ko?

(Vecais dzērājs brīnā rausta plecus.)

VIESI.

Šonakt dzersim mēs patiesi.

ZEĻI.

Kā kurtu bars kļūs kalpi liesi.

KUĢINIEKI.

Pēc lākturiem tu beigās skriesi.

SIRMAIS KUNGS.

Būs mucas tukšas. Kroga kuls
Zem putām kā zem segas guls.

KRODZINIEKS.

Lai! Tikai baudāt manu alu:
Tas kvēlē pārvērš dzīves salu.

KĀDS BRAMANIS.

Lai mana sieva dzemdē slieku
Un visa manta ellē zūd:
Par tādu īstu krodzinieku
Es arī vēlētos reiz kļūt.

Kas vēju noturēs ar diegu,
Kas prātu atdos zābakam?
Es visu mucu galdā lieku
Par godu mūsu saimniekam.

KRODZINIEKS.

Šī dāvana man dara prieku.
Es otru mucu pretim lieku.

(Gaviles pamazām pieņemas un turpinās.)

SIRMAIS KUNGS.

Es ceptas irbes pilnu sieku.

KĀDS BRAMANIS.

Es visu briedi tā kā nieku.

SIRMAIS KUNGS.

Es vēršus, cik vien tos var iegūt.
Lai vēl tad viena muca iet.

VIESI.

Jau vēders lec, un kājas dzied.
Kā rozes visiem ūkas zied.

VECS DZĒRĀJS.

Pagalam mēlei valoda:
Trīs alus to kā galoda.

Kā ezerā prāts alū mirks,
Līdz acij blusa šķītis zirgs.

VIESI.

Tad tikai dzeršana,
Dzeršana
Šonakt plauks.

Laidies vien dibenā,
Dibenā,
Mīlais draugs.

Tad tikai ēšana,
Ēšana
Šonakt plauks.

Atsities sivēnā,
Sivēnā,
Mīlais draugs.

KUĢINIEKI.

**Kad gaiļi spārnus torņos kuls,
Būs gurnos gurdums, pēdās mulss.**

(Krodzinieks sasit plaukstas. Ierodas muzikanti.)

KRODZINIEKS.

**Man spēlmaņi uz koriem stājas.
Vēl taču kustas jūsu kājas.**

(Spēlmaņi sāk strauju danci. Daži kuģinieki sāk virpot. Skaistā kalpone pievienojas, izplaukdama virpulī dejotāju vidū. Deja pieaug trakā straujuma un pēkšņi nolūst.)

ZEĻI.

Mēs gribam dziedāt.

KRODZINIEKS.

**Dziedat arī,
Lai nošalc gaiss kā eglēm zari.**

(Vairāki zeļi tuvojas spēlmaņiem. Viens iečukst spēlmaņa pirmajam vīram. Sākas dziesma.)

ZEĻI.

**Reiz vienam lielam karalim,
Dirim-dim-dim,
Dirim-dim-dim,
Zem saules piederēja viss.
Bij tomēr bargais liktenis
To smagam jokam nolēmis,
Bij nolēmis.**

No pašas tālās bērnības,
Lai neraud bass,
Lai neraud bass,
Viņš lepojās kā gardēdis.
Reiz atkal brangi paēdis,
Viņš rima, saldi iesnaudis,
Viņš iesnaudis.

Tam rīkle miegā sakalta,
Tā sakalta,
Kā sakalta.
Kad viņš pēc dienas pamodās,
Kauls ūkas galā līgojās.
To alznest nespēja pat kāss,
Pat glābējs kāss.

Tad cēlās lielā atrauga
Tik nejauka,
Tik nejauka,
Ka neizcieta viduklis:
Tas pārsprāga kā pūpēdis.
Pagalam bija karalis,
Pats karalis.

Kāpēc tāds gals bij karalim?
Jau smiltis dim,
Uz zārka dim.
Viņš pat pēc irbes saldākās
No alus kausa vairījās,
Līdz rīkle sausa aizvērās
Kā tīta tāss.

Lai tāpēc kausus izdzeram,
Lai izdzeram,
Lai izdzeram.
Kas nedzer, neder vairs nekam.
To redzēsīm mēs pakrītam
Un savās slāpēs nomirstam,
Pat nomirstam.

VIESL.

Pat nomirstam.

KRODZINIEKS.

Šī dziesma gaužām patīk man.
Lai kausi saskūpstoties skan.
No laiku gala drēbniekiem
Balss skalstāka par audekliem.

KUĢINIEKI.

Var drēbnieks sārtas bikses šūt.
Kā adatā pie zvaigznes kļūt?

KĀDS ZELLIS.

Liec savu labo aci tā
Pret otru aci adatā,
Ka zvaigzne tieši lekšā spīd.
Būs aci zvaigzne tev tūlīt.

KUĢINIEKI.

Pat sasiets jērs ir tikai māns
Tam vilkam, kam kūp pāršķelts sāns.
Kas deļot prot un nažus rīt,
Tam vien pie kājām zvaigzne krīt.

SIRMAIS KUNGS.

Tad dejojat par prieku mums,
Līdz klons vēl nav no alus glums.

(Kāds kuģinieks klona vidū uzsāk mežonīgu, dienvidniecisku deju, ko viņa biedrs pavada ar ģitāri. Šinī brīdī svētku telpā ļoti uztraukts ieskrien kāds kalps un, ieraudzījis krodzinieku, steidzas pie tā. Pieskrējis grib ko teikt, bet nespēj. Krodzinieks, kļuvis dusmīgs, purina kalpu.)

KRODZINIEKS.

Ko tu tik mēms un sejā bāls?
Vai tev uz lūpām zvēro sāls?

KALPS.

Es, uztraukumā drebot viss,
Sev būšu mēli norijis.

KRODZINIEKS.

Tev, puisi, klausies, taču ir
No maizes mēle jāatšķir.

KALPS.

Es gribu runāt, bet nekā:
Prāts iekritis kā zābakā.

KRODZINIEKS.

Ko niekus melsi. Saņemies.
Nav tādas lietas pasaulē,
Ko neatrod, ja pameklē.
Ar mēli labi atvēzies,
Prāts līdzī tad kā dūre skries.

KALPS (*kā kumāsu norijis*).

Ir. Zinu.

KRODZINIEKS.

Sāc! Ko kavējies?

KALPS.

Kungs.

KRODZINIEKS.

Nu?

KALPS.

Viņš — Matiss ieradies.

(Krodzinieks ļoti pārsteigts. Sākumā nezina, ko darīt. Pamazām atjēdzas.)

KRODZINIEKS.

**Kaut tev uz vietas zustu sāns.
Kaut kļūtu tu kā zvīņa plāns
Un reizē smerdeklis un gāns:
Tas nevar būt, tas tikai māns.**

KALPS.

**Es, saimniek, viņu pazītu
Pat tad, ja mani pakārtu.**

KRODZINIEKS (*galīgi atjēdzies*).

**Tad runā, rādī, kur viņš ir.
Ko mēs te stāvam? Ceļu šķir,
Tu, aita! Prāts tavs izkaltis
Kā saulē govju plācenis.**

KALPS.

Ka tik tev mēle nenopūst,
Kur tik daudz lāstu pāri plūst.

KRODZINIEKS.

Pagalam svētku alus mans.
Klāt kausu pavēlnieka gans,
Klāt reizē izmisums un prieks.
Kas es? Te brīdi dievs, te nieks.

(Uzkāpj uz mucas un sauc.)

Lai kluss top visās istabās,
Rimst deja, mutē paliek kāss.
Man ir kas, viesl, sakāms jums,
Kāds liels un priecīgs noslēpums.

BALSIS.

Teic ātrāk, tu! Nav laika mums.

KRODZINIEKS.

Kas ir bez saules debess jums,
Bez dziļām sāpēm nāves trums?

(Klusums.)

Klāt mūsu svētku greznojums.
Nav atraidīts mans ielūgums.
Viņš ieradīs un būs starp jums.
Viņš.

BALSIS.

Kas?

KRODZINIEKS.

Pats Matīss — krogu dievs.

(Vispārējs līkums satraukums. Balsis.)

PIRMĀ.

Viņš.

OTRĀ.

Matīss.

TREŠĀ.

Tagad jautri ies.

CETURTĀ.

Par suni kauss uz galda rīes.

PIEKTĀ.

No bļodām irbes pretim skries.

SESTĀ.

Un visi kakti skaļi smies.

(Krodzinieks ar kalpu aizskrien.)

SIRMAIS KUNGS.

Mēs viņu saņemsim, kā nākas:

Viņš mūsu pulka dižākais.

Lai sveču gaismā vizmo gaiss.

Un velves tā kā vaļģi kaist.

Likt paklāju līdz pašām durvīm.

Nest iekšā ziedus pilniem kurvjiem.

Kas zin, kā viņa dziesma sākas?

VIĒSI.

Mēs viņu saņemsim, kā nākas.
Kas zin, kā viņa dziesma sākas?

(Uz galda uzlec jauneklis un sauc.)

MIKUS.

Es — vārdā Mikus Sālzirnis —
Jau esmu reiz to dziedājis.

BALSIS.

Ists velna puika. Kausu šo,
Pirms sāk, līdz galam iztukšo.

VECS DZĒRĀJS.

Kad kausu beidz, sāk to no gala:
Kļūs mēle tev kā lakstīgala.

KALPS *(iesteidzies, uztraukti).*

Viņš nāk. Viņš nāk.

SIRMAIS KUNGS.

Lai dziesmu sāk!

(Mikus sāk dziesmu. Kalpones un kalpi dziesmas ritumā nes ziedus, sveces un klāj paklāju. Ieejas durvis grezno vainagiem.)

MIKUS.

Ja krogs kāds slēgus aizdarījis,
Tur, ļaudis, Matīss iekšā bijis.
Vairs nebūs tur nevienas lāss.
No putekļiem nāks tikai kāss.

Mūsu Matīss dzērājs brašs:
Knašs
Mucu sev uz gurna liek,
Izdzert to — un nepietiek.

VIESL.

Mūsu Matīss dzērājs brašs:
Brašs un knašs
Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzert to — un nepietiek.

MIKUS.

Nav viņam kausā pretinieka:
No viņa izvairās pat trieka.
Ja izdzert ezeru tam dos,
Viņš mirklī viņu iztukšos.

Matīss — tas tik dzērājs brašs:
Knašs
Mucu sev uz gurna liek,
Izdzert to — un nepietiek.

VIESL.

Mūsu Matīss dzērājs brašs:
Brašs un knašs
Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzert to — un nepietiek.

MIKUS.

Ja mūsu Rīgai draudēs plūdi,
Liks Matīss pretim savu krūti.
Viņš izdzers plūdus tā kā nieks.
Kļūs sīka Daugava kā diegs.

Mūsu Matīss dzērājs brašs:

Knašs

Mucu sev uz gurna liek,

Izdzert to — un nepietiek.

(Šajā brīdī durvīs parādās Matīss, garš, spēcīgs jauneklis. Gaišiem un īsiem matiem. Viņam blakus krodzinieks un mežinieks ar lielu cirvi.)

VIESI.

Matīss tiešām dzērājs brašs:

Ašs un knašs

Mucu sev pie lūpām liek,

Izdzert to — un nepietiek.

(Visi pieceļas, visu uzmanība pievērsta Matīsam.)

SIRMAIS KUNGS.

Lai spurdz kā gulbji gaisā trauki,

Klāt mūsu Matīss, Matīss, sveiks!

KĀDS BRAMANIS.

Raud zelta lāses sveču tauki:

Klāt lielais Matīss.

VECS DZĒRĀJS.

Matīss, sveiks!

ZEĻI.

Sveiks!

VIESI.

Sveiks!

(Matīss stāv nopietns durvīs.)

MATISS.

Jums pretim manas sveikas, draugi,
Līdz nāvei manas lūpas telks.

(Pret krodzinieku svinīgi pagriezies.)

Tu mani, saimniek, saņem jauki.

(Krodzinieks zemu paklanās.)

KRODZINIEKS.

Bij krogs mans tumšs, un sirds man slīma,
Es tagad atkal atdzimis.

No taviem soļiem roze dzīma.

Tā reibina, un smaržo viss.

Vai jūti manu alus smaku?

Tā dara sapņainu un traku,

Liek mēlei visustīvākai

Diet valgā mutē laimīgai.

Vai dzirdi tālos pagrabos,

Kā zvani mucas sevī dim?

Tās asinis un sapņus dos

Tev, visu kausu trakulim,

Tev, lielam valgmes karalim,

Tev, visu trauku valdonim.

Tu — bezgalības atspulgs mums,

Tu — upe, ezers, mākonis.

Kā tvaiks tev cauri lido viss.

Tu — mūsu prātu noslēpums,
Nāc iekšā. Esi sumināts.
Kā valdiniekam galds tev klāts.

(Nostājas Matīsa priekšā un zemu paklanās.)

Es tavā priekšā galvu liecu.
Es visus kalpus skriešus triecu.
Kā balvu savu sirdi sniedzu.

Lai atskan spēlmaņi un dziesma.
Nāks stirna tev no zelta iesma
Kāps stiklā vīns kā tīra liesma.

(Krodzinieks plati atvēž rokas.)

Vai redzi? Velvju izliekums
Tev liecas pretim sārts un glums.
Tvīkst roze, kur bij tikko trums.

Kā neļķes visi kakti tvan.
Kauss sievas balsī pretim skan —
Tu dari lielu godu man.

SIRMAIS KUNGS.

Tu dari lielu godu mums.

(Nostājas Matīsam pretim un sniedz roku. Arī pārējie atstāj savas vietas un tuvojas Matīsam.)

ZEĻĻI.

No alus putām tava gulta,
Tu — mūsu šķēps un slāpju bulta.

KĀDS BRAMANIS.

Tu — mūsu ilgu atspīdums.

KUĢINIEKI.

Kā maza, viegla zelta mulda
Tev rokās jūra, vētras kulta.

SIRMAIS KUNGS.

Tu pats kā klints.
Šalts slavu spindz.

VIESI.

Kausu putenis
Prieku lej.
Kā reibu putas
Mūži skrej.

KĀDS JAUNEKLIS.

Telc — vai tu sauli izdzert spētu?

MATIŠS.

Ja tu man drusku palīdzētu.

VECS DZĒRĀJS.

Dod savu sauju apraudzīt.
Varbūt no tās kas urnā krīt.

(Izņem no Matīsa delnas naudas gabalu.)

CITS JAUNEKLIS.

Ļauj savu roku noskūpstīt.

(Grasās skūpstīt.)

KRODZINIEKS.

Kā mušas tie uz tevi krīt.

(Atvaira spēcīgiem grūdieniem uzmācīgos.)

MATĪSS.

Paldies par visu, krodziniek!

Lai ir tev vēl un vairāk tiek!

Tu pelnījis to. Tava sirds

Kā avots mūsu elpā irdz.

(Piegājis pie viņam domātā galda, ko pašlaik steidzīgi poš.)

Tas, ko tu manā galdā liec,

Man atsmaržo kā astras zieds.

Tāds galds var būt vēl debesis,

Kur visas mūsu ilgas dzīs.

Lai šonakt tas, tik krāšņi posts,

Tā paliek.

(Strauji atkāpjas no galda kā sadurts.)

Sūru sāpju kots,

Es klīstu apkārt. Nakts un posts

Man elpā smagi likst un sūrst.

Man prāti jūk un acis gurst.

Es jūtos tālam ceļam jozts.

(Vēršas pret klātesošiem. Visi pārsteigti.)

Vairs palikt nevaru starp jums,

Te viss tik netīrs, auksts un glums.

Viss, ko es tveru, kopā irst.
Viss, ko es alkstu, zūd un mirst.

(Iestājas smags klusums.)

SIRMAIS KUNGS.

Ko runā viņš? Kur viņa prāts?
Slikts reibums viņu laikam māc.

(Sašutis aiziet savā vietā.)

VECS DZĒRĀJS.

Viņš droši slims vai ārprātīgs,
Ja visu to mums sacīt drīkst.

(Uzmet smīnīgu skatu klātesošiem. Matīss, kā neredzēdams klātesošos, turpina savu apsūdzību.)

MATĪSS.

Es ielās klejoju kā rēgs.
Es logus uzglūnu kā grēks.
Kur ir mans grūtums un mans spēks?
Mans izmisums un lielais prieks,
Kas visu salauzīs un liegs?
Es jūtos viens un gluži lieks.

*(Krodzinieks līdz šim notikušo sasprindzināti vēroja no malas.
Tagad lēni tuvojas Matīsam.)*

KRODZINIEKS.

Pie Skārņu ielas svētā suņa,
Lai manus bērņus aprīj kuņa
Un man no mucām žurkas smel,
Kāds velns tev, Matīs, mēlē dzeļ?

Kas tevi labi ilgi skatīs,
Tam tu vēl šķitīsi kā Matīss.
Bet vai patiesi tu vairs tas?

MATĪSS (*dedzīgi*).

Īsts kā nekad. Bez čaumalas.

(*Krodzinieks bezcerīgi izpleš rokas. Tad atkal atsāk, kā būtu
ko atcerējies.*)

KRODZINIEKS.

Vai tikai smagas pagiras
Tev nemāc sirdi? Tas nekas:
Tev tūlīt tādu mēru došu —
Kā uguni tik dedzinošu.
Tas būs tik tumšs un sūrs kā nalds.
Tur kopā liksme būs un vairs.

(*Kjūdams jautrs un bezbēdīgs, uzsit Matīsam uz kamieša.*)

Dzer, Matī, to — un pāries viss.
Tu skausi atkal debesis.

(*Klātesošle visi atdzīvojas.*)

VIESL

Dzer, Matī, to — un pāries viss.
Tu skausi atkal debesis.

(*Matīss drūmi raugās apkārtējos.*)

MATĪSS.

**Kam tavi vārdi, krodziniek,
Man saldu miglu sirdī liek?**

(Asi.)

**Met kaktā savu kausu sārto.
Man citas tāles pretim sārto.**

(Draudzīgi pieteidams krodziniekam gluži klāt.)

**Pirms ceļam savas kājas loku,
Sniedz, vecais kaimiņ, savu roku!**

**Man paliek māte, cilvēks vecs,
Ko dziļā purva miglas sedz,
Ko tikai čūskas mīl un redz.
Tai grūtā brīdī esi plecs,
Acs saudzīga un laipns prāts.
Tas viss, kas man ir viņai krāts.
Es eju projām ciets un sīvs.**

KRODZINIEKS.

**Ko mels, tu varens, jauns un brīvs.
Tu mūžam viņai būsi dzīvs.
Vēl acs tev kausu stingri tver.
Daudz mucu tev vēl jāizdzer.
Vēl daudzās ciņās jāuzvar.
Kas tevi malkā pārspēt var?
Viss pagrabs mans tev tīrais nieks.
Un tu, tu saki — esot lieks.**

(Sniedz roku kā izlīgdams.)

Bij varens joks tas. Bet to beidz.
Kalp, zelta kausu pasniegt steidz
Tu Matīsam!

VIESL.

Steidz!

(Kalps atskrien ar zelta kausu.)

KRODZINIEKS.

Sev par sodu
Viņš izdzers to un mums par godu.

VIESL.

Kauss rokā tev kā saule mirdz.
Snauž viņā dzēriens, vēss un tvirts.
Dzer!
Dzer!
Lai lūpas putas projām grūž.
Par medus lāsi kļūs tavs mūžs.
Dzer!

KRODZINIEKS.

Dzer!

MATĪSS.

Nē.

(Sviež kausu pret grīdu. Visi apjūk. Krodziniēks, dziļi apvainots, sažņaudz dūres. Grib ko teikt, bet savaldās.)

Dzer man prātu nīkna spīts.
Ko visas mucas izdzert līdz
Man tavā pagrabā līdz galam?
Sirds mana dota ļaunam salam.

Kad zemnieks maigo sēklu kaisa,
Viņš zin — tā visiem maizi dos.
Kad meistars daiļu kurpi taisa,
Viņš zin — tā kāju aplaimos.
Ir katram darbam sava alga.
Ir katrām pūlēm labums savs.
Pat labu dara degot malka
Un, gaļu dodot, muļķa avs.

Vien manas kausu uzvaras
Smīn, pilnas tukšas lielības.
Es līdzīgs izdegušam skalam.
Sirds mana ļauta niknam salam.

KRODZINIEKS.

Viņš manu sirdi ēd kā maizi.

SIRMAIS KUNGS.

Ar tumsu viņam muti aizsiet.

ZEĻI.

Mēs tevi godājam un cienām.
Ko tevis dēļ lai izdarām?
Vai sevi lai pie zvaigznēm sienam
Kā gaismu tavam vakaram?

KUĢINIEKI.

Vai lai mēs visus savus priekus
Pie tavām kājām noliekam?
Nav tiesa tā. Tu runā niekus,
Tur smiekls nāk pat zābakam.

MATISS.

Jūs saucāt: es jums kliedzot niekus,
Jūs mani cienot?

BALSIS.

Jā.

MATISS.

Par ko?

Kaut spētu jums kā čūska iekost,
Tā skaidri sakot: nav par ko.

Kas tas, ka vēders mans un rīkle
Tik bezgalīgi tā kā gaiss.

Tos atdotu pret zirnekļtīklu,
Kas mušas ēd un zaigo skaists.

Kaut jūras izdzēris es būtu

Un visas zilās debesis,

Val pats es no tā labāks kļūtu

Un manā elpā apkārt viss?

Kam es šos ilgos gadus dzēris

Un pilns kā avots staigājis,

Kam mucām elpu vaļā vēris

Un tās kā akls tukšojis?

Nav tam ne saprāta, ne jēgas.

Tas aizplīv viss kā vējos mats,

Kur es bez miera un bez spēka

Par grasi vieglāks kļuvis pats.

Urbj mani ciešanas kā tārpi.

Mān rokas nokalst tukšumā,

Es izkulta uz ceļa vārpa.

Mans tukšums mani sit un māt.

Viss bijis tikai kauns un māns.
Viss manī lūst kā ledus plāns.
Grūsts elpā ienaidis man līdz spalām.
Sirds mana ļauta niknam salam.

KALPONES.

Kā vilks ēd viņa miesu mokas.
Dreb lūpas, sāpēs raustās rokas.

VECS DZĒRĀJS.

Ir situsi to nikna kaite.
Ar liesmu derētu to kaitēt.

KRODZINIEKS (*nikns*).

Viņš vai nu velns, vai muļķa aita.

KALPONES (*aizgrāblībā*).

Nē, svētais — brīnumdziļš un plats
Deg dobums, kurā plīvo acs.

(Krodzinieks pārskaities trenc kalpones prom.)

SIRMAIS KUNGS.

Kur dzērumā viņš pakritis,
Tur savu jēgu izmetis.

*(Atmezdams ar roku, aicina citus pie galdiem. Pārējie neiet.
Uzmanīgi seko Matīsa tālākajiem vārdiem.)*

MATĪSS.

Es gribu darīt tikai labu —
Sev, katram niekam, stādam, jums.
Kaut varētu es kļūt par stabu,

Kam jātur sev uz galvas jumts,
Par koku lapu, putnu dūnu.
Es labprāt būtu akmenis,
Kas nes uz savas pieres sūnu.
Bet biju tikai — dienderis.

Es priecīgs sēdēju pie galda.
Es biju liels un izmanīgs.
Man vīna straume šķīta salda
Un viņas spožums bezgalīgs.
Es dzēru skurbu dziļiem malkiem.
Bij tā, ka dzīvi dzertu līdz,
Kaut priekšā maniem skatiem valgiem
Kārts bija sārts un drebošs zīds.

Es maldu zīdu norāvis.
Es savu kaunu izdzēris
Kā tavu pagrabu līdz galam.

(Sacīdams šos vārdus, Matīss pievēršas krodziniekam. Tas strauji atiet nost.)

Sirds mana ļauta niknam salam.

(Klātesošos notiek liela sakustēšanās. Daži brīnās. Daudzi nesaprot nekā. Citi sašutuši, nikni. Atsevišķi mēģina baigumā jokot.)

VECS DZĒRĀJS.

Vai dzirdat, ļaudis, Matīss — burvis:

(Rāda uz durvīm.)

Viņš lācī pārvērst spēj šīs durvis.

MIKUS (*pārgalvīgi*).

**Viņš meltas iebur akmeni.
Un tad sev iebāž aizsaini.**

(Tuvojas meitām. Tās pajūk.)

KALPONE (*otrai kalponei*).

**Met manam vaigam pāri krustu:
Es stingstu jau un tikko kustu.**

MIKUS.

**Nav Matīss, skaistā meita, tāds:
To tikai vada dieva prāts.**

KALPONE.

**Viņš sārtu liesmu norijis
Un tagad švirkst kā paeģlis.**

MATĪSS (*kā atbildēdams pūļa domām un jūtām*).

**Jūs varat teikt un saukt, ko gribat:
Kā mikstas lēpes mēles jums.
Es redzu: pasaule ir kliba.
Vai sēne var būt zilgmei jumts?
To akmens nastu, kas man iekšā,
Sev paņems tā kā putnu plecs.**

**Rimst šņācot čūska manā riekšā.
Man citu gaismu acis redz.
Es esmu dzīvojis, pilns malda,
Kur katrs solis grēks un māns.
Man naidis un tukšums apkārt valda —
Tik baigs un liels kā purvu klāns.
Lai manas rokas klintis skalda,**

Lai mani vēršu jūgā triec,
Lai tā kā kaunu roka salta
Par zemi mani zemāk liec.

Es gribu skaidroties un ciest.
Es tūkstošgrīstēs šķelts un griezts
Un šaubās izmētāts līdz galam.
Sirds mana dota niknam salam.

KALPS (*bēdīgs*).
Kungs, ko tu darīsi, kurp iesi?
Val tu starp mums kaut reiz vēl smiesi?

KALPONE (*uz kalpu*).
Sāp viņam sirds tāpat kā man.
Zem zemes strauts no viņa skan.

ZEĻĻI (*klusu*).
Viss — viņa acis, vārds un stāvs —
Kā uguns mūsu vidū stāv.

SIRMAIS KUNGS (*redzēdams pūļa noskaņojumu*).
Viņš jucis savā nelgas prātā.
Kā vilku viņu slodzīt krātā.

VECS DZĒRĀJS (*uz Sirmo kungu*).
Prāts viņam zūd. Pirms sāk viņš trakot,
Tas būtu metams aukstā akā.
Viss alus, mūžā izdzertais,
Māc viņam galvu tā kā maiss.

KRODZINIEKS (*noņurd*).
Te slepus izmests asmenis
Vislabāk būtu derējis.

MATĪSS (*lielā atklātībā un skaidrībā*).

Jūs mani nievājat, jo gribu
Es darīt to, ko sirds man liek.
Lai saulei ņemtu viņas zibu,
Tur jūsu rokām nepietiek.

(*Ar kaislu rūgtumu.*)

Kad projām iešu, manas pēdas
No jūsu glaimiem tīras būs.
Es slotā slešu savas bēdas,
Ko jūsu nievas projām grūst.

Kur krogs jums māj kā taukos niere,
Jūs varat malku piedzert klāt.
Es alkstu dziļu, tīru mieru
Un vēju sev uz pleres klāt.

Es tvīkstu sūnās delnas turēt,
Lai ņem tās to, kas manī slikt.
Es tveru zvaigzni paslēpt dūrē.
Pie sēnēm vaigu savu likt.

Es došu savas kailās rokas
Par saknēm bērzam nīkstošam.
Nāks dzert no manām lūpām slokas,
Un ezers — sauss līdz dibenam.

Es saujās guldināšu vārpas,
Kad galvas tām par smagu taps.
Ar elpu sildišu es tārpus.
Kur krustceles, tur būšu stabs.

Nāks smilgas, kukaiņi un pūkas
Pie krūtīm, kur man siltums tvan.
Uz saules stara zelta dūkas
Vējš saldu dziesmu pūtis man.

(Ļaudis aizgrābti klausās.)

Ar sārtām meža rozēm kopā
Es smaržošu kā meža gaiss.
Kā vērsis balsī saldi dobjā
Es teikšu vārdus. Taurens skaists
Būs katrs vārds, ko celšu ārā
Es, visu naidu aizmirsis.
Kā milzu sārta medus kāre
Liks pāri krēslā debesis.

KALPONE.

Tā kā no salda vaivarāja —
No viņa vārdiem reibstu es.

SIEVA.

Es kļūstu dīvaina un vāja —
Kā celtu mani šūpoles.

VECS DZĒRĀJS.

Es jūtu galvā bišu spietu,
Kas meklē ceļu debesis.

MIKUS.

Es dzirdu sevī strautu dziedam
Un stīrnas, kas man elpā klist.

Es iešu mežā strādāt tālu,
Kur grāvji vairs pat nenāk līdz,
Es sajaukšos ar purva mālu.
Tur zirnekļtīklu palsais zīds.

Būs skurbas šūpoles man elpai
Un manai kārai dvēselei —
Tā kā man pleci krēsls telpai
Un bļoda visai pasaulei.

Kur blakus zemenēm un sviedriem
Uz alkšņa sloksnes tvīks mans miers,
Ar soļiem, ziliem stariem sietiem,
Slīks blakus mēness sārtais siers.

Nāks gaisma, zaļgana un zila,
Un zibēs cīrvīš mans kā spoks.
Uz vaiga kritīs sveķu ple,
Ko raudās, puķēs krītot, koks.

Būs viņa miesa sārti valga.
Tā kūpēs, vāri vizmojot,
Kļūs tā mans sods un reizē alga,
Kas spēs man citu dzīvi dot.

Es koka saldni ieelpošu
Kā skudra, sūnu simtkājis
Un skaidru sirdi iemantošu,
Līdz serdei zemi skūpstījis.

Es tagad gurdš un salauzts esmu:
No stumbra atrauts mizas auds.

**Tad būšu atkal es pilns asnu.
Būs man līdz pēdām sulu daudz.**

(Apklust un stāv kā ārpus telpas. Klusums.)

KALPS.

**Tam vārds kā zobens telpu šķir,
Es jūtu priežu smaržu gaisā.**

MIKUS.

**Vai redzi sēni mirdzam plaisā,
Ko zvaigzne nolikusi īr?**

KALPONE.

Kas? Zvaigzne? Viņa elpas zvelme.

SIEVA.

Viņš mani skauj kā salda dzelme.

ZEĻĻI *(brīnā).*

1.

Par skudru pūžņiem mucas top.

2.

Par lapsas asti apgāzts stops.

(Pārējie viesi skatās un drūmi klusē. Dažs smīn.)

MIKUS.

**Mežs šalc, mežs kāpj, mežs iekšā nāk
Arvienu skaidrāk, varenāk.**

KALPONE.

Es zibētāja apse kļūstu.

VECENE.

Es tā kā zars zem kājām lūstu.

VECS DZĒRĀJS.

Ir tiešām mūsu Matīss burvis,
Kas sievā pārvērš katras durvis.

(Nicīgi smejas. Sirmais kungs pievīrās klāt krodziniekam.)

SIRMAIS KUNGS *(uz krodzinieku).*

Laid savu alu Daugavā:
Tā vietā ļaudīm *(pamezdams galvu uz Matīsa pusi)*
viņa vārds.

KRODZINIEKS.

Vēl pirms šī paša vakara
Viņš būs pie sava pakara.

MATĪSS *(pakāpies uz krēsla).*

Lai rimstas visas valodas:
Tās bija mazas atvadas.
Sauc mani kāda slepa balss.
Es eju, kaut tur ir mans gals.
Tāds lēmums mans. Tas negrozāms.
Lai zin to viss šis ļaužu nams.

(Zeļļi drūzmējas ap Matīsu.)

ZEĻĻI.

1.

Tu iesi prom par skudru mūku
Ēst saknes, neļķēs galvu likt?

2.

Tev alkšņu miza kļūs par krūku?

1.

**Lai ēdiens nesagultos slikts,
Nāks skudras kutināt tev ūku.**

2.

Kļūs debesis par zilu lūku.

1.

**Un pūtis maigu egļu dūku
Uz zara balodis, līdz migs.**

KALPS.

**Tev lazdas nesīs launagu.
Vēss avots būs par palagu.
Nāks rozes gulties pagalvī.
Un meža putns teiks: vī, vī.**

(Zeļļi pavirzās sāņus. Tuvojas kalpones. Krodziniēks tikko valdās.)

KALPONES *(runā kā brīdinādamas).*

1.

**Tur zaļas meža meitenes
Tev zagsies klāt pie dvēseles.**

2.

**Tu delnu acīm priekšā liec:
Tās dažreiz mežā plaukst kā zieds.**

3.

**Tu lapu sev uz lūpām liec,
Kad liliņās tu saldi miedz:
Tās dažreiz nāk kā bišu spiets.**

4.

Tu maigas sūnas ausīs liec:
Tās bieži tā kā putns kliegz,
Kā meža ķēve dipot zviedz,
Līdz vilinot tās dūknā triec.

(Kalpones pavada savus vārdus ar attiecīgām izdarībām. Krodzinleks vairs neiztur. Viņš uzbrūk kalponēm. Tās bēg.)

KRODZINIEKS.

Jums mutes šņāc kā glodenes,
Tās velti savu medu nes.

(Uz Matīsu nikni.)

Sirds tumša tam kā naktī logs.
To tvers un pakārs pirmais koks.

SIRMAIS KUNGS.

Purvs viņam sūru nāvi lems:
To cieti grābs un sevī ņems.

VECS DZĒRĀJS.

Pat viņa kapu nezinās:
Mežs sīvu miglu pāri klās.

KUĢINIEKL.

1.

Nāc labāk mums uz jūru līdz:
Tur kļūs par vēju tava spīts.

2.

Tā mūsu burās iegulsies.
Kā dzirksts uz priekšu kuģis ies.

KRODZINIEKS.

Kā lidaka tam mēle zib,
Bet velti viņa savu grib.
Gan viņa slepos nodomus
Es pāršķelšu kā aizkarus.

(Matīss lēni smaida.)

MATĪSS.

Viss mūžs man bijis viena vāts.
Tās sūrsmi eju dziedināt.
Lai mani aizmirst jūsu prāts,
Es būšu jūsu priekam klāt.

Kur krēslā zilgme sārtosies,
Tur mana liesma līdzī ies.

Kad zvaigzne melnā naktī leks,
Mans cirvis viņai līdzī degs.

Jums logā lidos saules stars,
Tur līdzī būs mans spēks un gars:
To ledos mežu egles zars
Un gaisā dzeltens putnu bars.

Nekad vairs nebūšu es viens,
Līdz dzīlei sevī tumšs un sīvs.
Kur zaļos krūms un kūpēs pliēns,
Es arī būšu mūžam dzīvs.

JAUNEKLIS.

Ņem, trakals Matīss, mani līdz:
Man arī sirds pēc laimes trīc.

ZELLIS.

Es arī iešu. Sūrst mans prāts,
Es gribu kļūt zaļš, smaržīgs stāds.

ZENS.

Es klusi līdz tev aizzagšos,
Man ceļu pirmā zvaigzne dos.

(Krodzinieks kalpam un viņam kaut ko klusi saka. Kalps aizsteidzas un atnes krodzinieka zobenu. Matīss atbild ļaudīm.)

MATĪSS.

Mēs iesim — tikai *(rāda uz mežinieku)* viņš un es
Kā divas liksmas stabules.

(Satver mežinieku un viņa cirvi.)

Viņš ir mans draugs un pirmais prieks —
Šis vīrs, pilns smaržu, mežinieks.

(Tēlo.)

Tur egļu būda gaida mūs.
Tai skujās mēness lēni kust.
Mēs ejam turp ar balsi skaļu.
Mēs ēdīsim tur briežu gaļu.
Un dzersim ūdeni līdz mēlei.

Tur brūnus lāčus jautrai spēlei
Ar kailām rokām gūstīsim.

**Un dienām kokus cirtīsim,
Tā ka lai visa zeme dim.**

(Satraukums jauniešos.)

**Kad vienā naktī ugunskurs
Pie zilgmes sārtu rozī burs,
Tad nākat visi pulkā turp.
Jums prāts no lielas vaļas skurbs.
Jums saule laimi vaļā urbs
Kā avotu.**

ZEĻI, KALPI, KALPONES.

Mēs iesim turp.

ZĒNS.

Tu gaidīsi: tur viss būs svešs.

MATIŠS.

Es būšu tur tāpat kā mežs.

(Krodznieks, ciets, smags, kā pārvērties, pilns dziļas apņēmības. Iznāk priekšā.)

KRODZINIEKS.

**Nekad tev reibis nav līdz šim.
Ar reizi tagad reibstī tu.
Kā zvans tev prāts pa galvu dim.
Tu satrauc visu pilsētu.**

(Pilns naida un rūgtuma.)

**Kur tavas muļķās runas der?
Par pelnu sauju mazāk sver.**

Tu esot sirdī sūrs un melns?
Par maz. Tu vairāk pat kā velns.

(Lielā niknumā un apsūdzībā.)

Tu nāvi jauno sirdīs lej.
Suns gurnā nekož, kad viņš rej,
Kā tu. Tavs lielais gars un spēks —
Mums juntos ielaists ugunsgrēks.

(Klātesošajos dziļš satraukums. Matīss nobāl.)

MATĪSS.

Tās aklas dusmas, krodziniek.
Kas tev no tādiem vārdiem tiek?
Ko gribi tu? Kāds nodoms tavš?
Man prāts un sirds kā balta avs.

KRODZINIEKS.

Tu, redzu, tiešām esi jauns.
Skriet pašam mežā — tas jau kauns.
Kas Rīgas godu pasargās,
Kad svešs uz kausu cīņu mās?
Bet jaunus līdzī viļināt —
Par daudz tur ir no elles klāt.

MATĪSS *(sašutis).*

Nav tiesa tā. Tie meli ir.
Lai goda tiesnesis mūs šķir!

SIRMAIS KUNGS.

Laid, lai viņš visu izrunā!

VECENE.

Te, dēls, drīz sāksies strīdus. Nāc!

(Velk zēnu projām. Tas negrib iet.)

MATĪSS.

Kā lai es stāvu glēvs un kluss?

KRODZINIEKS.

Es zinu tavus nodomus.

Reiz bijī, Matī, tu mans draugs,

Reiz. Tagad tukšs un sasists trauks.

Vēl vairāk. Nāvīgs ienaidnieks.

Klāt īstais laiks. Kurš kuru liegs.

(Klīdz skaļā balsī.)

Ei, ļaudis, nākat visi šurp!

KALPS.

Ei, ļaudis, steidzat visi šurp!

BALSIS.

Kas ir? Ko grib? Kam kopā sauc?

(Matīss draudoši nostājas krodzinieka priekšā.)

MATĪSS.

Tev, krodziniek, bez vīna skurbst.

Ko domā tu? Tas ir par daudz!

(Mežinieks savalda Matīsu.)

MEŽINIEKS.

Laid. Kļūsti istā brīdī skarbs.
Ja mēle tam par dziļu urbs,
Būs manam cirvim mirkli darbs.

(Sanāk Jaudis. Krodzinieks, rādīdams uz Matīsu, pilns nievas.)

KRODZINIEKS.

Lai skata, kam vēl skata acs.
Šis kādreiz kausu Matīss bij,
Kas tagad mūs pret mežiem mij.
Tur, kā viņš saldi saka pats,
Tas kļūšot cītīgs mežinieks.
Tam rokās būšot cirvis ass.
Vai jūs tam ticat? Viss tas nieks,
Tie meli.

*(Matīss grib mesties krodziniekam virsū. To attur mežinieks.
Jaudis traks satraukums.)*

Naivas izrunas.
Es zinu gan, kas viņš tur būs.
Par laupītāju viņš tur kļūs.
Par slepkavu, kas ceļus žņaugš.

(Pūlis kurn.)

Tas būs viņš — mūsu lielais draugs.

(Ar izsmieklu pret Matīsu.)

Ko teiksi (*lēni tuvodamies Matīsam*)?

Vai nav tiesa man?

MATĪSS (*pārsteigts*).

Tas viss kā zalmi ausīs skan,
Kā lāsts. Tev mutē elle tvan.

PUĻA BALSIS (*uz krodzinieku*).

Tas nevar būt. Tu melo pats.

SIEVA.

Viņš nevainīgs kā bērna mats.

KRODZINIEKS (*kā vilks atpirdzies lēcienam pret pūli*).

Tā, tā.

(*Urbjas katrā atsevišķā ar skatu.*)

Tu laikam viņam rads.

Tev saku — labāk piesargies:

Pirms ausmu suns uz stūra ries,

Viņš — Matīss jau pie tiesas ies

Kā mūsu goda zaimotājs,

Kā mūsu ceļu laupītājs.

BALSIS.

Pie tiesas? Matīss? Mūsu prieks.

Par ko tad? Nieki. Pasakas.

KUĢINIEKI.

Tur visiem kauslem jāsmejas.

BALSIS.

Mēs neticam.

ZEĻĻ.

Tās plāpas vien.

MIKUS.

**Liels jokdaris un āksts, nudien,
Tas mūsu resnais krodznieks.**

(Visi smejas.)

KRODZINIEKS *(pārskaities).*

**Jūs, suņi, labāk beidziet riet:
Vai viņa draugs — šis mežinieks
Pēc vaiga nav īsts noziedznieks?**

(Mežinieks smīn.)

**Un Matīss viņam līdzī iet!
Jūs, puisi, (bars kalpu tuvojas krodzniekam)
tveriet viņus ciet!**

(Mežinieks sakāpj Matīsu un parauj viņu sāņus. Starp viņiem un kalpiem pirmā mirklī rodas aizsegs, ko tīri negribot izveido viesi. Kalpi kavējas.)

BALSIS.

Beidz!

ZEĻĻ.

Mēle tev pār malu iet.

KRODZINIEKS.

Ko stāvat?

(Uzmudinot savus kalpus.)

Virvēs viņus siet!

Jūs, meitas, durvis noslēdziet!

Tos abus nedrīkst projām laist.

Tiem tikai cilpa der un maiss.

Ar joni! Mietus pakamplet!

(Kalpi mēģina pašķirt viesus. Sākas grūstišanās.)

PUISIS.

Nu, kas ir, Andrej?

ANDREJS.

Val tu traks:

Nav mana galva zirga nags.

Stāt! *(Pakampj kausu un atvēžas.)*

Jeb šis smagais vara kauss

Jums galvas prom no pleciem raus.

KALPONES.

Man bail, man bail.

SIEVA.

Tu, augstais dievs,

Kur varētu es paslēpties?

KRODZINIEKS.

Jūs, kalpi tūļīgie, man līdz:

(Metas uz priekšu.)

Būs mirklī Matīss sagūstīts.

MEŽINIEKS (*stāvot uz galda.*)

Šis cirvis pirmo nāvē raus,
Kas savām rokām vaļu ļaus.

(*Sākas savstarpēja cīņa. Daļa viesu aizstāv Matīsu un mežinieku.*)

KUĢINIEKI.

Kur iedomīgs! Pa jokam vien,
Lai viņu virves brīdi sien!

(*Metas pūli.*)

MEŽINIEKS.

Es saku: miers! Vēl solis viens —
Un galvas guls kā pļaujot siens.

(*Vicina ar cirvi uz visām pusēm, atsizdams uzbrucējus. Krodznieks savu kalpu priekšgalā uzbrūk.*)

KRODZINIEKS.

Tāds tu man esi lielībnieks,
Šķēps tevi pašu ellē trieks.
Uz priekšu visil

(*Vicina zobenu.*)

Drošāki.
Drīz lūgsies tie kā nabagi.

(Cērt mežiniekam iztālēm.)

MEŽINIEKS.

Ko skausts tavs manam cirvim vērts,
Kas pašu lāci pušu cērt?
Nāc tuvāk, nāc! Vēl soli. Tā,
Tu, kroga desa piebāztā!

KRODZINIEKS.

Še, saņem manu cirtienu
Kā pašas nāves skāvienu.

(Cērt. Mežinieks atvaira. Kalpones kliegz.)

MEŽINIEKS.

Nekā.

(Atvaira otru cirtienu, izsiedzams krodziniekam zobenu no rokām. Krodzinieks pakrīt, lai izvairītos no spožā cirvja.)

Mans cirvis labāk krīt.

KALPONES.

Kā zibens mums virs galvām spīd.
Un tā kā nāves putns vīd...

(Atkal paslēpjas. Mikus, redzēdams cīņas karstumu.)

MIKUS.

**Jūs, zeļļi, dzirdat: lai nu kam,
Bet mūsu pašu Matīsam
Mums taču jāiet palīgā?**

ZEĻĻI.

Ir. Ir. Bāzt visus zābakā.

(Kņada pieaug.)

BALSIS.

Iet vaļā.

(Sāk lidot smagie kausi. Kļiedzieni.)

**Garais pieliecies.
Ar ķebli Matīss atvēzles.**

(Ķebliis nošņāc virs galvām.)

**Pa gaisu smagie kausi zib.
Tie katram pieri pakampt grib.**

KALPONES *(izmisumā).*

Mums beigas.

SIEVA.

Kur lai bēgam?

KALPONES.

Kur?

Visapkārt kļiedz, sit, cērt un dur.

SIRMAIS KUNGS (*iespiests kaktā*).

Pēc sardzes skrieniet! Slepšanas.
Ēd cirvji, šķēpi. Zobens ass
Kā kāriģis zibens telpā spīd:
Lai nāk tie vīrus savaldīt!

KRODZINIEKS (*atguvies*).

Tu, kazas bārda, muti ciet!
Uz priekšu vēlreiz!

(*Dod rīkojumus. Matīss ar mežinieku lauž sev ceļu uz lūkām.*)

Ielenciet!
Pie lūkām viņus nelaidiet!
Jūs!

(*Grūsta kalpus. Pats vairs neiet.*)

KALPS (*kā mēdīdams*).

Nelaidiet! Ir viegli teikt.
Bet saki, resnais, — kā to veikt?

OTRS KALPS.

Tiem klāt var tikt vien gaiss un pelns.
Zib lielam cirvis tā kā velns.
Un alus skurbā zeļļu bars
Tiem apkārt stāv kā pekles stars.

(*Matīss un mežinieks lēni tuvojas lūkām.*)

KALPS.

Jau tie pie lūkām.

KRODZINIEKS (*izmisumā*).

Nedrīkst būt.

Kas grib sev mucu vīna gūt,

Lai sviež ar cirvi!

(Apkārtējie pārsteigti.)

SIRMAIS KUNGS.

Slepkava.

SIEVA.

Mest to zem zirga pakava.

(Pazūd pūlī.)

KRODZINIEKS (*kliedz*).

Tos turiet, ļaudis! Sitiet nost!

Tie būs kā vajā palaists posts.

(Matīss ar mežinieku ver vajā lūku.)

KALPS (*rādīdams krodziniekam*).

Nekā.

KRODZINIEKS.

Tad metīšu es pats.

(Krodzinieks met cirvi. Visi sastingst. Cirvis skanēdams atsitās pret velvi blakus mežinieka galvai un nokrīt.)

MEŽINIEKS.

Ei, roka tev kā veča mats!

(Iellen lūkā.)

MATIŠS.

Plāns tikls jums kā zirneklim.

(Pazūd lūkā. Iebāž atpakaļ galvu. Māj ar roku.)

**Sveiks, krodziniek! Kad atnāksim,
Mēs tevi mucā metīsim
Un mēslu grāvī ievēlīsim.
Sveiks!**

(Pazūd.)

VECS DZĒRĀJS.

Sveiks.

BALSIS.

Prom viņi.

KRODZINIEKS.

**Nelgas. Dzenieties
Tiem pēdās! Suņus uzrīdiet!**

(Riko kalpus.)

**Nav te ko tūlāties un smiet.
Būs dukāts tiem, kas pasteigsies.**

BALSIS.

Jā. Kas tev tādā naktī skries?

(Krodzinieks lielās dusmās skraida.)

KRODZINIEKS.

Jūs, tūļas, krēpas, dēļu bars!

(Draud visiem.)

Kaut pakamptu jūs mēris ļauns!

Kam palaidām tos? Bēdas. Kauns.

Kā lemesis man sirdi ars.

Prom!

(Kalpi bīda daudzus laukā. Iznes apdauzītos. Pēc mirkļa, ar dūri kratīdams uz lūkas pusi.)

Bet, tu, Matīš, pagaidi,

Gan tu vēl mani jutīsi

Kā slieka smagu papēdi.

Pat nāvi mana roka sit.

Gan mēs vēl tevi panāksim:

Jau šķēpi kūp, jau soļi dim.

(Pagraba telpa kļūst tukša. Krodzinieks noslēpumaini raugās apkārt.)

Klāt istais laiks,

Plauks zelta tvaiks.

Plauks naidā vaigs,

Top vārds dziļš, ass un naigs.

(Pieiet pie kamīna. Uz kalpiem.)

**Šurp bērza bluķus lokanāk,
Lai liesmas šalko varenāk!**

(Kalpi nes bērzu bluķus. Kamīns strauji uzliesmo.)

KRODZINIEKS *(pie kamīna noslēpumaini čukst).*

**Vakari vai rīti —
Spīdi, liesma, spīdi!
Ienaidu un spīti
Kveldē katru brīdi!
Tvaiks, zelta kūlis;
Mute skurbst.**

(Uz kalponēm.)

**Man salmu kūli
Dodiet šurp!**

(Krodzinieks baksta liesmas, izdarot dīvainas kustības.)

KALPONES.

Sauss kūlis klāt.

(Sniedz kūli. Kalps paņem to.)

Ko darīsim?

KALPS.

To rožu gultā guldīsim.

KRODZINIEKS *(glāstot kūli).*

**Šis salmu kūlis Matīss būs.
Par gardumu viņš liesmām kļūs.**

Kāps sārtums dūmu mētelim.

Mēs kūlim svārkus iedosim.

(Kāds kalps novelk un pasniedz savus svārkus. Kūli apģērbj.)

KALPONES.

Man bail, man bail.

Kā liesmas gail.

KRODZINIEKS *(iemezdams kūli liesmās).*

Šis rudais skrandu svārks

Tev, Mātis, pelnu zārks,

Zārks, rožains pelnu zārks.

(Iesviestais kūlis uzliesmo.)

Tvaiks, zelta blāvums.

Vārdi skurbst.

Lāsts tavu stāvu

Pašu urbs.

Vakari un rīti —

Spīdi, ogle, spīdi

Ienaidu un spīti,

Krīti, Mātis, krīti!

KALPONES.

Vakari vai rīti —

Spīdi, ogle, spīdi!

(Krodziniēks, kā sapnī iegrimis.)

KRODZINIEKS.

Tumšs sārtums dūmu mētelim.

Jau šķēpi klāt.

(Dzirdams troksnis.)

Un soļi dim.

(Troksnis un ieroču žvadzoņa pieņemams.)

Bij īstais laiks, un vārds mans skurbs.

Šķēps tevi, Matīš, pušu urbs.

(Ienāk Rīgas sardze. Lāpas. Bruņu un ieroču spīdums.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kas notiek te?

(Klusums.)

Kurš vainīgais?

Ar tvaiku pilns viss kroga gaiss.

KRODZINIEKS *(iznāk priekšā).*

Es sardzes priekšā galvu liecu.

(Klanās. Māj kalpam.)

Pēc steigas slāpst. Jums kausu sniedzu.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

**Der allaž kareivim kāds malks
Kā zaglim staba galā valgs.**

(Dzer. Karavīri seko.)

KRODZINIEKS.

Nav zaglis viņš. Vēl bīstamāks.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

**Gan virve palīgā mums nāks.
Kur ir viņš?**

KRODZINIEKS.

Prom.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Prom?

KRODZINIEKS.

Prom.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kā tā?

KRODZINIEKS.

**Bij viņam duncis lakatā.
Viņš būtu tomēr sagūstīts.
Vēl otrs bij ar cirvi līdz.**

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Un abi prom?

KRODZINIEKS.

Jā.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Velns.

KRODZINIEKS.

Varbūt.

Mēs varam tos vēl rokā gūt.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kā? Saki! Nāc mums palīgos!

Par to tev goda zīmi dos.

(Krodzinieks plekrītoši pamāj ar galvu.)

KRODZINIEKS.

Es tūdaļ būšu zābakos.

(Pēc iekāpšanas zābakos.)

Ja tiesa tā, ko ļaudis melš:

Tiem abiem esot nolikts ceļš

Uz Doles mazo piestātņi,

Kas plostu dod uz Baldoni.

Tur, kungs, mēs viņus panāksim.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tur vīri mēs tos panāksim.

KRODZINIEKS.

Tur.

SARDZES VĪRI.

Ir.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Un dzelžos viņus ieslēgsim.

Uz priekšu! Ceļu ceļvedim!

Uz priekšu! Ceļu ceļvedim!

(Krodzinieks svinīgi dodas uz priekšu.)

KALPI.

Lai izdodas.

Lai ceļš zem kājām mīksts kā tāss.

(Visi iziet. Pagrabs grimst tumsā.)

KALPONES.

Vakari vai rīti —

Spīdi, ogle, spīdi

Ienaidu un spīti!

Matīs, tumsā slīdi!

*(Smēdamās pūš ogles un tad pēkšņi klāj tās ar pelniem.
Tumsa.)*

KROGUS GARS.

Tumšs un dziļš šis krogs kā aka.

Jauka zeme, dīvains šķirsts.

Katram jaunam salmnieks saka:

— Kas te atnāk, tas te mirst.

2. CĒLIENS

PIRMĀ AINA

(Liels, mežonīgs purvs Rīgas tuvumā. Sikas, līkas priedes, mazi, kropli bērzi. Liela zāle, ašķi; tumšs, rūgti krūmi. Naidīgi, izpuruši ciņi. Apkārtne viļņota. Uzkalni. Pašā priekšā prāvs uzkalns. Rīta tumsa. Ass, šaudīgs vējš — kā suns, kas meklē medījumu. Krūmi un zāle pilna baismīgas šalkoņas. Ātri, bailīgi padebeši. Viņu starpās skaidras un aukstas, bezcerīgas debesis. Spīduma šautras debesis vēsas kā zobeni, dzeļ, stindzina un rada nemieru. Vējš iznēsā sārtumu, kas ar savu klātbūtni biezē ēnas un dara rasu aukstu kā sniegu. Dzirdama dobja, drūma dipoņa. Tā ātri tuvojas. Atskan strupas, zemas balsis. Parādās Rīgas sardzes vīri. Lāpa. Priekšā sardzes priekšnieks. Krūšu bruņas drūmi un skumji spīd.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(uznākdams uzkalnā).*

Šis pakalns karsts kā milža pūns.

Te laikam vidū guļ pats velns.

(Paceļ galvu.)

Gaiss plīv kā milzīgs, drebošs pelns.

(Sardzes vīrs ar lāpu, ko atradis augstajā zālē.)

SARDZES VĪRS.

Te guļ kāds suns, kungs. Nodurts suns.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Jau atkal suns.

(Vēro suni. Vīrs rāda lāpu.)

Kas viņus dur?

Nav glābiņa no tiem nekur.

KRODZINIEKS *(kas arī vērojis suni).*

Mans suns.

(Noliecas pie beigtā dzīvnieka.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Skaists, dzeltens suns. Cik žēl.

(Krodzinieks pieceļas sagrauzts.)

KRODZINIEKS.

Nalds sirdī man vēl vairāk kvēl.

(Pret sardzes priekšnieku.)

Šis Matīss — tas ir viņa darbs.

SARDZES VĪRS.

Šķiet — viņam cirtiens ass un skarbs.

(Atlet ar kūpošo lāpu. Sardzes priekšnieks noguris stāv pretī bēgošiem mākoņiem. Viņa stāvs kā iecirsts tālajā zilgmē.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kaut nāktu vajāšanai gals:
Man kreisā pēda atkal salst.
Uz lūpām sīvums. Rīkle kalst
Un sāp kā nelaimīga sirds.

(Pa kreisi purvā pazib uguns. Rāda sardzes vīram gaišumu.)

Kas, jātniek, tur tai malā irdz?

(Sardzes vīrs vēro uguni. Šaubās.)

SARDZES VĪRS.

Vējš laikam baltus bērzus liec.

OTRS SARDZES VĪRS *(panākas tuvāk).*

Nē. Tas ir uguns, loga zieds.

(Vējš laikiem atnes saplosītas skaņas.)

Tur maza būda. Un kāds klie dz.

BALSS.

Ko gribat un kas esat jūs?
Tūlīt vīrs zemes pusnakts būs.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

To, kas tur klie dz, man vediet šurp.

*(Divi sardzes vīri pazūd aiz uzkalna. Dzirdamas balsis un
klaigas.)*

Vai tas kāds bērns vai vecis skurbs?

SARDZES VIRS (*vērodams ieleju*).

Tā kāda vecene. Tai prāts

Pa purvu, liekas, izvazāts.

KRODZINIEKS (*kļuvis ļoti nemierīgs, pie sevis*).

Tā viņa. Veras senā vāts.

(*Sardzes priekšniekam.*)

To liekat mierā, kara kungs,

Man sirds jau tagad bailēs kunkst.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kāpēc? Tā varbūt bēglus zin.

Ar tevi pašu tīrais posts.

KRODZINIEKS.

Prāts viņai trakas kaķes kots.

Tā purvā slepas takas min,

Kur balgi ziedi, un tos šķin.

Prot viņa jaunus vārdus krāt.

Tai krūzā rūsgans dzēriens ir,

Kas dzīvību no nāves šķir.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Es viņu skatišu labprāt!

Tad viņa liela burve šķiet.

KRODZINIEKS (*gluži nelaimīgs*).

Laid labāk viņai purvā skriet.

Tā sāks kā melna lapsa riet.

**Par spoku krūmu malā stās.
Tā liks, lai mūsu ceļā zied
Zieds, kas mūsu ilgi maldinās.**

(Tuvojas vairākas skaļas, strīdīgas balsis. Divi sardzes vīri ved purva veceni, staltu, liela, varena auguma sievu, ļoti vecu, gluži baltiem matiem. Viņa nāk, atgaiņādamās no vīriem. Kaut ko murmina. Visi ar lielu ziņkāri vēro savādo, drusku baigo veceni.)

SARDZES VIRS.

Te viņa ir.

(Klusums.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kāpēc tu kliedz?

PURVA VECENE.

Vai kungs man, vecenei, to liedz?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Man šķita purvs kā izmiris.

PURVA VECENE.

Nē, kungs, te kliedz un dzīvo viss.

Kliedz putns, ķirzaka un strauts.

Kliedz zvirgzds, no kalna lejup rauts.

Kliedz zāļu stiebrs, dūņās plauts.

(Vērdamās sardzes priekšniekā.)

Tu tikai dzirdēt aizmirsis.

(Ierauga krodzinieku, saraujas. Krodzinieks, sasprindzināti vērojis sarunu, tagad griežas pie sardzes priekšnieka.)

KRODZINIEKS.

Es teicu, kungs, ka viņai prāts
Pa vējiem ilgi purināts.

(Sardzes priekšnieks atmet ar roku.)

PURVA VECENE *(nikni uz krodzinieku).*

Tavs prāts sen rūgtu čūsku pilns.
Tavs prāts ir velna apsēsts milns.

(Visi smīn.)

KRODZINIEKS.

Tu, vecā, rimsti, zobens šis . . .

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(viņu pārtraukdams).*

Tu atkal jokus aizmirsis.
Tā teica to, ko sirds tai liek.
Tu sliktā omā, krodziniek?

KRODZINIEKS.

Man netīk sievu valodas,
Kad tālāk ceļā jādodas.
Rūs zobens, stundas dīkas skrien.

(Purva vecene, pilna naida, vēro krodzinieku.)

Lai, lai tā savā mīgā lien!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kāpēc? Par mums tā labāk dzird.
Tā zin, kas zied, kas strautā vird.
Varbūt tā zin, kas labs un jauns
Un to, kas šinī pusē jauns.

(Piegājis tuvāk purva vecenei.)

Teic, vecā, glaimot neprotam, —
Vai divus pāri uzkalnam
Tu nemanīji aizbēgam?

PURVA VECENE *(slēpdama satraukumu).*

Par vāju nakti mana acs.
Purvs ausij kļuvis pārāk plats.
Bērzs vējā stalti galvu tur:
Nav svešu pēdu, šķiet, nekur.

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(pēkšņi).*

Kas tad šo suni nodūris?
Var būt, ka, vecā, tas tavs darbs?

PURVA VECENE *(pārsteigta, bet savaldīga).*

Kungs, vārds tavš šoreiz pārāk bargs.
Ļauns beigās katrs asmenis.

(Nolīkstas pie suņa.)

Suns, dzeltens suns.

(Uzmezdama skatu krodziniekam.)

Cik nelaimīgs.

Ap rētu viņa asinis
Kā apsūdzot vēl karst un tvīkst.

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(tīši).*

Ko viņš tik baigu darījis?
Viņš pienākumu pildījis
Līdz galam kā kāds varonis.

PURVA VECENE (*asi, tuvodamās sardzes priekšniekam*).

Val otru vajāt pienākums?

(Pēc mirkļa.)

**Uz asins takas solis glums;
Kaut viņš ir suns, maigs viņa vaigs —
Un tomēr viņa gals tik baigs.**

SARDZES PRIEKŠNIEKS (*drūmi*).

**Tu savā snaudā niekus triec.
Kas suns, to, vecā, vērā liec:
Tam suņa nāve īsti der.**

PURVA VECENE.

**Šis vārds par sēklu vairāk sver.
Kungs, (*steigdama pie suņa*)
Lūko, kāds šim sunim skats.**

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Ar lāpu, jātniek, tuvāk nāc.

(Tuvojas lāpa, visi tai līdz.)

PURVA VECENE (*paceldama suņa galvu*).

To skārusi ir dieva acs.

(Uzlūkodama visus.)

Suns viņa vietā cits ir kāds.

(Visi novēršas. Krodzinieks tikko valdās.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Dzilš rūgtums, vecā, tevi māc.

KRODZINIEKS.

Kungs, viņai tiešām jucis prāts.

Ej!

(Uzmācas purva vecenei.)

Projām!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Stājies!

(Griežas pie sardzes vīriem.)

Mums ir laiks.

Sāk elpu gūstīt purva tvaiks.

Un sievas runās ir kas baigs:

Tās stindzina kā liķa vaigs.

(Griezdamies pie vecākā.)

Uz priekšu — vīriem zīmi dot!

(Tas aizsteidzas.)

Ar grasi veco aplaimot!

(Iet prom. Visi līdz. Lāpnesis iemet vecenei tērpā naudas gabalu. Krodzinieks tiši kavējas. Visi prom. Krodzinieks ātri tuvojas purva vecenei. Draudīgi.)

KRODZINIEKS.

Reiz vadzis, vecā, tagad pilns:

**Mans prāts, tu saki, (*sagrābj purva veceni*)
velna milns.**

PURVA VECENE (*izraudamās*).

**Par čūsku ļaunāks esi tu,
Nav man no tevis, kraupais, bail.
Nāc — savā naidā gluži kalls!
Es esmu pilna adatu.**

(Nostājas naidā, pakampjot akmeni.)

**Kaut tavi bērni sadegtu
Un tava sēkla izniktu!**

(Nospļaujas.)

KRODZINIEKS.

**Kā mana sirds un duncis gail.
Viss labs, ko dari darīdams
Ar veiksmi.**

(Izrauj dunci. Sagrābj veco. Dur.)

Šei

(Isti netrāpa, Purva vecene izraujas.)

**Sāns ciets kā krams.
No Matīsa šis labvakars.**

(Purva vecene pārsteigta. Krodzinieks to izmanto, lai dotu nāves dūrienu.)

Tas bija īss, bet karsts kā stars.

PURVA VECENE *(krītot iesit ar akmeni krodziniekam pierē).*

Nolādēts tu un viss tavs nams!

Tu viņu lūgsies raudādams...

(Mirst.)

KRODZINIEKS.

To viņa nāvē telca. *(Slauka asinis.)*

Posts.

Es vecās purva čūskas kosts.

Valrs nebūs miera man nekur.

(Izmisis.)

Vai purvā skriet un palikt tur?

Nē.

(Atcerēdamies.)

Vai es sevi alzmīrsis?

Pirms jānolīdzina ir viss.

(Prom.)

OTRĀ AINA

(Pana Ignata pils Sēlijā. Varena, velvēta telpa. Gar augstajām sienām seni, mirdzoši ieroči, dārgas gleznas, segas. Arī akmenī slīpēto grīdu klāj liels, krāsains austrumzemju paklājs. Telpas vidū zem žuburota luktura liels, smags galds renesanses stilā. Daži dīvaini krēsli. Daudz dzeramā un dzeramo trauku: kausu, mucīņu, vāšu.

Divi līdz nemaņai pledzēruši kalpi guļ uz grīdas krākdami. Pans Ignats, resns, milzu auguma vīrs dārgās, gaiši zilās atlasa drēbēs, zviln, atgāzies greznā krēslā. Viņam priekšā trešais kalps uz ceļiem, arī smagi piedzirdināts.)

PANS IGNATS *(kļiedz).*

Tev jādzer, Int!

INTS *(locīdamies).*

Es nespēju.

PANS IGNATS.

Kas tā par tādu nespēju?

Es pavēlu!

(Sniedz viņam kausu.)

Vēl kausu šo.

INTS *(atgrūž kausu).*

Pats velns lai viņu iztukšoj!

PANS IGNATS *(ielej viņam kausu acīs).*

Tu savam kungam pretosies?

Int, dzirdi kalps!

(Baksta viņu ar tukšo kausu.)

Tev ļauni ies.

(Nomet kausu un izrauj dunci.)

Vai redzi, kā mans duncis gall?

INTS.

Nav man no tava dunča bail.

Man bērni, kungs. Kur viņi ies?

PANS IGNATS *(iegrūž Intam dunci apkaklē).*

Tos audzinās un baros dievs.

Bet tev ar mani jādzer.

(Paņem otru kausu.)

Dzer!

Val dzirdi?

INTS.

Kungs, es nespēju.

PANS IGNATS *(sagrābj Inta galvu).*

Cik tava stulbā galva sver?

Tik vari zeltu pretim svērt
Un savās raupjās riekšās bērt.
Vai tagad dzersi?

INTS.

Nespēju.

(Rādīdams uz guļošlem.)

Es tos jau abus pārspēju.

PANS IGNATS.

Ko lielies, kalps. Tas nav nekas:
Šīs mana goda paliekas
Var nodzert katra sīka zoss —
Gan viņi drīz man rimsies krākt.

(Pieiet un iesper ar kāju.)

Int, *(mēģina Intu piecelt)*
es ar tevi gribu sākt!

(Ints atbalstās pret galda malu.)

PANS IGNATS *(paņem lielo zelta kausu).*

Kas vienā malkā iztukšos
Šo kausu zeltā rotāto . . .

INTS *(Iemetas vidū).*

Es nespēju vairs izdzert to —
Man rīkle sāp.

(Sagrābj ar abām rokām kaklu.)

Kā izmircis
No ilgā vīna viduklis.

PANS IGNATS *(dusmīgi).*

Kalp, klusē!

(Pierunādams.)

Vārds mans salds un sīvs.

(Paceldams zelta kausu.)

Kas iztukšos, kļūs zemnieks brīvs.

INTS.

Ko līdz, ja nebūšu vairs dzīvs.

PANS IGNATS.

Int, klausies!

(Stipri purina Intu. Tas atkal nokrīt uz ceļiem.)

Vēl nav apsvērts viss.

Val zini, kas ir liktenis?

INTS *(pusnemaņā).*

Kungs, zinu. Un lai dievs to dzird:

Dzimt, grūti strādāt un tad mirt.

(Pans Ignats spēcīgi pagrūž Intu. Tas nokrīt, atsizdamies pret grīdu.)

PANS IGNATS.

Man zaimus met.

(Grūž viņam ar kāju.)

**Tu — nelletis
Tāpat kā visa tava cilts!
Tev galvā tikai naids un vilts.**

INTS *(uz grīdas).*

**Liels kalns pār manu galvu grūst.
Smags ezers ausīs šalc un plūst.
Man acis zūd.**

(Grib piecelties, bet atkrīt.)

Viss tumsā grimst.

PANS IGNATS *(noliecies).*

**Int, ko tu murgo? Vai tu slims?
Dzer!**

(Snedz viņam zelta kausu.)

Tava reize. Labāk kļūs.

INTS *(mocīdamies).*

Tas tiesa.

(Mēģina celties. Tvarsta pēc elpas.)

Tūlīt labi būs.

Sirds.

(Pēkšņi saslienās un atkrīt nāves agonijā.)

PANS IGNATS (*izbrīnījies*).

Sirds — viņš teica.

(*Aptausta Intu.*)

Guļ tik kluss.

Un piemirst alzvērt plakstienus.

(*Rausta Intu.*)

Int, celies!

(*Mēģina viņu celt. Dzērumā nespēj.*)

Cik viņš truls un smags.

Int!

(*Pats sava kļedzienu izbījies.*)

Kas te kļiedz? Vai kļūstu traks?

(*Skatās kausā, kas izlijis.*)

Kauss tukšs. Kur Andrejs?

(*Skrien kliegdam.*)

Andrej, šurp!

ANDREJS (*ienākdams*).

Kungs pavēl?

PANS IGNATS.

**Ints guļ drūms un skurbs,
Cel augšā to! Vēl jādzer mums.**

(Andrejs aplūko Intu.)

ANDREJS.

Kalps miris.

PANS IGNATS *(pārsteigts, saskaities, neticīgs).*

**Beidz! Tavs uzdevums
To plecelt.**

(Draudēdams Andrejam.)

Tu man kļūsti glums.

ANDREJS.

Kalps miris.

PANS IGNATS.

Kas?

ANDREJS.

Ints miris.

PANS IGNATS.

Ints?

**Tas nevar būt. Šis vīrs kā klints,
Tik skaists, tik stiprs, labs un jauks.
Un miris? NĒ.**

(Atkal draudēdams Andrejam.)

Kur ir tavs kauns,
Man melot? Liegties. Neklausīt.
Man, savam kungam, Andrej, man?
Ints beigts. Cik riebīgi tas skan.
Cel viņu augšā! Un tūlīt.

ANDREJS.

Es nevaru: viņš miris.

PANS IGNATS.

Kā?

Patiesi?

ANDREJS.

Tiešām, kungs.

(Klusums. Pans iztālēm veras Intā.)

PANS IGNATS.

Nekā.

Nav vairs pat drauga labākā.

(Pēc brīža. Lēkmē.)

Bet kas ir kungs te — viņš vai es?

ANDREJS.

Kungs.

PANS IGNATS.

Tātad tomēr es.

(Lielā satraukumā.)

Kā tad bez manas pavēles
Viņš nomirt drikstēja?

(Apstājas pie Inta līķa.)

Ints. Velns.

Guļ tagad uzpūsts, baigs un melns,
Kad dzert tā alka dvēseles.

(Pēc brīža.)

Nest viņu ārā!

(Rāda uz nemanā kritušiem.)

Arī tos

**Kā malku samest pliederos!
Un pakārt.**

(Skrien apkārt telpā.)

**Prom, prom! Visus prom!
Būs atkal vārnām varens loms.
Bet es? Es, kungs, lai dzeru viens.
Kā suns. Kā puvis pavediens.**

(Nokrīt krēslā. Kalpi iznes kritušos.)

**Kalst rīkle man kā saulē pliens.
Man, Andrej, lielo krūku šurp!
Varbūt no tās man drusku skurbs.**

ANDREJS.

Kungs.

PANS IGNATS.

Tev saku: šurp!

ANDREJS.

Jau divi dienas dzerat jūs.

PANS IGNATS.

Bet prāts arvienu skaidrāks kļūst.
Nav saprotams, kas notiek te:
Vai esmu caura azote
Vai zilgmē rūsgans mākonis,
Līdz pašai sirdij izslāpis?
Varbūt es zvaigzni norijis?
Tā manī tagad deg un slāpst.
Kauss veca vīna mani glābs!
Varbūt mans vēders ezers plats —
Man dzeršanai par īsu gads?

(Apskatīdams galdu.)

Kas visu to ir tukšojis?

ANDREJS.

Jūs, kungs mans.

PANS IGNATS.

Es? Par maz. Par maz.
Tā adata. Tas nav nekas.

(Trakā pārgalvībā.)

Liec galdā kausu dārgāko!

Nes augšā mucu smagāko.
To vajā sit!

(Kliedz.)

Lai pludo vīns!
Un pretim mirdz kā sarkans smīns.
Sārts rožu uguns griestos degs:
Tas manu slāpi valgi segs.

(Pēc mirkļa, apkārt raudzīdamies.)

Cik viss te netīrs.

(Spārda grīdu.)

Kāds te kuls.
Vīns smaržodams tam pāri guls.
Lai katra rūts par rozi kļūst.
Gaiss saldās smaržās kūp un kūst.

(Lielā priekā.)

Kauss galdā — tas būs mana sirds,
Kur viss mans prāts un neprāts irdz.

(Sakampdams Andreju.)

Tu pasauli kā krūku tver.
Tā lūpas manā traukā ver.
Lej ārā visu, kas tur ir.
Neko vairs mute neatšķir.

Vai pasauli spēj izdzert kāds?
Vai spēj?

(Dauzīdams savas krūtis.)

Es..

(Pats par sevi brīnā.)

Tu?

(Priekā.)

Pan Ignat, sāc!

(Kā pārdomās.)

Vīns nespēj acis apmīglot:
Tas tikai sūras domas dod.
Sāp skatīt visu to, kas ir.
Nāc, Andrej, lapu tālāk šķir!
Klāt dzirksti lapas malai šķil.
Es alkstu mūžus iztukšot:
No viņiem naidis un dusmas pil.

(Pievilcis Andreju.)

Tad mūsu zemi druskās spied!
To izlobītu projām svied!
Vēl manu pili kopā triec!
Pa lāsei asiņot tai liec!
Kas tas par saldu kausu būs.

(Andrejs bailēs vēro savu kungu.)

**Man asinis par liesmu kļūs
Un nerims kvēlot vairs nekad.
Ņem manus dārzus, klētis tad,
Ņem manus laukus, ļaudis klāt,
Ņem mani, manu meituli**

(Kā saņēmis sitienu.)

**Stāt!
Ko teicu?**

(Vicina ar rokām, kā ko meklēdams.)

Manu meituli?

(Skaidrošanās mokās.)

Velns.

(Pārvērtībā.)

Kur mana meitula?

(Rausta Andreju.)

Lakats melns

Ap pleciem viņai šorīt bij.

Kur viņa tagad, Andrej, kur?

Vai svēto mesu lēni tur,

Vai pats to esmu ieslēdzis?

(Andrejs pārbijies klusē.)

Tu klusē drūms un sasalis.
Šis klusums man kā zobens dur.
Teici!

(Pakampis trakās dusmās kausu.)

Jeb šis kauss tev pieri šķels.

ANDREJS.

Kungs!

PANS IGNATS.

Tikai nemēģini melot.

ANDREJS.

Kungs!

PANS IGNATS.

Ver vai never mēli tu:
Jau lasu to kā grāmatu.
Sirds man jau tagad dusmās kunkst.
Tu telksi: Anna zin to, kungs.

ANDREJS *(priecīgi).*

Es viņu pasaukšu, kungs.

PANS IGNATS.

Stāt!
Pats gribu būt pie visa klāt.

(Meklē zobenu.)

Es viņu atradišu pats.

To meklēšu, kaut palet gads,
Un kautru atvedīšu šurp.

(Paņem zobenu.)

Šis zobens vadzi sienā urbs.
Pie vadža virve salstīs to,
Lai redz, ka kausu zeltīto
Tēvs dzer līdz pašam dibenam
Par godu meltas skaistumam.

(Apjož zobenu.)

Man lāpul! Lāpa tumsu kuļ.

ANDREJS.

Kungs, nakts. Un jaunā kundze guļ.

PANS IGNATS.

Tēvs bērnu netraucē nekad.

ANDREJS.

Kungs, ja nu kundze ir . . .

PANS IGNATS.

Un tad?

ANDREJS.

Ir slima.

PANS IGNATS.

Vergs!

(Sīl Andrejam.)

Tu melo man.
Balss tava trīc un dobji skan.
Tev mēle melos gruzd un tvan.
Kā pāršauts zaķis lēkā skats.

(Lielās sāpēs.)

Kaut labāk būtu nomiris.
Teic, Andrej, — *(spēcīgi kratīdams Andreju)*
kas ir noticis?
Nē, nerunā!

(Atgrūž.)

Es pats, es pats.
Vairs miera nav. Spīd uguns baiss.
Viss dzīles sausums negantais
Man sirdi māc kā indes gaiss.

(Izraudams zobenu.)

Šim zobenam kā soģim ir
Mans trakais baigums jāizšķir.

ANDREJS *(mezdamiēs ceļā).*

Kungs!

(Pakampdams kausu. Sniedz to.)

Vēl jādzer jums.

PANS IGNATS.

Nost!

(Izsit kausu Andrejam no rokām. Draud ar zobenu.)

Jeb tavs stāvs ple sienas gums.

TREŠĀ AINA

(Ovālā, gotiskā stilā celta siržu lapene pana Ignata pils lielajā parkā, ezera malā uz ļoti stāva, augsta paugura. Telpai augsti logi. Kreisā pusē balkons virs ezera līmeņa. Uz balkonu ved šauras kāpnes. Nakts. Sārta, lēna gaisma. Pana Ignata vienīgā meita — daiļā Irena un karavīrs Knuts, arī spēlmanis, dziedātājs un dzejnieks, tā laika jātnieka tērpā.)

IRENA.

**Es iešu līdz, kur vien tu vēlies.
Nekas mūs nespēj šķirt.**

KNUTS.

**Trūkst rožu vārdu manai mēlei
Kā pateikties tev.**

(Noliecas uz viena ceļa.)

Mirt

**Ple tava tērpa skumjā priekā
Man gribētos.**

(Aizgrābti.)

Lai ietu tad
Kā sapnī ilgā, brīnumliegā
Un sāpes nejustu nekad.

Lai šķiršanās un nelegūtais
Kā smiltis plok un zūd.
Cik dīvaini un reizē grūti
Ar tevi kopā būt!

(Pieplok Irenas drānām. Viņa to pieceļ.)

Šai telpā jūtos kā zem zvana,
Pilns trīsu un pilns nojausmas.
Kā sudrabs tīrs šīs sienas zvana.
Es — viņu mēle, metāls ass.

Es jūtu tālus, vērsmus vējus.
Man katrā elpā esi tu.
Es visu dziļāk izjust spēju,
It kā viss laipni pavērtu
Man savas dzīles maigi sārtās
Un savas skaidrās dvēseles.

Es eju lielos, baltos vārtos,
Kur saule tevi pretī nes.

IRENA.

Tu melsi saldi man kā puķe.
No tavas mēles reibums plūst.
Gaiss katru tavu vārdu uzķer,
Kur tas par dzidru rasu kļūst.
Tu mani atraisi un tirdi,

**Pats kļūsti tāls kā zemē rakts.
Nāc tuvāk man!**

(Satraukti.)

**Ņem manu sirdi
Kā ķīlu no šīs maigās nakts!
Dod savu roku!**

(Kā lielās bailēs.)

**Liec to tuvāk!
Man bail, ka mūs vēl neizšķīr:
Viss, ko mēs šajos mirkļos guvām,
Kā trausla dzija raujams ir.**

**Kaut būtu mēs viens zieds šai parkā.
Mazs, gludens olis avotā.
To mākonī ņem pārvērt barkā,
Lai zūdam tālē miglotā.**

**Te viss mūs, slepus smīnot, uzglūn.
Kā čūska katrs solis šķīet.
Ir katra stunda pilna mezglu,
Ko trūkst man spēka vaļā siet.**

**Tu redzi *(pieved Knutu pie sienas)*
sīkās, melnās skudras:
Tās — briesmas, kas mums virsū brūk.
Kļūst telpa kvēls un kausēts sudrabs.
Šīs sienas — sprosts.**

(Nevaldāmā baigumā.)

Mums laimes trūkst.
Man sirds kā smilga sajūt baigu
Pat pūku, kas mums garām slīd.
Ar lūpām maigi klāj man vaigu:
Jau kokos drūma uguns spīd.

KNUTS.

Tās tavas iedomas un trīsas:
No viņām miglojas tavš skats.
Ir tagad naktis pārāk īsas:
Deg kaislāk katram zvēram acs.
Ko baidies tu?

(Pieved Irenu pie loga.)

Kas šinī laikā
Un tādā miglā nāktu šurp?
Tavs tēvs?

(Klusi smejas un tēlo veco panu.)

Ar smīnu rūgtā vaigā
Viņš snauž pie galda dziļi skurbs.

IRENA.

Nē.

(Dzilās, mocošās nojasmās.)

Es jau grīdu drebam jūtu.
Baigs spārns pie lūpām pieskārās.

KNUTS.

**Kaut rožains plīvuris es kļūtu,
Kas tavu muti skūpstot klās.**

IRENA.

**Knut, labāk topi akla dobe,
Kur savus augumus mums glābt.
Vai kārs un sevī lepns zobens,
Kas cīņas slāpst.**

KNUTS (*izraudams zobenu*).

**Mans zobens tīrs kā zilgmē zvaigzne,
Kā ūdens zemes avotā.
Viņš nelaimi kā pūku aiznes
Un briesmas gulda atmatā.
Tas klintīs izcērt platu eju.
Kā grāmatas ver sirdis ciet.
Teic — kādā ugunī lai eju?
Kā stars tas cauri liesmai iet.**

IRENA.

**Tu drošs kā vilks, kā vējš uz lauka.
No tevis kā no zelta trauka
Man pludo pretī smarža jauka.
Es jūtu: manā sirdī plauka
Valgs dzeltens zieds, tik smalks kā zīds.
Zīds. Sārta lāse viņā trīc:
Tā mūsu laime, mūsu elpa,
Tur mūsu mūžs un visa telpa.**

KNUTS.

**Tu manai elpai — dzeltens spārns.
Plaukst dārzs, kur bija pakalns kārn.**

IRENA.

Kas tas?

(Kā redzējama parādību.)

**Zieds tikai īsu brīdi tvīka.
Te mirdzēja kā dzirksts, te nīka —
Es atkal grīdu drebam jūtu,
It kā to skartu solis ass.**

KNUTS.

**Kam dari savu sirdi grūtu:
Tas vējš, kas lūpām pieskaras.**

IRENA.

**Glūn drūmā acs jau gluži tuvu.
Gaiss apkārt kārā cilpā likts.**

KNUTS.

**Tur mēness zeltu klāj pār druvu.
No miega vanags ceļas pikts.**

IRENA *(izmisumā).*

**Kam vajadzēja šurp man steigties
Un tēvam solījumu lauzt?**

KNUTS.

**Deg sirdī tavi vārdi teiktie.
Kā var man gaiša diena aust?**

IRENA.

**Knut, pledod! Sniedz man savu roku!
Es drebu.**

KNUTS.

Mijāl

(Apskauj Irènu. Ēna aiz loga.)

Kas tev ir?

IRENA.

Kāds pazibēja sūrs gar logu.

(Pie durvīm troksnis.)

Viens aizkarus ple durvīm šķir.

KNUTS *(izraudams zobenu).*

Kaut būtu piere tam no dzelzs,

Mans tērauds viņu pušu šķels.

(Ienāk kalpone Anna, saplosīta.)

ANNA.

Kungs, es tā esmu, Anna, es.

KNUTS.

Tu.

IRENA.

Anna.

KNUTS.

Vienās asinīs.

ANNA.

**Nekas: tās prot vēl degt un nīst.
Tās spārni, kas vēl mani nes.**

(Čukstoši.)

**Dun zeme arvien jūtamāk.
Jums jāglābjas.**

(Velk abus uz durvīm.)

Pans Ignats nāk.

IRENA.

Tēvs, tēvs. Ko darīt?

ANNA.

Paslēpties.

KNUTS *(izraudamies).*

Mans zobens viņam pretī ies.

(Atkailina zobenu.)

IRENA.

To tikai ne.

(Metas viņam pretī.)

**Tev lūdzos es
No visas savas dvēseles.**

Tad labāk manī nonāvē.
Tu klusē?

(Apskaudama Knutu.)

Tev nav diezgan vēl?

KNUTS.

Tu rokas man kā virvēs žņaudz.
Ja nav mums kopā dzīvot ļauts,
Tad mirt gan.

(Irenai kā apstiprinājumu meklēdams.)

Tas nav prasīts daudz.

IRENA.

Ar mieru, Knut.

(Apskaujas. Šinī mirklī durvis atrauj) pans Ignats zobenu rokā. Aiz viņa bruņoti kalpi ar lāpām. Knuts grib nonāvēt Irenu. Pans Ignats uzbrūk.)

PANS IGNATS.

Velns.

(Knuts atsit uzbrukumu.)

Rokās gan
Jūs abi beidzot esat man.
Mans bērns, mans lāsts un nelgas prieks!

IRENA.

Tēvs, tēvs.

PANS IGNATS.

Un tur tas kārumnieks —
Viss gluži melnā, bāls kā sniegs.
Tik glītam, slaidam jauneklīm,
Žēl, (*atkal uzbrūk*)
jāmirst jau kā bezgodim.

(*Cīnās.*)

KNUTS (*veikli strādādams ar zobenu.*)

Mazliet par agru, pan Ignat.
Jūs varat pats vēl mirt tāpat.

IRENA (*izmisumā.*)

Knut, rimsties!

(*Pret tēvu.*)

Tēvs!

PANS IGNATS.

Nekad.

KNUTS.

Nekad.

(*Turpina cīņu.*)

PANS IGNATS.

Tavs cirtiens viegls man kā siens.

KNUTS.

Jūs aizmirstat — vēl tikai viens
Man vajadzīgs tāds atsitiens,

**Un pateiks jau man zobens glums,
Kas ir jums plecā: vīns vai rums.**

PANS IGNATS.

Kāds nelletis!

(Dur.)

**Nem sirdī līdz
Šo rītu tad, lai noplūst spīts.**

(Knuts atsit zobenu. Pans Ignats sašutis.)

Nav.

*(Knuts izmanto mirkli un savukārt dur, trāpīdams panu. Pans
ievainots.)*

Velns!

KNUTS *(smiedamies).*

Man ir.

(Panu apstāj kalpi. Pārsten.)

Tāpat kā visiem asinis.

Šķiet, panam ris

PANS IGNATS.

Suns! Viņš vēl sāks te nīgri smiet.

Jūs, kalpi, grābiet viņu cieti!

*(Kalpi uzbrūk Knutam. Knuts veikli aizstāvas, atkāpdamies uz
augsta loga ezera pusē.)*

KNUTS.

Diez vai tas, pan, jums izdosies.

IRENA.

Tēvs, žēlo viņu! Savaldies!

PANS IGNATS (*kiedz uz Knutu*).

Tev klaji saku: padodies!

Aiz loga lejā ezers drūms.

Tam apkārt dzīvs glūn katrs krūms.

Knuts ar strauju uzbrukumu atspiež kalpus. Ātri uzlec uz augstā balkona, kas vajā. Kalpi vairs netiek viņam klāt.)

KNUTS.

Val kāds ir vēju notvēris

Val zvaigznei cilpu uzmetis?

Es kļūšu vējš. Mans zobens — stars,

Kaut jūs man apkārt vesels bars.

Jums mani sprostā nedabūt:

Tad labāk jau par samu kļūt.

Pan, dzirdiet, un no Irēnas

Vairs mani nespēj šķirt nekas.

(Nolec no balkona ezerā. Kalpi barā dodas uz balkonu. Aiz viņiem kalpones.)

KALPI.

Kā melnā pelķē mesta dzirksts,

Kā vilkam rīklē iegrūsts pirksts —

Viņš zuda dzelmē.

PIRMAIS KALPS.

Atspīdums
Virš soda vietas virmo glums.

KALPONES.

Bez mēra tumšais līmenis
Kā elpas pārklāts spogullis
Kūp dziļās bailēs nosvīdis.

IRENA.

Knuts beigts?

PIRMAIS KALPS.

Nekas nav redzams vairs.

KALPONES (*lēni virzās no balkona*).

Vien mēness, zelta ūpis, kairs.
Viens spārns spīd iesārts, otrs — zaļš.
Zem spārniem klusums, baigs un skaļš.

IRENA.

Knūt, mīļais, (*dodas uz balkonu*)
es tev eju līdz!

(*Skrien.*)

PANS IGNATS.

Lai lec.

(*Pēkšņi kādas citas iedomas sagrābts.*)

Nē.

(Uz kalpiem.)

Turiet!

(Kalpi satur Irenu.)

Cits man sods

Kā virve viņas sirdij vīts,

Mērķts manā naidā, samezglots.

(Negantā rūgtumā.)

Kā auglis sapuvis mans gods

Zem kājām virmo sašķaidīts.

Kāds mani žņaudz.

(Raisa sev vaļā kamzoļus. Kalps palīdz.)

Sāk elpas trūkt.

(Pēc mirkļa.)

Uz Rīgu brauksim, tikko rīts

Skars rūtīm pieres. Zīrgus jūgt!

(Pret Irenu.)

Tur, Irena, tev lielā spīts

Man dūrē sabirzīs kā krīts.

Tur irs kā kožu saēsts zīds.

Kaut pati saule bruktu līdz,

Man ienaidis ir tik dziļi trīts,

Ka bēgs no tā ir dievs, ir velns,

Līdz mana melna kļūs kā pelns,

Kad viņu segs tērps, auksts un melns.

IRENA.

Tēvs, tēvs!

(Nokrīt pana priekšā ceļos.)

Pārlieku ir tavs sods.

(Pans Ignats atbalstīts dodas prom. Andrejs pieceļ Irenu.)

ANDREJS.

Prāts viņam vīnā apmiglots

Un sirdī reibums sīc kā ods.

(Iet līdz.)

CETURTĀ AINA

(Augsts, stāvs Daugavas krasts. Koku puduri. Biezi krūmi. Netālu pārcēlāja mitekļis. Tumša nakts. Lēnām top rīts. Starp krūmiem lien Matīss un mežinieks.)

MATĪSS.

Vai vienmēr mums pa priekšu ies
Ši tumsa tā kā lakats biezs?

MEŽINIEKS.

Mēs esam klāt.

(Pieplok krūmam.)

Man kāja jūt:
Te vajag pārceltuvei būt.
Skan mitrums gaisā valgs un brīvs.
Zem pēdām māls likst maigs un dzīvs.
Augs augam blakus.

(Paceļ savu roku.)

Vēsums vārs
Kā dēle lien ple ādas kārs.

(Pašķir biezos, mežonīgos krūmus.)

Te pārceltuvei vajag būt:
Nāss mana vecus dēļus jūt,
Jūt airus smiltis nomestus,
Jūt tiklus, kas uz kārtīm dus,
Jūt pelnus silti rožainus.

(Ievelk dziļi elpu.)

Jūt divus sirmus cilvēkus.
Te pārceltuvei vajag būt.

MATĪSS *(rūgti).*

Man lūpas tikai tumsu jūt
Kā dziļu, melnu avotu.
Man abas acis tumsā zūd.
Kur lai es tās vairst atrodu?

MEŽINIEKS.

Pie zālēm savas lūpas liec.
Tās mazu mirkli neaiztiec.
Lai plok pie saknēm tava nāss.
Tur smaržas guļ kā paslēpts kāss.
Tās tev ar roku pretī mās.
Par stirnu kļūsi, nebīsties,
Par vilku, kas no bada lies.
Tu jutīsi, kā smaržo grauds,
Kā versmo pūka, katrs nieks,
Kā elpo zvaigznes, garo prieks,
Kā viss pie sevis nes un sauc.

(Matīss pleplok zemei kā sakne.)

MATIŠS (*pēc mirkļa*).

Es arī ūdens smaržu jūtu.
Gaiss pilns ar saldu zivju smaku.
Kaut tikai brīdi brīvs es būtu,
Šai vietā es ar smaidu kļūtu
Par avotu vai skaidru aku.

MEŽINIEKS.

Pie sevis labāk prātus sien!
Šurp tagad!

(Velk Matīsu.)

MATIŠS.

Ko tik gausi lien.
Mēs zilā zālē piemirkuši
Kā divi kāri, sārti zuši.

(Kļūst gaišāks.)

MEŽINIEKS.

Cik karsta rasal
(Glāsta ar roku rasainās lapas.)

Tā ir oga,
Kas aug zem dieva zelta loga.
Kad ūpis krūmā ietupstas,
Krūms saldā brīnā iedrebas.
No zariem rasa lejup ris:
Met mutē skaidras debesis.

MATIŠS.

Es kļuvis valgs kā ūdens augs.

(Aprauga sevi.)

**Drīz manās delnās rozēs plauks.
Nāks līdakas zem padusēm
Pēc klaiņošanas padusēt.**

**Kā divi cieti priežu stāvi
Tvīkst kājas, uzveikušas nāvi.
Milst audos zemes rūgtums saldais
Un vīna neprāts, ņemts no galda.
Val es vairs Matīss?**

(Klusi, guldzoši smejas.)

**Miksta aļģe,
Un mani dilbi ciedru baļķi.
*(Mežiniekš tenirst kādā krūmā.)***

MEŽINIEKS.

Šis krūms mums paslēptuve būs.

(Kāri klausās.)

Šalc lejā Daugava.

(Pašķir krūmu un skatās.)

**Tal kluss
Vējš nes uz pleca ūdeņus.
Kad tikko mazliet gaišāks kļūs,**

Mēs veča laivu saķersim.
Par aļri straumi paņemsim

(priecīgi)

Un viņā pusē pārbrauksim.

MATISS.

Kā divi brieži vajāti
Mēs tumsā šurpu nesāmies.
Pat savu zelta paplāti
No zilgmes noņēmis bij dievs.

Vēl mūs no laimes olis šķir:
Kā zivs tas gluds un lokans ir.

MEŽINIEKS.

Pret celi savas bēdas lauz:
Tās tikpat liekas tev kā kauss.

(Vērodams apkārtņi.)

Jau debesis un durvis čikst
Kā izkaltusi gultas liksts.
Rīts izkāpa no Daugavas.
Vējš kļuvis nemierīgs un ass:
Plēš dūmus, brūnos mākoņus
Un vago upes ūdeņus.

MATISS.

Rīts rozi sev virs galvas tur.

(Ilgi vērodams Daugavu.)

Es laivas nemanu nekur.
Vien roze upē šūpojas.
Lai tā par laivu pārvēršas!

MEŽINIEKS.

Ko niekus, Matīš, mels!

(Atmezdams ar roku.)

Tavs skats
Guļ krūmā alžķēries kā mats.
Vai līmenis, pārlieku spožs,
Tev aci kā ar zobu kož?

BALSS UZ DAUGAVAS.

Ū-ūu!

(Pēc brīža.)

Vai nav tur krastā kāds?
Sen gana gulšpāts.

(Klusums. Mežinieks un Matīss uztraukti vēro.)

Pretim nāc!

MEŽINIEKS.

Kas tas?

(Nespēdams neko saskatīt.)

Vai upes dziļums klie dz
Vai saules spožums, pāri liets?

MATIŠS.

Varbūt

(norāda draiski uz kādu augstu ziedu)

šis zilais, ērmais zieds.

Kāds sams

(Mežinieks kļūst nikns.)

vai upē lemešts miets?

MEŽINIEKS.

Kā ābols iekrita man acs,

Kur zālēs slēpies rakums plats.

Kas pēc tā stiepsies, pēc tā kāps?

Gan asais cirvis mani glābs.

(Iesēstas krūmā.)

MATIŠS *(smaidīdams).*

Virs upes saules spožumu

Es kā ar roku noņemu.

Un redzu laivu.

MEŽINIEKS *(satraukts).*

Laivu?

MATIŠS *(rādīdams mežiniekam laivu).*

Jā. Tā šurpu šalcot šūpojas.

MEŽINIEKS.

Kā lapsa viņa klusi slīd.
Spožs vairogs pašā priekšā spīd.
No tās mums laikus jāslēpjas.

BALSS UZ DAUGAVAS.

Ū-ūū!

(Seko taures skaņa.)

Lai vecais krasta sargs
Nāk ātrāk pretim!

(Taures skaņa.)

Kungs mans bargs.

PĀRCĒLĀJA BALSS.

Jau eju.

(Troksnis. Kāda otra balss.)

Skreju,

(kritiens un kļēdziens)

zābaks viens

Kā svins. Bet otrs — putns, siens.

Vējš tikai putnu gaisā nes.

Kā lai uz priekšu tieku es?

PĀRCĒLĀJA SIEVAS BALSS.

Sev svārkus pāri pleciem klāji!

PĀRCĒLĀJA BALSS.

Dod šurp!

(Kliedzieni no Daugavas.)

Man jau ar pletni māj.

MEŽINIEKS *(visu laiku uzmanīgi sekodams Daugavai).*

Vīrs slāpēs katru kausu dzer.

Ass prāts par zeltu vairāk sver.

Mums, Matīs,

(sagrābdams Matīsa plecus)

viņu laiva der.

MATĪSS.

Prieks manā sirdī ausi ver.

MEŽINIEKS.

Kad viņi, pieci, krastā nāks,

Pliens lejā paslēps mūs kā vāks.

Tad tikai lēciens kārs un ass.

(Dzirdamas balsis. Lamas.)

MATĪSS.

Nāk.

(Abi slēpjas krūmā.)

Viņi.

(Atkal vēro.)

Tērpi zib.

(Ļoti satraukts.)

Kas tas?

MEŽINIEKS.

Cik to?

MATĪSS.

Trīs.

(Lielā brīnā.)

Viena sieviete.

MEŽINIEKS *(kā nedzirdēdams pēdējo).*

Vēl divi piekrastē.

(Dzijas domās.)

Mums ir

Šī lieta ātri jāizšķir.

(Skaidrībā.)

Tev, Matī, jāpaliek ir te

Un strīdus jāuzsāk ar trim.

Kur kraujā celta plekraste,

Tiem pārējiem es uzgulšos.
Trīs svilpieni tev zīmi dos,
Ka es jau laivā atrodos,
Tad steidzies,

(atvadīdamies)

līdzīgs asmenim!

(Pazūd. Balsis tuvojas. Uznāk divi bruņu kalpi un Irena. Matīss no savas slēptuves vēro.)

PIRMAIS KALPS.

Te, kur pret vējiem saslējies
Krūms, pans mums telca apstāties.

IRENA.

Kaut migla smagām lāsēm krīt,
Mēs varam drusku uzgaidīt.

(Abi bruņu kalpi no saviem ieročiem izveido sēdekli.)

MATĪSS.

Kāds viņai rūgts un sāpīgs skats.
Bet mirdz kā saule katrs mats.

PIRMAIS KALPS *(godbijīgi pret Irenu).*

Jums labāk būtu atsēsties.

(Rāda uz sēdekli.)

IRENA.

Kāpēc?

PIRMAIS KALPS.

**Vēl plosts nav ieradies
Ar jūsu, kundze, karieti.**

IRENA.

Es palikšu.

(Uz kalpiem.)

Jūs varat iet.

MATIŠS *(jūsmā).*

**Cik viņai rūgts un salauzts stāvs.
Un tomēr salds. Kā debess blāvs.**

PIRMAIS KALPS.

Mums pavēle jūs neatstāt.

IRENA.

**Val jums pie manas lūgšanas,
Tēvs teica, arī jābūt klāt?**

PIRMAIS KALPS *(apjucis).*

Par to...

OTRAIS KALPS *(saprotoši).*

Mums sacīts nav nekas.

(Abi aiziet. Irena viena.)

MATĪSS.

**Cik viņai rūgts un sāpīgs vaigs.
Un tomēr reizē cēls un maīgs.**

IRENA.

**Ar viņu dzīve — spožums sārts.
Bez viņa — sūrs un gruzdošs sārts.**

(Matīss kā asmenis vēro Irenu.)

**Kā mēness slēpies viņa vaigs.
Es esmu viena.**

(Ātri aptver apkārtni.)

Tagad laiks.

(Dodas sāņus, izņemdama no ņiebura mazu vīstokli. Matīss izlec no krūma sekodams.)

MATĪSS.

Ir allaž vienam solis glums.

(Irena pārsteigta vēro Matīsu.)

Jūs gribat bēgt?

(Irena kā sastingusi.)

Es būšu jums

Kalps, zobens, suns un patvērums.

IRENA (*slēpdama vīstokli*).

**Tik saldi vārdi jums kā kūst.
Kas esat un ko gribat jūs?**

MATĪSS.

Es esmu dzirksts.

(Irena izbrīnā.)

**Es esmu tāss.
No manis jums nav jābīstas.**

(Paklanās.)

IRENA.

Jūs esat rupjš.

(Matīss — kā saņēmis pļauku.)

**Un liekas skurbs.
Es tūlīt saukšu kalpus šurp.**

MATĪSS (*atkal cerībās*).

**Kas līdzēts būs ar to un gūts?
Jums, šķita man, bij nodoms grūts.
Jūs — jauna, skaista sieviete.
Jums vienai ceļš nav pārvarams,
Tas viltus pilns un ciets kā krams.
Man katrs takš ir zināms te.
Kam vajadzīga lieka spīts?
Es iešu jums kā palīgs līdz.**

IRENA.

Jūs topat zems un neprātīgs.

MATIŠS (*aizrāvis*).

Nē.

(Iet viņai tuvāk.)

Jūsu prāts vēl šaubās tvīkst.

Bet sirds?

(Irena attur Matīsu ar rokas kustību.)

Tā taču lidot drikst?

Es arī esmu nelaimīgs.

Es tiecos tālos mežos iet.

Tur visu veco mezglā siet.

Šai brīdī šķiet tas — tikai nleks.

Tukšs, viegls, projām metams rieks.

Tas aizgāja kā trausls sniegs.

(Irena nezina, ko darīt.)

Es esmu godīgs amatnieks.

Nekā es nevēlos no jums.

Vien kalpot būs mans pienākums.

(Klusu.)

Sen Rīgas ostā kuģis ir,

Kas grib uz Nīderlandi iet.

Ar to jūs, kundze, varat bēgt!

IRENA *(lielā mulsumā).*

Bēgt?

MATĪSS.

Projām kundze.

(Redz Irenas apjukumu.)

Jā. Kā tad?

IRENA.

Bēgt?

MATĪSS.

Jo kāds grib jūs gūstā slēgt.

IRENA.

Kā jūs to zināt?

(Matīss smaida, bet klusē.)

Sakiet man!

MATĪSS.

**Jums balss tik sāpju pilna skan
Kā stīrnai vajātai.**

(Pievirzās viņai gluži klāt.)

Bēgt. Bēgt.

Es nepaliktu šeit nekad.

IRENA.

Jūs?

MATIŠS.

Es.

(Irena šaubās. Tālumā dobjš troksnis.)

Jūs, kundze, neticat?

Šis zobens . . .

(Izrauļ zobenu. Pirmais svilpiens.)

IRENA.

Kungs, tur svilpa kāds!

MATIŠS.

Kāds svilpa?

(Kā atcerēdamies.)

Viņš.

(Sāpēs.)

Kāpēc?

(Atkal divi svilpieni.)

IRENA.

Vēl. Vēl.

MATĪSS.

Tas mežinieks. Kā norunāts.

IRENA.

Kāds mežinieks?

MATĪSS.

**Mans labais draugs.
Es esmu tumšs un netīrs trauks.**

(Atskrien abi bruņu kalpi, bailēs.)

PIRMAIS KALPS.

Kungs ...

OTRAIS KALPS.

Kungs ...

IRENA.

Kas tēvam noticis?

PIRMAIS KALPS.

Kāds laupītājs tam uzbrucis.

OTRAIS KALPS.

Viņš mūsu laivu nozadzis.

(Matīss atraujas sāņus.)

PIRMAIS KALPS.

Viņš svilpa.

IRENA.

Kas?

OTRAIS KALPS.

Viņš.

(Rāda uz Daugavu.)

IRENA *(uz Matīsu).*

Zīni jums?

Tas esat jūs.

(Abi kalpi ierauga Matīsu. Irena dusmās.)

Baigs, slepens trums.

PIRMAIS KALPS.

Kas ir šis vīrs?

OTRAIS KALPS.

Kas esi tu?

MATĪSS.

Kalps, kaut tu muti turētul

(Pret Irenu.)

Te, kundze, muļķīgs pārpratums.

PIRMAIS KALPS *(noprzdams).*

Tu viņa palīgs?

IRENA.

Nē.

(Pēc īsas cīņas.)

Jā.

(Steidzas prom. Pamet ar roku.)

Ir.

MATĪSS *(lielā apņēmībā).*

Šurp! Ja kāds grib no manis mirt.

(Kalpi metas viņam veltīgi virsū.)

Kaut sirds man sāp.

(Matīss uzbrūk.)

Mans zobens tvirts.

PIRMAIS KALPS.

Nekas.

(Atsit un uzbrūk.)

Ja viens mums cilpā būs.

OTRAIS KALPS.

Gan arī otrs rāmāks kļūs.

PIRMAIS KALPS *(uz Matīsu).*

Dod zobenu un padodies!

(Uzbrūk.)

MATĪSS.

Nost, kalpa dvēsele!

(Ievaino otru kalpu.)

Piesargies!

Tas lejā tur — tas ir mans draugs.

Kā mežs tik stiprs, brīvs kā lauks.

(Zirgu dīpoņa. Skan taure.)

PIRMAIS KALPS.

Skan taure.

IRENA.

Karavīri klāt.

(Abi kalpi atkal uzbrūk.)

MATĪSS.

Laiks rīkoties un nedomāt.

(Īpaši sīvi uzbrūk otrs kalps.)

Man tevis žēl.

(Atsit uzbrukumu.)

Bet ko tas līdz?

No tavas nakts

(nodur otru kalpu)

Man uzaust rīts.

(Metas pirmajam kalpam virsū. Tas bēg.)

PIRMAIS KALPS.

Es ...

(Matīss smiedamies pazūd.)

Kundze nāciet aizsegā!

Pa ...

(redz, ka Matīss pazudis)

Laupītāji! Palīgā!

IRENA.

Pret diviem jums viņš bij viens pats,

Bet drebi tu kā sievas mats.

Kauns!

(Iesteidzas sardzes vīri.)

SARDZES VĪRS *(ieraudzīdams otrā kalpa līķi).*

Kalps?

PIRMAIS KALPS.

Un mans draugs.

(Seko sardzes priekšnieks.)

SARDZES VĪRS.

Kungs, (rādīdams uz līķi)
tie nav slepkavas, bet vējš,
Kas pamet zarus nolauztus.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tavs vārds kā ērkšķis, ass un spējš.
Nav lemts mums notvert mākoņus.

(Vēro Daugavu. Ierauga laivu ar abiem bēgļiem.)

Kas var ar roku lodi ķert,
No vara kausa sauli dzert?
Dzied lakstīgala. Krauklis ķērc.
Uz priekšu nav vairs auļot vērts.
Zirgs pakavu pret zemi liec.
Pret ūdeņiem lai līkstas riets.

PIRMAIS KALPS.

Kas kalpa nāvi atriebt ies?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tev zobens rokā.

(Rāda uz Daugavu.)

Pasteidzies!

PIRMAIS KALPS.

Kā zagti tie mūsu laivu drīkst?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tu lalkam bijī neredzīgs.

PIRMAIS KALPS.

Bet kungs mans, virvēs saistīts, svīst.

(No krūma aizsega iznāk Irena.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Šis vīns man kausam pāri list.

(Dusmās.)

Tev krusti saņems piecpadsmīt.

PIRMAIS KALPS.

Kas pakalpīgu mēli sit?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kam dusmas asinīs vēl mīt.

(Padzen kalpu.)

Man kungu atvest šurp. Tūlīt.

Un bēgļu laivu apšaudīt.

Ko varam telkt un padarīt,

Kad kokam lapas lejup krīt?

SARDZES VĪRS *(pamanījis Irenu).*

Te kāda dāma.

(Čukstot zīmīgi.)

Spožums gaišs.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kur viņa ir?

(Kā atdzīvojies.)

Val tai kas kaiš?

SARDZES VĪRS.

Nekas.

(Atkal čukst.)

**Tai lūpās roze zied.
Tai valgā saule aust un riet.
Kā dzēlīgs meža rožu krūms
Slēpj viņu apģērbs, melns un drūms.**

(Sardzes priekšnieks dodas pie Irenas.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

**Man, jaunā dāma, piedodiet,
Tā vecam karavīram iet:
Viņš savu gadu paspārnē
Redz šautru gan, bet gulbi — nē.
Pilns purvu miglas mūsu laiks,**

(zemu klanās)

**Kā zvaigzne plaukstaš liekums maigs
Jums.**

(Skūpstā pasniegto roku.)

Drebat jūs?

IRENA.

Kungs, piedodiet!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Es saprotu.

(Nostājas viņai līdzās.)

Ir smagi jums:

Šis vēsums. Liķis. Uzbrukums.

Liels grūtums tomēr allaž īss:

Kā liesma tas mums pāri līst.

Kas stiprs, tas vēl stiprāks kļūst.

Kas vājš — kā pelni kopā grūst.

(Ieskrien krodzinieks.)

Klāt arī mūsu krodzinieks.

Nemt otram prieku — viņa prieks.

KRODZINIEKS.

Jau prom tie.

(Pret sardzes priekšnieku.)

Atkal nokavēts.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pats apgāž kublu un vēl brēc.

(Zobgalīgi.)

Tu ilgi purvā kavējies.

Vai līdz ar miglu klausījies,

Kā purvā kļiedz un dzīvo viss:
Kļiedz putns, ķirzaka un strauts,
Kļiedz zvirgzds, no kalna lejup rauts,
Kļiedz zāļu stiebrs, dūņās pļauts.
Tu biji to tik aizmirsis.
Tā vecā teica.

(Pieliek pirkstu pie krodzinieka dunča.)

Atceries!

KRODZINIEKS.

Ar mani jokot priekšnieks grib.
Kā dažam šķēps — jums vārdi zib.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kā duncis — gribēji tu teikt.
Ko darīt valrs?

(Klusu.)

Kas beigts, tas beigts.
Tev liķi patīk, krodziniek.

(Rāda kalpa liķi.)

Val tevi sveikt šis arī liek?

KRODZINIEKS *(saraujas).*

Kungs.

(Noiet sāpus.)

Tas pat man jau šķiet par daudz.
Vai tas ir izsmiekls (*plegājis čukst*) vai drauds?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Nē.

(*Pēc mirkļa.*)

Tikai laimes vēlējums.

(*Dodas pie Irenas. Krodzinieks naidā noskatās.*)

Vai, kundze, nav par vēsu jums?

IRENA.

Kungs, tikai spēcīgs satraukums
Vien mana tēva dēļ. Var būt
Tas viņš, kas lejā sasaistīts.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Man tiešām žēl.

(*Priekšnieks klausās. Troksnis.*)

Jā. Ko tas līdz
Šais laikos valrs par kungu būt.

(*Troksnis pieņemas.*)

SARDZES VĪRS.

Tur visi viņi nāk jau.

(*Parādās sardzes vīri, kalpi, ved panu Ignatu.*)

PANS IGNATS.

Velns!
Pēc kā es izskatos?

(Raustīdams savu tērpu.)

Viss melns
Un netīrs. Meža kuilis vecs
Par mani labāks tagad.

(Viebjas sāpēs.)

Plecs
Sāp.

(Klibo.)

Kājas tūkst.

(Apstājas. Draudīgi.)

Bet roka vēl
Ar spieķi pilnās dūsmās kvēl.
Vai kalpi tie ir?

(Kalpi pajūk.)

Cūku bars!
Sūrs, satrunējais apses zars
Tad lielāks palīgs.

(Dūsmās.)

**Sist un pērt!
Pie stabal!**

(Kliedz.)

**Galvas cilpā vērt!
Velns, (pēkšņi sabrūk. Sardzes priekšnieks kā
cenšas ko atcerēties.) derētu malks, zaļš un sīvs!**

IRENA *(piesteigusies pie tēva).*
Es priecīga, tēvs, ka tu dzīvs.

PANS IGNATS *(neticīgi).*
Hm . . .

(Atgrūž Irenu.)

**Daudz tev lielāks būtu prieks,
Ja ļauni nožņaugts, zils kā sniegs
Es tagad lejā gulētu.**

(Sardzes priekšnieks smaidot vēro panu.)

IRENA.
Nav tiesa, tēv!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pan Ignat, tu?
(Tuvojas panam.)

Val esi mani aizmīrsis?
Val atceries?

PANS IGNATS *(uz kalpu).*

Laid!

(Pēta.)

Indriķis.

(Pilns prieka.)

Vēl bruņās kā no jaunības.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Man atmīrdz atkal debesīs.

PANS IGNATS.

Nāk prātā mūsu medības.
Tavs gars. Tavs straujums.

(Aplūko priekšnieku.)

Briedis stalts.

Sejs gaismas pilns kā saulē kalts.
Val atceros?

(Apskauj priekšnieku.)

Kā tad, mans draugs.
Lalks to tik ātri nenožņaus.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tas jauki, draugs.

(Atraisās no skāvienu.)

Kurp dodies tu?

PANS IGNATS.

Uz Rīgu.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pan, tad viens mums ceļš.

PANS IGNATS *(drūmi).*

Bet slikts.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kā tā?

PANS IGNATS *(slēpdamies).*

Vējš dzeļ un elš.

Par laupītājiem ļaudis melš.

Vējš zarus rausta kampleniem

Kā nelaimē zirgs pavadu.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Ja es ar saviem jātniekiem

Līdz Rīgal tevi pavadu,

Kā bīskaps drošs tu vari būt.

Kas Rīgā darāms tev?

(Smaidot un villīgi.)

Vai gūt
Tu gribi retus dārgumus,
Sev silto zemju dzērienus?
Varbūt tur gaida draugs kāds sens.
Nams liksms, tumšs un paslepens?

PANS IGNATS.

Mans ceļš ir reizē salds un rūgts.
Es nebraucu turp, draugu lūgts.
Man sirdī viss ir kopā kults:
Naids, mīla, kaisliba un žults.
Līdz nāvei pazemots mans gods.
Viens vainīgais man rokā.

(Ar negantu ignumu.)

Sods —
Smags, šausmīgs man ir padomā.
Tāds, kāda nav pat likumā,
Pret to ir nāve nav nekas.

(Pēc mirkļa.)

Man prātā vienas derības.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pan, kas tad ir šis noziedznieks?

PANS IGNATS *(pēc mirkļa, sāpēs).*

Tā mana meita.

(Apklust. Irena klusi iekliedzas. Sardzes priekšnieks šaubās un izbrīnā atkāpjas.)

Pirmais prieks.
Bet tagad lāsts, kas mani trieks
Kā biķeri pret akmeņiem.
Drups kristāls skaidrās asarās.
Kā asinis vīns oļus klās.
Pat cauri gadu simteņiem
Tas sūrstēs, kas man nodarīts.
Kā elles stars deg viņas spīts.
Kas ir pret mani, (*meklē ar skatu Irenu*)
tas lai zūd!

(Pret priekšnieku.)

Draugs, vai var divas saules būt?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Es nespēju vairs uztraukties.
Par tevi tomēr liels man brīns.
Kas vainīgs?

(It kā jautādams visus.)

**Nāve, laiks vai vīns?
Mums jāpiedod, lai soda dievs.**

PANS IGNATS.

Kas dievs ir?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Daba.

(Kā pārlabodams.)

Liktenis.

Dievs — likums, kas mūs kopā tur.
Pats visums, kas mūs cauri dur,
Mums cauri plūst un lāsē sien.

PANS IGNATS *(nicīgi).*

Tas viss ir tikai māņi vien.
Es ticu tikai sev un tam,
Ko jūtu sevī izaugam,
Caur saviem pirkstiem starojam,
No savām lūpām garojam.
Viss cits jau simtiem reižu svērts
Un nav pat mazā naga vērts.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tu esi ļoti pārvērties:
Īsts savu drūmo mežu vilks.

PANS IGNATS.

Es esmu izkopts.

(Panākdamies uz priekšu.)

Lepna ilkss.

Nav mūžs mans dīķis. Nav tas ilgs,
Bet kvēls kā zobens atvēzies.

(No Daugavas atsteidzas kalps.)

KALPS.

Kungs, klāt ir plosts ar karietēm.

PANS IGNATS.

Tās tūlīt izcelt plekrastēl

(Kalps aizsteidzas.)

Mēs braucam, Indriķ?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Sen jau laiks,

Lai tiktu Rīgā pusdienā.

PANS IGNATS.

Draugs, tev joprojām drūms ir vaigs.

Zem sēdekļa man spilvenā

Trīs istas, sirmas pudeles.

Tās mēs vēl ceļā izdzersim,

Lai mūs par cīruļiem tās nes

Pret sārti skumjām debesīm.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Val nebūs tas mazliet par daudz?

PANS IGNATS.

Šāds mērs ir tikai glēviem dots.

Kas, vai es pans vai necīgs ods?

Man tik, cik bezdibenam ļauts.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kur gribi Rīgā apmesties?

PANS IGNATS.

Kur? Zināms, krogā.

*(Priekšnieks smejas un māj krodziniekam. Tas kā sadedzis
pieļp panam.)*

KRODZINIEKS.

Es, mans kungs.

PANS IGNATS.

Kas te kā krupis žēli kunkst?

KRODZINIEKS *(pazemīgi).*

Es.

PANS IGNATS.

Ko man lipi klāt kā mats?

KRODZINIEKS.

Man . . .

(Pans atgrūž viņu nost.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tu jau neesi viens pats.

PANS IGNATS *(izbrīnā).*

Kā?

(Atcerēdamies.)

Melta.

(Domās.)

Jā.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Mans priekšlikums:
Lai viņa apmetas pie mums.
Liels prieks tas manai sievai būs.

PANS IGNATS.

Par daudz tur viņa brīva kļūs.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Nekad.

PANS IGNATS.

Ar mieru.

(Spiež roku. Pēc brīža.)

Un es pats?

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(rādīdams uz krodzinleku, kas neatstāj no pana Ignata).*

Tev sen jau pielīpis viens mats:
Šis cēlais draugs.

(Dodas prom.)

Man zirgu dot.
Un vīriem gaitu izziņot.

KRODZINIEKS.

Es krodzinieks.

(Zemu klanīdamies.)

Mans laipnais nams
Nav pat ar zeltu atsverams.
Tur valda sirds un devīgs galds.
Kļūst dzīve tur kā rožu malds.

PANS IGNATS (*bargi*).
Vai proti pasniegt dzērienus
Kā saldus sievu skāvienus?
Sirds izkaltusi man kā pliens.

KRODZINIEKS.

Te mana galva.

(Sniedz ar roku it kā savu galvu.)

Kā neviens.
Kā mirdzošs zelta pavediens
Pēc kausa kauss man galdā slīd.
Un tā kā siltas saules spīd.

PANS IGNATS.

Tev lakstīgala rīklē dzied.
Lai roze tavā vīnā zied:
Man kariete pie tevis iet.

(Krodzinieks klanās līdz zemei.)

Vēl

(krodzinieks atkal noliecas)

Rīgā esot dzērājs liels,

**Tam rīkle tāda kā mans liels —
Ma...**

(Sīt sev pa pieri.)

**Viņa vārds man ausī skan.
Ma...**

(Sīt ar kāju uz zemes.)

Velns. Ma...

(Krodzinieks apjucis uzlūko panu.)

**Matīss. Atceros.
Labprāt ar viņu sastaptos.
Nav pretinieka kausā man.**

KRODZINIEKS *(smīnēdams, ar viltu).*
Nav pretinieka?

PANS IGNATS.

Nav.

(Uzblau) krodziniekam.)

Jā gan.

(Krodzinieks atiet sāņus.)

KRODZINIEKS.

Es nezinu, kur tagad viņš.

PANS IGNATS.

Kā?

(Pieskrien pie krodzinieka. Tas parausta plecus.)

Viņa Rīgā tagad nav?

Kur ir viņš?

(Paceļ savu kūju.)

KRODZINIEKS.

Kungs, viņš tālu prom.

PANS IGNATS.

Velns!

(Dzīlās pārdomās.)

Tad nav vērts man Rīgā braukt.

(Krodzinieks savā rijībā kļūst līdzā.)

Un visas savas cerības

Uz viņu tikai liku es.

KRODZINIEKS.

Ja man tur atlēktu kaut kas.

PANS IGNATS.

Ņem visas manas kalpones!

Ņem zeltu, cik tev plaukstas nes!

Cik vari sev uz muguras,

Cel sudrabu no krātuves.

Vien Matīsu man pretim dod!
Tad notiks tādas derības.

KRODZINIEKS.

Tas tiesa.

(Ar viltu.)

Matīss iedzert prot:
Tur bāž viņš visus azotē.

PANS IGNATS.

Vien mani nē.

(Lielīgi sagrābdams krodzinieku.)

Lai panāk šurp!
Tad redzēsim, kurš kuru urbs.

KRODZINIEKS *(lišķīgi).*

Ja Matīss kausā pazaudē,
Kas viņam darāms?

PANS IGNATS.

Man ir sods,
No paša dieva rokās dots.
Tas reizē salds un sāļi rūgts.
Tas lēnām apris to kā dūkst.

KRODZINIEKS.

Ja tomēr uzvar viņš?

(Pans paceļ dūri. Krodzinieks atlec.)

Ko tad?

PANS IGNATS.

Ko mels. Tas nenotiks nekad!

KRODZINIEKS.

Ja tomēr, kungs?

PANS IGNATS.

Velns!

(Sīl krodzīniekam. Netrāpa.)

**Kas tev liek
Dzelt mani, lapsa krodzīniek?**

KRODZINIEKS.

**Val var bez ziediem dzīvot koks?
Der manai sirdij vienmēr joks.**

(Čukstot.)

**Pirms lielās kausu derības
Jums abiem sodi jānoliek.**

PANS IGNATS.

**Es piekrītu tev, krodzīniek,
Tas spārno sirdīm kaislības.**

KRODZINIEKS.

**Kungs, dodiet man tad tiesības
Jums noteikt jūsu sodu!**

PANS IGNATS.

**Kas?
To noliks Matīss.**

KRODZINIEKS.

Ļaujiet man,
Ja gribat, lai tas viegls tiek.

PANS IGNATS.

Tas netīri un tumši skan.

KRODZINIEKS.

Viņš otram sodus neuzliek —
Šis Matīss.

PANS IGNATS.

Veļns!

(Šaudīgās pārdomās.)

Val tā?

KRODZINIEKS.

Tā gan.

Pie tam man viņš vēl *(zīmīgi, izplešot rokas)*
jāsatiek.

Ja nē, vai tad to darīt man,
Es nezinu.

PANS IGNATS *(saprazdams, iekšēji nikns, ārēji naivs).*

Tas labi skan.

Lai notiek prāts tavš, krodziniek!

(Prom. Krodzinieks paliek, kārīgi smaidot.)

3. CĒLIENS

(Vienkārša būda liela meža vidū. Būdai vidū divi stabi. Pa labi durvis, kaktā — krāsns. Gar baļķu sienām — zvēru ādas, ieroči. Dažas guļas vietas. Liels galds. Vakars pēc darba. Matīss un mežinieks.)

MEŽINIEKS *(uz Matīsu).*

**Tu ar katru dienu, Matīs,
Drūmāks kļūsti. Tavi skati
Kļīst kā rūgtā drudzī.**

(Pieiet viņam gluži klāt.)

Slimstu?

MATĪSS.

**Es vienmēr no jauna dzimstu.
Kad es cērtu dienā koku,
Es to sajūtu kā roku,
Kas man krītot liks ap kaklu.
Miers — tas dara sirdi aklu.
Cērtot es kā skropsta trīsu:
Cīrvja kāts man top par īsu.
Cirtiens kokā. Cirtiens lielā
Reibumā un mulsa lielā.**

MEŽINIEKS.

Meža darbs tev ir par grūtu,
Redzu.

MATIŠS (*rūgti*).

Draugs, kaut tas tā būtu,
Sviedros slīkt kā puķei rasā,
Zemi jūtot kājā basā
Līdz pat sirdij baigi plūstam.

Mežs tāpat kā sapnis gūsta.
Brīvs es gribu kļūt līdz galam,
Līdzīgs liesmu tvertam skalam.

Mežu smaržu biežais saldums
Pāri nāk ar smagu maldu.
Vai es jūtu gaisu elpā?
Tikai skurbu tīksmi telpā,
Simtkārt labāks zilais ledus
Kā šis mežs, pilns lēna medus:
Viņā es kā purvā saldā
Slīkstu.

MEŽINIEKS (*dedzīgi*).

Pārvērt sirdi kaltā,
Mākonī vai zibins starā.
Klintī.

(*Soļodams būdā.*)

Viss tas tavā varā.

MATIŠS.

Varu būt es tikai liesma,
Bezdelīgas īsā dziesma.
Paņem pasauli uz iesma.
Kļūs tev viņa mīksta sloka.
Tas ir īsts, kas tevi moka.
Met kā šūpoles pret gaismu,
Pilnu prieka, pilnu baismu.

(Pēc brīža.)

Brīvība ir bezgalība.
Brīvība ir saules griba.

MEŽINIEKS *(Ilelā izbrīnā).*

Brīvība ir meža šalka,
Sirds un katra stāda alka,
Koka, akmens, zāles, smilgas.
Brīvība — tās māsa ilgas.
Mežs ir brīvs tāpat kā gaisma.
Kur ir balss, kas mežā aizsmok?
Smaržas, kukaiņi un stiebri
Brīvi tik, cik saule brīva.
Vai tu vari dūpās iebrist
Tā, ka nāve top tev dzīva?

MATIŠS *(drūmi).*

Te es jūtos svešs kā kumāss,
Ko man mute neņem pretī.
Rokas kļuvušas man drūmas.
Katrs mirklis — spļāviens pretīgs.

MEŽINIEKS (*jūsmā*).

Mežs ir liela, salda dūka.
Te pat vilks tik brīžiem īdzīgs.
Akmens kļūst te dzidra pūka:
Sulām audos kāpjas līdzī,
Zīls kā dzirksts mirdz katrā rasā,
Kaist kā lepnums dadzī asā,
Ienirst saulē, slīd aiz telpas.
Sajūk robežas un elpas.

(Lielā reibumā.)

Vai es cilvēks?

(Sit sev pa krūtīm.)

Brīžiem sakne.

Dienām ceļamalas akmens.
Tumšās naktīs — upju ūdens.
Rudens krēslā — zaļa pūde.
Bieži manas rokas, (*vicina un staipa tās gaisā*)
sami,
Kas man naktīs nogulst blaku,
Rāmu gaismu vizēdami.
Mirkļiem jūtu savu rīkli
Es kā dziļu velgu aku.
Bieži acis kļūst man tīkli,
Briest un visu zemi sagūst.
Pasaule top kūpošs ezers.
Saule — milzu zelta rauda.
Mūžība guļ tīklā rauta.

Zvaigznes tajā skan kā nauda.
Zeme spīd kā zaļgans vesers.

(Joprojām noreibis.)

MATĪSS.

Tavās acīs reibums virmo.
Prāts kā bērns uz purva sirmo.
Ko lai es tev pretī saku?
Nespēju kā tu es sakust.

(Rāda ar roku.)

Ar šo baļķi, pelniem, māju,
Mežu, smaržu, katru lāsi.
Sirds tev straujāka par tāsi.
Kur es lieku savu kāju —
Zeme, akmens — tas mans grūtums,
Nāve, spēks man svešs un naidīgs.
Kā lai savu elpu sūtu
Zvaigznēm?

(Nīcīgi smejas.)

Vai tās viņu gaidīs?
Spīd tās tikai.

(Atmet ar roku.)

Es, vienalga,
Viņām esmu kā šī malka,
Skaidas, uguns.

(Pieiet pie mežinieka.)

Tava mīla.
Jau no pašas pirmās dienas
Dzīve tā, kas mani vīla.
Kas ir dzīve?

(Skatās bezcerīgi apkārt.)

Akmens sienas.
Dvēsle — neizpirkta ķīla.
Visa pasaule ir auksta.
Dvēsele ir tikai karsta.
Tāpēc laba mana plauksta,
Ja pat taureni tā tvarsta:
Viņa zin, kur maigo nolikt.
Tikai dvēsele ir karsta.
Tā var liesmā pārvērst oli.
Tikai dvēsele zin runāt
Visā bezgalības dunā.

MEŽINIEKS.

Ko tad dvēsele tev saka?

MATIŠS.

Esi dziļāks vēl kā aka,
Esi tāds kā bezgalība.
Asāks vēl kā trūdu smaka.
Patiesāks kā iznīcība.
Devīgāks par mātes roku.
Jautrāks par visjautro joku.
Liesmo vairāk vēl par liesmu.
Skanī skaistāki par dziesmu.
Pārkāp naidu. Pārkāp sevi.
Aizmirsti, ko citiem devi.

MEŽINIEKS.

Tas ir neprāts, kārs un dīvains.
Vai no tā kļūs dvēse dzīva?
Guldi savu galvu nātrēs,
Lai šis tvans tev izzūd ātri.
Tas kā lapsa ļauns un lišķīgs.
Nemierā tu mūžam salsi.
Labāk klausī putnu balsi.
Mācies kautrās smaržas izšķirt.

MATIŠS.

Katram dota sava bulta.
Mākoņi ir mana gulta.
Mana elpa — vējš un kļiedziens
Pāri sev kā žogam liecies,
Ja nav zilgme milzu ala,
Neredzu es ceļam gala.

Jūtu tikai — kaut kur jātiek.
Esmu es kā mūžīgs jātnieks,
Pūka, celta augstu telpā,
Skropsta, rauta lāča elpā.

MEŽINIEKS.

Vai tev notirpusī roka?

(Pieslien Matīsu pie staba.)

Piesien sevi klāt pie koka.
Kļūsti kādai eglei sakne.
Zemē ieurbies kā akmens.
Topi kaut vai mīksta slieka.
Krūtīs ezeru sev iekamp
Un tad gulsties kādā plaisā!

Putni — tie lai lido gaisā.
Tas ir viņu zilais aploks.
Cilvēkam pie zemes jāplok.
Jāņem zeme savā klēpī.
Zeme — ābols salds un sulīgs.
Tu vīrs bezdibeņa guli,
Savā plānā sapnī slēpies.

MATĪSS.

Kāda neredzama liesma,
Miglaina un ļoga aina,
Kāda klusa, kaisla dziesma
Vienmēr manī deg kā valna,
Mūžam mani sauc un tirda.

*(Kāds vīrs izlien no krūmiem un tuvojas durvīm. Pienāk.
Klausās.)*

Turp es iešu, arī mirdams,
Kaut man nāktos ellē nokāpt.
Tas man likts *(pakampj zobenu un paceļ to)*
kā zobens rokā.

(Svešais vīrs pie durvīm klauvē. Matīss uztver troksni.)

MATĪSS.

Pie durvīm klauvē kāds.

(Virzās uz durvju pusi.)

MEŽINIEKS (*nīcīgi*),
Mežs, zarus dauzot, krāc.

(Dzirdami atkal klusi sitiens.)

MATĪSS.
Jau atkal klauvējiens.
Un vēl.

(Tagad arī mežinieks ir manījis troksni.)

Nē.

(Skaļāks sitiens.)

Tur ir viens.

MEŽINIEKS.
Patiešām.

(Paņem cirvi, Atrauj durvīm bultu.)

Iekšā nāc

Kā vlesis alcināts!

(Paveras durvis. Ienāk Knuts, noguris, saplosītās drēbēs, pārsistu galvu, bet vēl pilns iekšēja spraiguma, kāres un apzināta spēka.)

KNUTS.
Es cietis ceļinieks.

MEŽINIEKS (*skatās brīnā.*)

Knut!

(Pieskrien Knutam klāt.)

Tu.

(Apkampj Knutu.)

Mans skaidrais prieks.

KNUTS.

Tu te . . . (*ieslīkst mežinieka plecā*)
mans mežinieks!

MEŽINIEKS.

Knut, es tas.

(Atsēdina Knutu.)

Kāds tu izskaties:

Viss driskās, bāls, kā plekste lies.

(Knuts, kā visu atcerēdamies, uzlec kājās un sagrīojas.)

MATĪSS.

**Viņš tikko kājās turas vairs,
Viņš ir kā straumē palaists airs.**

KNUTS (*murmina atkārtodams.*)

Viss driskās, (*apskata un aptausta sevi*)
bāls, kā plekste lies.

MEŽINIEKS.

Tu drebl.

(Saņem Knutu un krata.)

Kas ar tevi ir?

Dod zobenu!

(Noņem Knutam zobenu.)

Un rimsties, draugs!

Būs cīsis, un būs vīna trauks.

KNUTS *(kā mozdamiēs).*

Acs vēl man trīc un neatšķir,

Kur atrodos.

(Skatās neuzticīgi apkārt.)

Val esmu dzīvs?

Jeb viss tas sapnis sīvs?

MEŽINIEKS.

Knut, atjēdzies!

(Krata un glāsta Knutu.)

Es — *(rādīdams uz sevi)* mežinieks,

Tavs draugs.

(Vēro Knutu. Pēc mirkļa.)

Pie manis tu, mans prieks!

KNUTS.

Pie tevis.

MEŽINIEKS.

Jā.

(Rāda savu būdu.)

Te griesti, pliens.

Tā mana būda, Knut.

(Knuts te vēro būdu, te mežinieku.)

Neviens

Vairs tevi netraucēs.

(Aizliek durvīm bultu priekšā.)

Nudien.

Kā nūju rūpes kaktā slien.

(Knuts pamazām sāk smaidīt.)

KNUTS.

Karsts svins man pāri nolijis.

Man acis atkal acis kļūst.

Kāds prātu atkal atdevis.

Kā salms uz tava sliekšņa lūst

Mans rūgtums, satraukums un lāsts.

Par liesmu karstāks ir mans stāsts.

Es bēglis. Mani vajā.

(Kļūst atkal satraukts. Mežinieks viņu mierina.)

Kūp.
Bars suņu, kalpu pēdās. Klūp
No mana asmeņa.

MEŽINIEKS.

Par ko
Tie seko tev?

KNUTS.

Par labāko,
Kas ir man un kas kādreiz būs.
Par manu sirdi.

MATĪSS (*iekliežas*).

Nevar būt!

(Knuts pamana Matīsu. Vēro viņu.)

KNUTS.

To katra mana cīpsla jūt,
Acs skropsta, valgums.

(Tuvojās Matīsam.)

Nags
Vēl neesmu, kaut būšu traks.

(Pēkšņi griežas pie mežinieka. Satraukts.)

Kas ir šis vīrs?

(Krata mežinieku, kas klusē.)

**Telc labi drīzi
Nav laika daudz.**

(Meklē zobenu. Nav. Atrod nazi.)

Viens dūriens Iss.

(Matīss smaida.)

MEŽINIEKS *(mierina Knutu).*

**Tas ir mans draugs, tāpat kā tu.
To es nesen sev atradu,
Par dzīvību viņš vairāk sver.
Tas zemi lieliem malkiem dzer.
Un, no tās spēka noreibis,
Vairs atzīst tikai debesis.
Vārds viņam — Matīss.**

(Māj Matīsam.)

**Virs kā klints —
No senas latvju purvu ģints.**

KNUTS *(atgrūž nazi jostā).*

Tad nazis lieks.

(Izstiep roku.)

**Lai roka nāki
Arvienu vārdus gurdenāk
Ceļ mēle.**

MEŽINIEKS.

Knut, (*pakampj kaktā vīna krūku*)

labs vīna kauss

Tev mēli tā kā zvanu raus.

(Matīss satver izstiepto Knuta delnu.)

MATĪSS.

Lai roka nāk!

(Mežinieks plesteidzas ar kausiem.)

Smaids pretim iet.

MEŽINIEKS (*lej kausos*).

Kauss, viņu ņemot, klusi dzied.

(Matīss un Knuts paņem kausus. Mežinieks arī.)

Sirds, sirdi jūtot, smaidā zied.

(Knuts saraujas. Grib liet vīnu plienā.)

KNUTS (*dusmās*).

Vai man šo vīnu zemē liet?

MATĪSS (*lielā izbrīnā*).

Kāpēc?

MEŽINIEKS (*nesaprašānā*).

Par mani gribi smiet?

KNUTS (*nikni*).

Sirds — tas ir ļauns un viltīgs zieds,

No asarām tas kopā siets.

Tas drūms un skumjš kā saules riets.
Viss zemes smagums viņā liets.

MATĪSS.

Sirds — tas ir visa noslēpums.
Sirds — skūpstis, ko gars ir devis mums.

KNUTS.

Kas gars?

(Izdzer rāvienā visu kausu.)

Kārns, rūgts un trenkāts vilks.
Suns, kas pie lepnām durvīm smilkst.
Es stāvu te kā nolauzts zars.
Kas veicis to?

(Nikni, pret Matīsu rokas mezdams.)

Tas ir tavs gars.

MEŽINIEKS *(klusī Matīsam).*

Viņš dzejnieks, tāpēc tas tik karsts.
To dzēlis vārds kā saules stars.

MATĪSS *(lēni, visu pārlikdams).*

Tas ir tavs nespēks.

(Bezcerībā izpleš rokas.)

Taču spēks
Būs tavās rokās arī grēks.
Tu jūties pats kā vajāts vilks.
Tev dzīve liekas skarba ilks.

Pilns savas kārās kaislības,
Kā smiltis jauc tu robežas,
Kur tumša dzīle pretī kliedz.
Tu nlevā garu.

(Pievirzījies gluži tuvu Knutam.)

Vērā liec:

Kad tavi audi trūdēt ies,
Gars līdz ar tevi nelleksies.
Pie rīta vējiem pakāpies,
Viņš savu gaitu tālāk ies.
Gars putna spārnā visur skries.
Viņš saulei savu gaismu lies.
Par katru smaržu dziļāk ies,
Līdz dzīlei mokās ielleksies.
Pie katra straucha veldzēsies,
Ar katru deju dejojot ies.
Ar katru dziesmu pacelsies.
Gars katrā priekā iekleģsies;
Aiz tevis līdz pat galam ies,
Viņš būs tavs velns un reizē dievs.

KNUTS *(nicīgi).*

Kā zvārgulis tev mēle skan.
Teic — kāpēc gars tavs varenais
Tik rūgtu sirdi devis man
Un vēju, kas man acīs kaist?
Tu klusē?

MEŽINIEKS.

Beldz!

(Sniedz Knutam atkal kausu.)

Še labāk vīns!

MATĪSS.

**Tev sirds ir lāsts, man viņa brīns,
Kaut brīžam sūrs kā drauga smīns.**

KNUTS *(kārl dzerdams kausu).*

**Tev sveša atteikšanās ir,
Tik tā no labā ļauno šķir.**

MATĪSS.

Es zinu, cik tā smagi sver.

KNUTS.

Pat tāda, kas līdz dzīlei tver?

(Matīss mā) ar galvu. Knuts parausta plecus.)

**Tev teikšu, kas ir īsti sirds.
Salds debess *(sakampj galvu)* manā galvā irdz:
Man zuda draugi. Nebļj māju.
Es ilgu, ilgu ceļu gāju.
Kad reiz es kalna galā stāju,
Es savā priekšā ieraudzīju
Pret zilgmi klīstam dūmu viju
Kā maigu, sudrabetu dziļu.**

Es lēni nopratu, kur biju.
Es savas acis aizdarīju.
Kā lietus pāri sev es liju.
To rūgtumu, ko sevī krāju,
Es noskalotu ziedos klāju
Un tālāi dūmu vijai māju:

— Stars baltais dūmu dziļā logā,
Guļ pasaule man sārta logā.
Es kožos zemē, saldā ogā.
Kas zvaigznes? Tāli zelta odi.
Tu prieku man un spēku dodī.
Par plūmēm sāpes kļūst un sodī.

Nem manu sirdi, zelta lodī,
Nem bitī saulaino un kodī:
Sirds mana skan kā kāzu godī.
Briest medus katrā manā mokā,
Mirdz upes katrā manā krokā.
Par liliņām kļūst pirksti rokā.

(Apklust.)

MEŽINIEKS (*smaidīdams raugās Matīšā*).

Ko?

MATĪSS (*kas kāri sekojis Knuta vārdiem*).

Tiešām dzejnieks tu,
Kas vārda cilpā pilsētu
Kā putna kāju paņemtū.

No tavas elpas var tūlīt
Līdz zvaigznēm maigu virvi vīt,

**Tavs katrs vārds sēd kamenē,
Bet vai var ticēt tiem?**

(Smaida un krata galvu.)

Nē,

(Gandrīz dusmīgi.)

Nē.

KNUTS *(zobgalīgi, aizskarts).*

**Ir velti savu nazi trīt,
Kad zieds tāpat sev pāri krīt.**

MEŽINIEKS *(kā samierinādams).*

Vēl saule spīd.

*(Strīdu šķirdams, pasniedz atkal Knutam kausu. Knuts dzer un
dod Matīsam.)*

Beidz lietu līt.

(Mežinieks paklanīdamies aicina Knutu turpināt.)

KNUTS.

**Es atkal āvu gurdo kāju.
Virš acīm raupjo roku klāju.
Un gāju viens uz tālo māju.
Tur maigi sidraborto siju
Zaļš saules stars ar rožu vijū
No mūžības bij klājies miju.**

Tur es kā rēta kopā dziju,
Tur līdz pat dzīlei viens es biju.
Kad nāca nakts ar melnu dziju
Tīt sapnī tulpi, manu māju,
Kā segu telpu pāri klāju
Un snaužot klusi lulināju:

*(Mežinieks noņem no sienas un iedod Knutam skaistu ģitāri.
Knuts turpina, klusi dziedādams.)*

Paradīze, saldā māja,
Rožu elpa, bites kāja.
Kur tā zilgmē stalgāt gāja,
Pēdu vietā pārslas māja.

Viņas griestu zelta sija —
Tulpes kāts un smalka dzija,
Stars, kas elpa kādreiz bija,
Sāpe, kas mums sirdī dzija.

Paradīze, mana māja,
Medus lāse, blusas kāja;
Kur tā zilgmē dejojot gāja,
Pat ir pūku neatstāja.

Sleksnis — viegla zelta klīja,
Rūtis — lietus, kas reiz līja,
Krāsns — tā lāča ķepa bija,
Ko tam medus nomānīja.

Ne tur ēst, ne dzert kam gribas.
Pietiek tur no saules zibas
Un no mēness rožu cibas.
Rūpes sēd tur kaktā klības.

Gadi kūst kā pārslas sauajā.
Un no prieka pārāk straujā
Tikai sirds pēc sāpēm taujā.
Kur tu ņemsi mieru kaujā?

Kur tu ņemsi mieru kaujā?

(Beidz dziedāt. Mirkli klusē. Tad atsāk.)

Kur es kā rēta kopā dziju,
Kā lauks es atkal uzplēsts biju.
Kad nāca nakts ar melnu dziju
Tāt sapnī tulpi, manu māju,
Es ciešanas sev blakus klāju
Un savu sūrsmi mierināju:

— Ņem spārnu, sirds, un projām dodies.
Man nāve tikai bites kodiens.
Par saldu dziesmu visums modies. —
Sirds tad kā dūka pretim māja:
— Man patīk tava mazā māja.
Par kalnu kļuvusi man kāja.

Kur lai bez tevis viena kāpju?
Es gribu tikai mazliet sāpju.
Es gribu tikai drusku slāpju.
Ja nē, es tevi neatstāšu.
Es vienmēr dzeloņus tev krāšu.
Būs vairāk to kā ūdens lāšu.
Un sadrups tava klusā māja, —
Tā telca sirds un neaizgāja,
Vien dzilē sūrstēja bez stāja.

(Apklust. Pēc mirkļa atsāk atkal dziesmu.)

Paradīze, mana māja,
Medus vizma, tulpes kāja,
Brūces klusi sevi krāja.
Siltā, saldā ziedu vējā
Sirds kā likta spārnā spējā,
Ķiršu sēkla rīta sējā,
Rūgta smarža burvju tējā,
Sirds, kur lai es tevi lieku?
Zeme paņem sārto slieku.
Saulē aiznes zilo sniegu.
Lēpu lapas vēsmu liegu.

Skūpstu — to var atdot citam.
Lāses — tās var palaist ritam.
Tikai tevi mūžu sitam
Jūtu dzīlē es bez mita.
Kaut man kāds tik mirkli ļautu
Tevi laist kā zelta šautru,
Saulē es sev kājā autu.
Visu bezgalību skautu.

MEŽINIEKS *(priecīgi).*

Varens zēns!

(Piesteidzas Knutam klāt.)

**Nem manu roku
Sev par lielo burvju loku!**

KNUTS.

Sirds, tu esi mana izkopts.
Tu man drosmi saplēs driskās.
Tu no nāves neļauj izkāpt.
Kam tu, rēta, vaigā dzīsti,
Kam tu, saldā roze, vīsti?
Sirds, kas tu gan esi īsti?
Mana laima, mana moka,
Manu sapņu zelta sloka,
Zieds, ko mēness gaisma loka,
Iedoma, māns zila zelta,
Putā, man no jūras smelta,
Sārta plūme, pušu šķelta?

Sirds, kas tu gan esi īsti?
Kam tu lejup, lietu, līsti,
Val tu tālo zilgmi nīsti?

Velti mana mēle taujā.
Izkūst viss kā pārslas saujā.
Tikai sirds sāk sāpi straujāk.

Sirds, kur lai es tevi lieku?
Draugi paņem manu prieku.
Nomods manu sapni liegu.

Aiziet ziemas vēji asie.
Cīrulim pēc saules prasiet.
Tikai es ar tevi sasiets.

Sasiets mezglā, ielikts lāsē.

MATISS.

Bezgalība zvaigznēs kāšē
Debesīs kā milzu vāzē.

Zili, neredzami maisti
Pasaules un tālie gaisi.
Zieds var nolūzt, zivs var aiziet,
Es no tevis, sirds, ne mirkli.
Iedod laivai viņas irkli,
Ieliec vilnai spožu dzirkli.
Atradīsi zāles smaīdu.
Velti, sirds, es savu gaidu.
Ej — no saules notēs skaidu!

(Nomet ģitāri zāļu kaudzē.)

Es atkal ilgu ceļu gāju.
Man zuda draugi. Nebij māju.
Kad reiz es kalna galā stāju,
Es atkal priekšā ieraudzīju
Pret zilgmi kāpjam dūmu vijū
Kā maīgu sudrabetu dziju.

Es skumji nopratu, kur biju.
Un savas acis aizdarīju.
Kā mēness pāri sev es līju.
Tās sāpes, ko es sevī krāju,
Par vārdiem sev uz lūpām klāju
Un tālai dūmu vijai māju:

— Stars baltais dūmu vijā ļogā,
Briest sūrumš katrā manā mokā.
Mīrdz skumjas katrā manā krokā.
Ņem sirdi, manu aso lodī!
Tu prieku man un spēku dodī,
Lai skan man balss kā kāzu godī! —

Man atbilde bij zlgans klusums,
Mēms kā pie kājām ledus kusums.

(Atsēstas un satver galvu rokās.)

MEŽINIEKS.

Cik savāds stāsts. Kā tvana elpa.
Visš acij pazūd: griesti, telpa.
Tā ir vēl man, kad vakarā
Es skatos tumšā atvarā.

Kāds it kā sauc. Balss, pilna moku.
Kāds it kā liek ap kaklu roku.
Rēns gurdums saplūst ceļgalos,
Kā būtu jākrīt ūdeņos.

Tā dažreiz krasta akmenim
Ir skurbums plekjūt līmenim,
Te ne no kā tas pēkšņi rit
Un ūdens vizmu pušu sit.

MATIŠS *(uz Knutu).*

Tas vēja zvans, kas tevī skan,
Tas arī manī dūc un san.
Liec visas koku galotnes
Un saujā zvaigzni pretī nes.

Kā taval sirdij — arī man
No visa nemiers tikai tvan.
Pat vienas nāves man par maz —
Tāpat kā viena dziļuma.
Bezgala gribu grūti mirt.
Tad atkal celties. Atkal nirt.

Pa priekšu zālēs čaukstot lien
Kā čūska taka man arvien.
Es eju, eju.

(Te pret Knutu, te mežinieku.)

Kad būs gals?
Nekad.

(Kā satrūcies.)

Vai tā bij čūskas balss?
Vai mana paša?

(Pēc brīža.)

Kas to zin?
Kā saldu pāksti ausis šķin
To stāstu, ko tu teici mums.
Man visi prāti mīklu min.
Bet lai tā paliek.

(Kā atvainodamies pret Knutu.)

Ir jau vēls.
Māc tevi klaiņu nogurums.

KNUTS.

Vēl manī liesmo ogļu kvēls.
Ko gribi zināt, labais draugs?

MATIŠS.

Knūt, draudzība ir dīvains augs:
Tas pat uz akmens bieži zied,
Bet dažreiz saulē bojā iet.

Man draudzība šķiet nīkns krūms,
Kas skatā nosvēpis un drūms,
Bet izturīgs kā kalna strauts.
Tas, pat no zemes ārā rauts,
Augs smaržīgs tālāk. Uzziedēs
Un skarbu spēku dot mums spēs.

KNUTS.

Es klausos, draugs, vēl viss nav teikts.

MATĪSS.

Mēs — ceļš, kas ilgā solī veikts.
Kāpēc tu rūgts? Kāds asmenis
Ir tavu sapni pārdūris?
Kam tevi vajā? Vai tu ļauns?
Nav tikai mēness zelta auns.
Varbūt pārlietu cēls tavs darbs?
Nav tīkams tas, kas labs, bet skarbs.

Teic — kas no citiem tevi šķir?
Kā slika bieži pūlis ir.

KNUTS.

Es dzejnieks jauns un karavīrs.
Ir zobens mans kā saule tīrs.
Pat putni mani apskaust var:
Man acs tik ziedus redz un skar.
Man visi draugi — lāči pat.
Nīst ilgi nespēju nekad,
Varbūt uz mirkli. Atkal tad
Kā sapnis tālāk eju es,
Nes mani ilgu kamenes.

Man visu zemi gribētos
Ar vieglu medus vizmu klāt,
Lai katram laimes zābakos
Kāds nestu siltu rausi klāt.
Kam tagad es kā alksnis rūgts,
To teikšu jums.

MATIŠS UN MEŽINIEKS.

Tu topi lūgts.

KNUTS.

Es smagās naida sakās jūgts,
Man visur apkārt likta dūksts
Ar domu: ja man spēka trūks,
Tie tā kā ašķi mani plūks,
Pa lāsēm atdos dēlēm sūkt.
Nē, nē. Kārs spēks vēl manī rūgst.
Kā kurti mani vārdi skries.
Laiks. Tagad abi klausieties!

Mirdz pasaule kā svētku nams.
Dzirkst kvēle cieta man kā krams.
No mājas mājā dziedādams
Kā strauts es gāju košs un jauks.

Reiz pans, kāds varens bagātnieks,
Kam kauss un dzeja bija prieks,
Kad dzirdēja, cik pants mans liegs,
Tā telca smaidot: — Jaunais draugs,

Tvikst manī vārds tavs burvīgais
Kā skūpsts un rožu pārņemts galss.
Viss, kas ir bijis sājš un baiss,
Skar muti man kā vīna trauks.

Drīz būs man greznas viesības.
Bez tavas dzejas burvības
Tās būs tik tukšas čaumalas.
Tev arī, dzejniek, jābūt tur. —

Bij skaistu dāmu pilī daudz.
Tām apkārt virmoja kā strauts.
Un vienai tomēr bija ļauts
Kā zīlī mani pušu durt.

Bij solis tai kā vēsma maigs.
Un saulei līdzīgs gleznais vaigs.
Salds ciešanu un mīlas laiks:
Es aiziet nespēju nekur.

Kā suns tai gāju visur līdz,
Vai vakars bija tas vai rīts.
Kā ēna, pana nemanīts,
Mans solis laimīgs bij un kluss.

Tā gāja dienas, zuda gads —
Tik viegls un tik maigs kā mats.
Reiz, ieiedams pie pana, pats
Es šķīru zīda aizkarus.

— Pan, — telcu es kā bruņinieks,
— Es gribu to, kas ir tavs prieks.
Vai tava vara man to liegs?
Liec piekrišanā plakstienus. —

Kā vērsis traucās kājās pans:
— Kas mans, tu gnīda, tas ir mans.
Tu vari būt mans lopu gans,
Ne līgavainis un mans znots.

Ar supiem viņu ārā triekt,
Par loku pāri ilksij liekt!
Kā drīkst viņš savu roku sniegt
Pēc tā, kas ir mans nama gods. —

MEŽINIEKS (*sašutumā*).

Kāds nelletis! To pašu pērt,
Ar oļiem blezā misā bērt,
Par reņģi rupjā dlegā vērt.
Tas esot pans. Melns māla pods.

KNUTS (*turpina iekaisis*).

Trīs vīri bruka virsū man.
Es cirtos tā, ka tērauds skan,
Līdz beidzot tiku vajā gan
No viņiem slapjš un noguris.

Kas mīlētājiem prātu dos?
Es slepu tumšos vakaros
Ar jauno dāmu satikos,
No viņas saldmes noreibis.

To uzzināja trakais pans.
Viņš kļuva negants trauksmes zvans.
Nakts toreiz skurba bij kā tvans,
Kad gārdza viņš, mūs notvēris.

Pār viņu ātri nāca sods:
Viens cirtiens mans — nu ievainots
Pans bij tāpat kā viņa gods.
Viņš norima kā iecirsts zars.
Tad atkal kļiedza: — Kalpi, jūsi
Kas viņa smadzenes man gūs,

Par manu pirmo kalpu kļūs. —
Lai zobenos dzirkst kuiļa spars!

Ir katram dukāts noderīgs:
To kāro sev pat slimis un liks.
Kā vilku varza negausīgs
Man gūla virsū kalpu svars.

Gandrīz jau aplis noslēdzies
Bij apkārt man. Pans pārskaitties
Man kļiedza: — Nelga, padodies!
Vai domā, ka tu esi gars? —

Uz stāvā krasta lapenē
Plats logs bij pašā paspārnē.
Līdz viņam kāpies, saucu: — Nē! —
Un dzelmē pazudu kā stars.

Bij ezers savā dzelmē maigs
Kā manas iemīļotās vaļģs.
Vēl nebij zudis rīta tvaiks,
Kad cēlos, krastu sasniedzis.

Zem ievām mežā apgūlos.
Kad dienas vidū pamodos,
Kalps lielos, smagos zābakos
Bij mani atkal atradis.

Viņš taustījās pēc pistoles,
Bet palika bez dvēseles.
Vēl dziļāk mežā devos es —
Drūms un līdz nāvei noguris.

Trīs dienas klīdu mežos gurds.
Man spēku deva mana žults.
No vietām, kur bij uguns kurts,
Es vairījos kā trenkāts vilks.

Kad rima vajātāju balss,
Es drebēju kā degošs skals.
Tad pakritu, un miegs kā sals
Man pāri nāca ciets un ilgs.

Kad pamodos, no jauna prāts
Man sūrstēja kā skarta vāts:
Par savu mīlu ciņu sāc,
Klās droša sirds un skats tavs zilgs!

Ja nebūs drauga, iešu viens.
Man sviedri saldi kļūs kā piens.
Viss cits lai trūkst kā pavediens;
Man Irena ir jāiegūst.

Man Irena ir jāiegūst,
Kaut Daugava pret straumi plūst.

MATĪSS (*strauji tuvojas, sniegdams roku*).

Zūd nakts, un ceļas rīts.
Draugs, es tev iešu līdz!

Lai cilpā manu galvu kar,
Lai lode manu sirdi skar,
Šīs rokas, ko tās spēj un var,
Šie pleci, augums viss un prāts
Tev pieder tagad. Sāc!

Zūd nakts, un ceļas rīts.
Draugs, es tev dodos līdz!

MEŽINIEKS *(pakamp) cirvi un krata to).*

Mans cirvis ass un spožs.
Tev palīgs, Knut, es drošs.

KNUTS.

Ko pretī teikt?

(Pārsteigts. Apmierināts.)

Vārds stostās lieks.
Ar jums man cīņā doties prieks.
Kā gārnis mana elpa kliegs.
Man saule spēka kausu sniegs,
Kad mana krūts man gribu liegs.

Ar jums man kopā cīņa — prieks.
Bet varbūt kļūstu noziedznieks?

(Uz mežinieku.)

Tu, labais rūsgais mežinieks,
Man — reizē saule, reizē — sniegs.
Mans izmisums un lielais prieks.
Tu — sakne man un rīta gaiss.
Kā vērsis un kā lācis balss
Nākt vari līdz man vienīgais.

MATISS.

Un es?

(Pārsteigts. Apvainots.)

Es projām raidāmais?

KNUTS *(pievēršas Matīsam, to cieši uzlūkodams).*

Tu?

(Kā pārlikdams.)

Tērauds, kas vēl oglēs kaist.

No tavas pieres tumsa gaist.

Tavs zobens viz kā putns skaists.

Kur iet tas pāri, kvēli laists,

Tur liecas mežs un norimst klajs, —

Un tomēr projām raidāmais

Tu.

MATISS.

Es.

(Nelaimīgs.)

Nē!

(Sper solam.)

Nē! Tas nedrīkst būt.

(Pret Knutu.)

Es doodu visu, kas man ir.
Kas mūs no viena otru šķir?

MEŽINIEKS (*Knutam*).

Kur tev vēl tādu otru gūt?

KNUTS (*lielās šaubās*).

Kā lai es tavas asinis
Sev ņemu?

(*Matīss uztraukumā skraida pa būdu.*)

Drosmais asmenis
Tavs varbūt lielam darbam dots.
Vai mana mīla un mans gods
Ir vērts to? Varbūt tikai zvirgzds
Tā ir? Vai pelnos sīka dzirksts?
Kāds stiebrs liess, kas rasā mirkst?

Es stāvu, acis aizvēris,
Kā dotu man kāds debesis.
Viss augums mans kā putns spurdz.
Balts, kūpošs avots elpā urdz.
Tavs devums pārāk liels un kvēls,
Par daudz tu atraisīts un cēls,
Un tāls kā zilgmē rožu kvēls.

MATĪSS.

Par skostas sēklu liesāks es.
Mans nemiers tikai mani nes.
Viss mūžs mans bijis velts un sīks.
Man arī sirds ko labu drīkst.

Es biju dzērājs, sūrs un liels,
Kam rīkle tā kā citam liels.
Es bezgalīgas debesis
Kā kādu mucu izdzēris.
Pat to, ko sātans izspļāvis,
Es savā kausā sasmēlis
Un savā elpā ielējis.

No manis bēg pat mākonis,
Ar siltu lietu piebriedis.
Kāds no tā labums?

(Lielās sāpēs.)

Tikai posts.
Vis man ir cauri izlijis
Un tikai sūrsmi atstājis.
Ko labu gribu padarīt.
Ja ne, lai mana galva krīt —
Kaut vai tūlīt.

Es karstas, trakas mutes kosts.
Es esmu stars un negants svārpsts,
Ko mūžam nezināmais vij,
Krams, kas bez stājas dzirkstis šķīl.
Bet ja šis nemiers tikai — tārps?

Es šajos mežos ierados
Ar vienu domu — varbūt dos
Mežs manām slāpēm avotu,
Kas manu sapni atdotu.
Nekā.

(Pilnīgā bezcerībā.)

Kā bērns mežs vienaldzīgs.
Pats savās smaržās tikai tvīkst.

Darbs nemieru vēl vairāk dod.
Vien lakstīgala dzīvot prot:
Tai viņas maigā dziesma viss —
Prāts, elpa, stāvs un asinis.
Es gribu kļūt kā līmenis.
Es — cilvēks. Miers man jāatrod.
Tu, Knut, (*lielā kaismē*)
man viņu vari dot.

KNUTS.

Es nespēju.

MATĪSS.

Nem mani līdz!
Sirds man kā rāsas lāse trīc.

Ar tevi kopā soli iet —
Tas, jūtu, ir mans liktenis.
Ja gribi, lāstu sejā svied:
Ir manī ceļam pacelts viss.
Es nezinu, kāds dīvalns spēks
Līdz dzīlei mani satraucis
Kā dieva balss, kā elles grēks
Un pāri šalcošs asmenis.
Kūp lielā versmē asinis
Kā degošs vīns un karstums ass.
Ir ceļam manī pacelts viss,
Pilns tumšas, sārtas nojautas.

Vairs palikt šeit es nevaru,
Tad man kā krastam jāabrūk.
Un kļūs par baigu atvaru
Man katrs mirklis, melns un rūgts.

Ir tikai ceļš. Kaut arī tad
Kā dzirkstij nakti jāpazūd,
Ir tikai ceļš. Lai vairs nekad
Man sirds par nastu nevar kļūt.

Ir tikai ceļš.

(Pēc brīža.)

Nem mani līdz!
Man sirds kā rasas lāse trīc.

Es zinu, kas ir mīla:
Spīts, ciešanas un bads.
Kāds zvaigzni tumsā šķīla,
Lai vērtos baigums plats.
Es zinu, kas ir mīla.

Man mīla sapnis vien:
Dzirkstī tur un mezglā sien.

Mana mīla sapnis vien.
Kāpenes pret sauli slien.

Ligojās kā atspulgs tāls.
Daugavā bij zelts un sāls.

Mana mīla reibums vien.
Kāpenes pret sauli slien.

Palsas skudras augšup skrien.
Mana mīla ilgas vien.

Dzilē iegrīma kā kvēls
Viņas svešais, tuvais tēls.

Ar acīm neredzu nekā,
Ar pirkstiem bezgalību tveru.
Kā sārtu peli zābakā —
Tā notvert savu laimi ceru.

Ir tikai ceļš.

(Salver Knutu.)

Nem mani līdz!
Man sirds kā rāsas lāse trīc.

(Knuts atsmaida. Matīss turpina.)

Deg zilgmē riets, maigs rožu zieds.
Kad es to kādreiz noplūkt spēšu,
Es savu tumsu uzvarēšu
Un kļūšu pats maigs rožu zieds.

Deg zilgmē riets, maigs rožu zieds.

Viz ezers balts, vārs, kūpošs malds, —
Kad es to kādreiz izbrist spēšu,
Es savu nāvi uzvarēšu
Un kļūšu pats maigs, kūpošs malds.

Viz ezers balts, vārs, kūpošs malds.
Pasaule, pasaule labā
Pavēra mīlu nesen.
Atšalca vēsma man: — Glabā,
Vējš vieglo mākonī dzen. —

Mīla ir mākonis zelta,
Zemei no dzilēm smelts.
Mūžība, mākonī celtā,
Atvīz uz brīdi kā zelts.

Ir tikai ceļš.

(Izrauj zobenu.)

Nem mani līdz!
Man sirds kā uguns lāse trīc.
Kam centies mani atraidīt?
Ļauj man ko labu padarīt!

No sāpēm sevi atraisīt
Un jaunas sāpes atkal vīt.
No lāsta sevi atpestīt,
Lai viss mans mūžs kā vairogs spīd.

Es dzēris un es trakojis,
Es mīlu sapnī paslēpis.
Viens cirtiens — un būs atsvērts viss.

Kur tagad ļogās kāra smilts,
Kā brīnums, zila krama šķilts,
Zieds izplauks — smaržīgs, sārts un silts.

MEŽINIEKS.

Kā zivs pēc ūdens muti ver,
Tā viņš *(kopā ar Matīsu tuvojas Knutam)*
pēc laba darba tver.
Mīl uguns vēju, sulu — aus.
Nekad nav palīgu par daudz.

KNUTS *(pārliecināts).*

Lai roka nāk!

(Tver Matīsa roku.)

Sirds pretim iet.
Kauss, vīnu dzerot, klusi dzied.
Sirds, sirdi jūtot, smaldā dzied.

MEŽINIEKS.

Viens kopīgs gājums, viena balss.

MATĪSS.

Viens kopīgs gājums un viens gals.

MEŽINIEKS.

Nakts pašā vidū. Drīz nāks rīts
Un putnu lidū ausmas zīds.

KNUTS.

Kad baltu astru debesīs
Dievs, logu vēris, iesviedīs,
Lai kājas mums kā putni nes,
Ko gūt grib mūsu dvēseles.

MEŽINIEKS.

**Laiks brīdi galvu zālēs likt.
Miegs augumam nekad nav slikts.**

(Rāda Matīsam un Knutam.)

Te divas guļas vietas jums.

KNUTS.

Vai tevi nemāc nogurums?

MEŽINIEKS.

**Es iziešu. Kāds medījums
Būs rītam īsti derīgs mums.**

MATĪSS.

Lai notiek.

(Apgulstas.)

Gurdums pleri māc.

KNUTS.

**Tvan magones, un norimst vāts.
Kā smarža miegs *(arī apgulstas)*
man pāri klāts.**

MEŽINIEKS.

Lai ciets jums miegs.

(Dodas ārā.)

Man solis katrs
Kā eipa salds un viegls būs.
Pēc smakas eju zvērus atrast.
Ar rokām vien, ja nazis lūst.

*(Mežinieks prom. Matīss un Knuts guļ. Vēja un meža šalkšana.
Debesīs top gaišums. Parādība: Irena. Dzied.)*

IRENA.

Vai skumstu es vai vāri smaidu
Un klīstu viena istabās,
Es tevi vienmēr, vienmēr gaidu.
Nakts — tava acs. Un gaiss — tavs glāsts.

(Matīss un Knuts sakustas, jauzdami parādību.)

KNUTS *(sapnī celdamies pretī).*

Es dzirdu tavu lēno balsi,
Kā tāla dziesma tā man skan.

MATĪSS *(tāpat).*

Es ceļos jau, kaut arī gals ir
Pie tavām tērpa krokām man.

IRENA.

Kur esi? Kā lai tevi rodu?
Man dvēsele — laužts levas zars.
Es savas asaras tev dodu:
Varbūt tās atmirdzēs kā stars
Un parādīs tev īsto ceļu.

MATĪSS.

Tev savu dzīvi kopā šķeļu.

KNUTS.

Par skropstu vieglāks top mans gars.

IRENA.

Es savas skumjas delnās smeļu

Tev grūtā brīdī padzerties.

Es savas rokas augšup ceļu:

Tās tev kā saules prefī ies.

Kur esi? Kā lai tevi rodu?

MATĪSS.

Tu mani cel kā smagu grodu.

Es esmu te. Es atkal zeļu.

KNUTS.

Kā tumsu nāvi projām veļu.

Un ceļos, lauздams savu godu.

IRENA.

Kur esi? Kā lai tevi rodu?

Tev sevi es kā zvanu dodu.

Nāc!

MATĪSS.

Tāds mirklis pat, kad mirtu.

KNUTS.

Es sevi gaismā kritam dzirdu.

IRENA.

Nāc kalniem pāri, mežiem cauri!
Kā briedis nāc un skrej kā vilks.
Ņem mani sev par zelta tauri:
Kļūs tumšais apvārsnis tev zilgs.

MATIŠS.

Top augums mans par asu bultu.

KNUTS.

Kā spārnus jūtu zaru gultu.

IRENA.

Ar savu skaidro, skaļo elpu
Es brūnos, smagos mākoņus,
Kas celti aizklāt visu telpu,
Tev atraušu kā aizkarus.

MATIŠS (*pieceldamies sēdus*).

Es cēlies jau, lai pretī ietu.

KNUTS (*tāpat*).

Par savu zirgu ņemu ziedu.
Tu mani atraisi un tirdi,
Pats mirdzot tāls kā zemē rakts.
Nāc tuvāk! Nāc!

(It kā tuvojas.)

Ņem manu sirdi
Kā ķīlu no šīs sapņu nakts!

MATIŠS (*piecēlies izstiepj rokas*).

Es eju.

KNUTS *(tāpat).*

Nevērs tumsā seju!

(Mežā liels troksnis. Parādība zūd. Nāk lāpas. Daudz bruņotu ļaužu. Pašā priekšā mežinieks un Rīgas sūtnis. Mežinieks atver līdz galam būdas durvis. Ienāk Rīgas sūtnis ar daudz pavadoņiem. Sākumā būdā tumsa. Kad ienāk lāpas, rodas gaišums.)

MEŽINIEKS *(vēl tumsā).*

Jūs, augšā!

(Meklē gulētājus.)

Trauksme!

(Atrod abus. Tie stāv, izpletuši rokas.)

Rīgas sūtnis

Ar Matīsu grib runāt.

(Krata abus.)

Jūs.

MATĪSS. *(mozdamiēs).*

Vai tas bij māns?

KNUTS *(tāpat).*

Vai rožains putns?

MATĪSS.

Vai cilvēks dzīvs?

KNUTS.

Vai sapņu gūsts?

MEŽINIEKS.

Ko stāvat abi gluži stulbi?
Vai tiešām oglēs bijis tvans?

MATĪSS.

Tur *(rādīdams uz griestiem)*
gaisma peldēja kā gulbis.

KNUTS.

Tur bija pacelts ilgu zvans.

(Mežinieks un pārējie lielā izbrīnā.)

MEŽINIEKS.

Knut, *(berzē Knutam galvu)*
Matīss, mosties!

(Dod vīna kausu.)

Vai patiesi
Pilns tvana tu vēl?

(Rāda uz rīdziniekiem.)

Augsti viesi.
Pats Rīgas sūtnis.

*(Rīgas sūtnis, Ists krogus brālīs, lepni, raibi, bet bagātīgi tērplis.
Ar zobenu.)*

RĪGAS SŪTNIS.

Es tas esmu.

MATĪSS.

Žilbst acis.

KNUTS.

Jūtu skarbu dvesmu.

Kur viņa ir?

(Vēl apmāts skatās apkārt.)

Tepat vēl bija.

MEŽINIEKS.

Kas?

(Vērodams Knuta kustības.)

Griestos?

(Smejas.)

Tur kā vienmēr bija.

KNUTS.

Nav.

(Noliec galvu.)

Pārtrūka kā smalka dziļa.

MEŽINIEKS.

**Kungs, (*griežas pie Rīgas sūtņa*)
kā ir putni debesīs,
Tie atkal ābi atžilbs drīz.**

RĪGAS SŪTNIS.

**Vēl ābi bāli tie no vaiga.
Bet ko lai dara, (*dodas pie Matīsa*)
man nav laika.
Tev, Matī, (*klanās, visi līdz*)
līdz ar vējiem skarbiem
Es nesu Rīgas sveicienus
Un atzinību taviem darbiem.**

KĀDS RĪDZINIEKS.

Draugs, (*purina Matīsu*) priecājies!

(Matīss atgrūž rīdzinieku.)

OTRS RĪDZINIEKS.

Ko stāvi kluss?

MATĪSS (*sevī iegrimis, aizklājis ar plaukstu acis*).

**Vēl redzētais dzeļ plakstienus
Un jauc man sirdī ūdeņus.**

RĪGAS SŪTNIS.

**Kad tumsa (*plati vēzdams ar roku*)
uguni liek skalā,
Tā mēs pie tevis steidzāmies.
Tu sēdi te kā lācis alā,
No suņu varzas paslēpies.**

VISI RĪDZINIEKI.

Kā kauss viņš liksmi pacelsies.

Svelks!

(Visi ceļ cepures gaisā.)

Mūsu drūmais ceļš ir galā.

Tas pretī priekam tagad ies.

RĪGAS SŪTNIS.

Man līdzī ļaužu liela kņada —

Kā lepnam sūtnim tas ir likts.

Tu sanīcis, kad tevi skata.

Kam stāvi manā priekšā pikts?

Kam stāvi drūms kā logs bez rūtīm,

Kā kāju piemīts kroga kakts.

Kāds smagums guļ uz tavām krūtīm?

Šī būda smird kā trekna blakts.

Dod roku, līgsim atkal mieru!

Tu taču mani atceries —

Tāpat kā kaza savu sieru.

Es — Jānis Kārais — *(klanās, visi smeļ)*

mūžam liess.

Kas ir ar tevi, žūpa trakais?

Uz Rīgu nāc!

(Matīss plepeši nepatīkami saslejas.)

Ko tur tik daudz.

Tavs grēks sen lemests tādā akā,

Ko prāts par aizmirstību sauc.

Jūs, (pēkšņi apsviežas)
velni, mani ceļa biedri!

(Visi nollecas viņa priekšā.)

Kur paliek mūsu vīna vāts?

(Ienes vīna vāti. Izdala kausus.)

Lai vieglāk mums no pierēm sviedri

Lās, (paceldams kausu)

iedzersim. Tu, Rudāj, (piesteidzas Rudājs)
sāc!

(Saskandina kausu. Arī mežiniekam iedod kausu, Knuts un Matīss kausu noraida.)

RUDĀJS.

Nav viņam kausā pretnieka.

No viņa izvairās pat trieka.

Ja izdzert ezeru tam dos,

Viņš mirklī viņu iztukšos.

Matīss — tas ir dzērājs brašs:

Knašs

Mucu sev uz gurna liek,

Izder to — un nepietiek.

VISI RĪDZINIEKI.

Matīss tiešām dzērājs brašs:

Knašs

Mucu sev pie lūpām liek,

Izdzer to — un nepletiek.

(Matīss īgni vēro apkārtni.)

MATĪSS.

Man acis atžilbušas atkal.

Es redzu visu, kas te ir.

(Nikni uz Rīgas sūtni.)

Tu velti manu sirdi atkal:

Sūrs bezdibens mūs visus šķir.

RĪGAS SŪTNIS.

Kāpēc?

(Visi panākas uz priekšu.)

Tu runā skaidri nieku.

Kā vari būt ar Rīgu šķirts?

Sev zobenu uz pieres lieku:

Mēs nākam šurp no visas sirds.

VISI RĪDZINIEKI.

Mēs nākam šurp ar visu prieku

Saukt tevi līdz.

Lai ātrāk vēl par pirmo sniegu

Zūd tava spīts.

DAŽI.

Matīss — tas tik dzērājs brašs:
Knašs
Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzer to.

VISI.

Un nepietiek.

MATĪSS.

Jūs visi ķipari un nelgas.

(Visi atkāpjas: dažs smejoj, dažs īgni.)

Jums jūsu āksta atspīdums
Kā pāva aste līdzī velkas,
Jums visur: prātā, sirdī — glums.

RUDĀJS.

Ko viņš tur runā?

VISI.

Ko?

(Sūtnis viebdamies mlerina.)

RUDĀJS.

Tas viss
Rauj kopā bultā asinis.

MATĪSS *(iededzies).*

Es Rīgas dubļus noslaucīju
Un viņas treknos spļāvienus,

No jūsu rētām kopā dziju.
Lai citi min tās akmeņus.

Kas ir man Rīga, vecā Rīga,
Un viņas spožums mūžīgais?
Naid, kas man sirdī dziļi slīka,
Naid, atreibība, rūgtums baiss.

(Visi drūmi saskatās, sūtnis grib pārtraukt Malīsa runu.)

Jūs — *(izstiepdams abas rokas pret rīdziniekiem)*
viņas nakšu dzēlais sārtums!

Jūs — viņas dobās rensteles.

Jums jūsu tērpi zvīņu kārtu

Un šķūņu smakas līdzī nes.

(Rīdziniekos kluss sašutums.)

Par dzērumu jūs mani cēlāt.

Par manu sirdi — nokāvāt.

Kā traku kaķi naktī vēlā

Jūs mani tumsā padzināt.

BALSIS.

Tur trakais krodzinieks bij vainīgs.

RUDĀJS.

Ko plosies?

BALSIS.

Alzmirsti šo mūsu vainu!

MATIŠS.

**Un tagad lai es eju atkal
Jums tā kā draugiem labiem līdz?**

(Uz Rīgas sūtni.)

**Tu velti manu sirdi atkal.
Tur man līdz galam tikai spīts.**

RĪGAS SŪTNIS.

Tas nevar būt!

(Skraida būdā.)

**Tu mani zobo.
Val lai tev roku skūpstu es?
Kā pāksts es tavā priekšā lobos.
Kļūs Rīga kā bez dvēseles.**

**Bez tavu soļu jautrās klaigas
Un tavām kausu gaviļēm.
Mums sievietes vairs neaugs slaikas,
Mums zudīs slava pasaulē.**

**Mums šķūņos mantu saipi sapūs.
Kā oļi kuģi dzelmēs sliks.
Būs mazāk šūpuļu kā kapu.
Un liksmība kā sūna nīks.**

**Ko lai es saku Rīgas žūpām,
Ja būs mans nākums sūrs un velts?
Es runāju ar viņu lūpām.
Mans spars — no viņu kausiem smelts.**

Tie mani pirmā stabā pakārs,
No muguras man ādu raus.
Tie iedzīs mani vērša sakās
Un kalnu manos ratos kraus.

(Pieskrējis Matīsam klāt.)

Kas ir bez tava prieka Rīga?
Un tu bez tās?

VISI.

Kā nāvē kalts.

RĪGAS SŪTNIS.

Dun Daugava kā vara stīga.

VISI.

Tal abi krasti pretim šalc.

RĪGAS SŪTNIS.

Svied savā sirdī bezdelīgu!
Kāp klusos lūša zābakos!
Un nāc mums līdz uz veco Rīgu —
Tur sirds tev atkal ieliksmos.

Tev pretim pilnas mucas soļos,
Kā smarža alus elpa nāks,
Šķels vaļā ceptas irbes oļos
Tev piesis tā kā velna nags.

Nāc līdz!

VISI.

Nāc!

RĪGAS SŪTNIS.

Uz mūsu Rīgu!

VISI.

Sev sirdi atkal ieliksmot.

MATIŠS.

Tu vari dzīvi nemirstīgu
Un bezgalīgo laimi dot.

Tu vari draudēt man ar sārtu
Un citām mokām negantām,
Es esmu teicis savu vārdu
Un arī palikšu pie tā.

RĪGAS SŪTNIS.

Kā zebiekste tu ļauns un lepns.
Tu kļūsi tukšs kā tur, tā te.
Ir dzīve bauda, bet ne sapnis,
Jo sapnis — caura karote.

MATIŠS.

Kā spitālīgu nakti vēlā
Jūs mani nīgrī padzināt.
Par dzērumu jūs mani cēlāt,
Par manu sirdi nokāvāt.

Nav jūsu lepnās Rīgas varā
Man vairs ko ļaunu padarīt.
Es zinu labi, kas man darāms,
Lai spēks mans drauga labā krīt.

RĪGAS SŪTNIS.

Tavs katrs vārds kā auzas skara,
Ko vējš ir vīeglu pacēlis.
Tu — kauss.

(Paceļ kausu. Visi gaviļē.)

Guļ kausā tava vara.
Un putās zied tavs liktenis.

MATIŠS.

Jūs savos priekos negausīgi
Kā diķu dēles glotainās
Un savā naldā nevarīgi
Kā veča kāss.

Es eju tur, kur liela mīla
Man šķēpa smallei sauli sniegs.
Viss tas, kas mani kādreiz vīla,
Pirms nāves iešalksies kā prieks.

Balts balodis pret jūru kāpsies
Un vizēs maīgs.

(Paceļ kausu pret lāpu. Tas spīd.)

Tas būšu es.
Bet jūs tāpat vēl mieru slāpsiet,
Un sausums žņaus jums dvēseles.

RĪGAS SŪTNIS.

Par tavu nespēku un kaunu
Viss draugu bars tavs ilgi skums.

**Tu tikai citiem vēlī jaunu,
Kur ir tavs paša pienākums?**

(Matīss sašutis.)

**Tu gribi steigties savu ceļu,
Kas plīv kā magone tev sārts.
Es zobenu tev priekšā ceļu —
Tu *(paceļ pret Matīsu savu zobenu)*
klausies, kāds mans beigu vārds!
Ir Rīgā ieradies nesen
Kāds varens vīrs ar saules ūsām.
No viņa visi krogī sten.
Viņš žūpas baros kopā dzen.
Kauss viņa rokā vienmēr kūšā.**

*(Kāds jauneklis, panācies priekšā, atdarina svešo, briesmīgo žūpu. Pakulu ūsas, siena maisa vēders. Knuts vēro jaunekli.
Pūlis smeļ.)*

KNUTS.

Kāds varens vīrs ar saules ūsām.

VISL.

Kauss viņa rokā vienmēr kūšā.

KNUTS.

Sūrst prāts mans, iemests šaubu rūsā.

RĪGAS SŪTNIS.

Viņš, kājas pletis, stāvus dzer —
Kā krāsns tik liels un plats kā kubls.
Viņš droši simtiem pudu sver.
Kad viņš pret grīdu kāju sper,
Jūk oša dēļi tā kā dubļi.

(Atkal jauneklīs atdarina lielo žūpu. Rīdzinleki jūsmo.)

KNUTS *(vērodams).*

Kā krāsns tas liels un plats kā kubls.

VISI.

Viņš kausu norij tā kā rubli.

KNUTS.

Viens taču ir tik traks un kupls.

RĪGAS SŪTNIS.

Viņš visus žūpas apdzēris,
Bet rūcot meklē jaunus barus.
Kad, savas kājas izpletis,
Viņš stāv, tad atgādina viss
Tas ozolu un viņa zarus.

Viņš ir ar zemi saaudzis.
Kur gan var citur dētles dzira,
Ko tas bez mēra izdzēris?
Liels posts ir Rīgai uzbrucis:
Daudz žūpu savā kausā mira.

Ko lai ar viņu darām mēs?
Kā nezvērs baigs pār mums viņš valda.
Tas visās lielās krustcelēs,
Tas visos tirgos, sapulcēs
Liek saviem kalpiem kliegt bez valda.

JAUNEKLIS (*atdarinātājs pēkšņi uzlec uz galda un sauc lielā nīcībā kā svešais žūpa*).

Es esmu Rīgai uzspļāvis.
Mans spļāviens tai uz dzīru galda.
Es visus žūpas apdzēris,
Bet neesmu to atradis,
Ar ko man būtu cīņa salda.

Nav Rīgai vīru.

(*Liels troksnis. Zib zobeni. Šaudās lāpas.*)

Knišļi vien
Tur mīt ar zeltu pilnām iekšām.

(*Troksnis pieņemas.*)

Lai viņus visus kāds, nudien,
Ar vienu rīkli kopā sien.
Varbūt tad tie var nākt man priekšā.

BALSIS.

Tas ir par daudz.
Naidis kausos klauz.

(*Dobji un asi saskandina kausus.*)

Par daudz.

Klaudz.

(Knuts ļoti uztraukts.)

RĪGAS SŪTNIS.

Tik klaji nekaunīga balss
Nav dzirdēta līdz šim vēl Rīgā,
Tai jādara uz vietas gals.

(Pavadoņi norauj jaunekli no galda.)

Kas viņu kauna važās kals,
To svētkos cildinās pats bīskaps.

RĪDZINIEKI.

Šim lielam dzīru varonim
Lai kausu galvas pretim dīm,
Lai dīm,
Lai dīm!
Tam nekaunīgam trakulim!
Lai sapampst visa ūka
Kā mīlzu smaga lūka
Un rīklei priekšā aizveras,
Ka garām netiek tur nekas,
Nekas,
Nekas,
Ne skābs, ne salds, ne liels, ne mazs!

KNUTS.

Kā nekaunīgo kungu sauc?

KĀDS.

Kā viņu sauc?

KNUTS.

Kā viņu sauc?

KĀDS (*nicīgi*).

Viņš lepnos vara ratos brauc.

KNUTS.

Vai viņš no elles ārā rauts?

Vai viņa vārds ir dzelmē spļauts?

(Pret Rīgas sūtni.)

Kā viņu sauc?

RĪGAS SŪTNIS (*izbrīnījies*).

Pans Ignats.

KNUTS (*ieklīdzas*).

Pans.

(Klusums.)

RĪGAS SŪTNIS.

Tāds viņa vārds.

Kā pelavas viņš grašus kaisa.

Ap plecu viņam batists sārts,

Pie sāna zelta zobens kārts.

KNUTS.

Viņš.

RĪGAS SŪTNIS.

Bet kā velnam seja baisa.

KNUTS (*noiedams sāņus*).

Tas viņš. Sirds mana dusmās aizsmok.
Naidis elpā paveras kā plaisa.

RĪGAS SŪTNIS.

Ir viņam skaista melta līdz,
Par Irenu to slepus saukā.
Tā salda ir kā Jāņu rīts.
Bet viņas daili, kam tā līdz,
Pans slēpj kā pērli zelta traukā.

KNUTS.

Kur ir mans spēks?

(Apliek savu zobenu.)

Kur ir mans prāts?
Par savu mīlu ciņu sāk.

RĪGAS SŪTNIS.

Grimst dubļos nomests Rīgas gods.
Kauns!

(Visi pavadoņi kliedz līdz.)

Un tad nāca mūsu lēmums:
Lai visus strīdus parauj jods!
Šim kungam jāsaņem tāds sods,
Ar ko viņš sliktāks kļūst par vēmu.

Kur ir tas vīrs, kas var to veikt?
Un visi sauca: — Tas ir Matīss! —

*(Saucieni. Troksnis. Sūtnis klanās pret Matīsu. Pavadoņi līdz,
ar atkailinātiem zobieniem un plīvošām lūpām.)*

Šurp sūtīti mēs tev to teikt.
Kā mūsu šķēpu tevi sveikt,
Lai kļūst par vīnu mucām gadl.

(Visi noliekušies. Klusums.)

MATĪSS.

Nē, nē!

(Knuts ātri zogas pie Matīsa.)

Nekad tas nenotiks,
Ja pat to velns man darīt liks.

RĪGAS SŪTNIS.

Tavs mēles sūrumš aizmirsies.
Tu atkal esi godā cēlies.
Nāc smago cīņu uzņemies
Pie mums kā lielais kausu dievs,
No savas sūrsmes spēku smēlies!

RĪDZINIEKI.

Matīss — tas ir dzērājs brašs.
Knašs
Mucu sev pie lūpām liek,
Izdzer to — un nepietiek.

MATĪSS.

Man riebjas jūsu tukšā kņada,
Lai mežinieks jūs ārā vada.

(Mežinieks grūtā stāvoklī. Nezin, ko darīt. Tuvojas sūtnim.)

RĪDZINIEKI *(kliedz korī).*

Matīss, Matīss
Sauli attīs,
Izdzers to un atkal satīs.

Matīss, Matīss
Zemi kratīs,
Izdzers to, ka nav ko skatīt.

RĪGAS SŪTNIS. *(sūtnis atgriežas sūtnim.)*

Nāc — ir vārds mans beldzamais.
Mežā sirds tev kļūs par plepl.
Pats — kā brūnais lācis baiss.
Tu tik cīpā esi skaists.
Kam kā bērns tu kļūsti tiepīgs?

MATĪSS.

Nē!

(Knuts piezadzies Matīsam aiz muguras.)

Nekad tas nenotiks,
Ja pat dievs to darīt ilks.

KNUTS *(nostādāmlies blakus).*

Ja to darīt draugs tev lūgs?

MEŽINIEKS.

Paparde tik vienreiz zied.
Viņš tev līdz grib taču iet.

MATIŠS.

Vai tad draugs ir slepa dūkstis,
Nazis tumsā, zirnis rūgts,
Izmisums un kauna stabs?
Draugs tikpat kā saule labs.

KNUTS.

Liec kā cirvi šaubas nost!
Diezgan sūrā saknē kost.

Paparde tik vienreiz zied.
Vienreiz divi ceļi iet,
Iet un iet, līdz satiekas.
Kopā iet un nešķiras.

MATIŠS.

Ko tu gribi ar to teikt?

KNUTS.

Kopā likto ceļu sveikt,
Kur bij divi, balo viens —
Vāri dzeltens pavediens.

(Čukst ausī.)

Mums uz Rīgu jādodas.

MATIŠS *(kā dzeltns).*

Kas?

KNUTS.

Mazs olis zemē krīt.
Mana mīla — Rīgā mīt.

(Matīss novelk Knutu sāņus. Mežinieks sarunājas ar rīdziniekiem, tos mierinādams.)

MATĪSS.

Rīgā?

KNUTS.

Tā, ko jāatrod.

MATĪSS.

Klusul!

(Parauj viņu vēl vairāk sāņus.)

Savā mēlē kod.
Kā tu zini?

KNUTS.

Rīgas sūtnis
Izdziedāja tā kā putns.

MATĪSS.

Tiesa?

KNUTS.

Tiesa.

MATĪSS.

Skūpstu dod!
Stāsti aši!

KNUTS.

Vecais žūpa,
Kausu vētra, Rīgas briesmas,
Visu žūpu nāves iesms,
Kam kā upe katra lūpa,
Vēders ezers — tas viņš ir,
Kas no mīlas mani šķir.

Viņa meita — daiļa dāma.
Skumst un viz kā pērle rāma.
Debesīs kā atvarā,
Gaidot mani vakarā.

MATĪSS.

Saprotu.

(Nogrimst domās.)

Nāk sirdī miers.
Mēness zilgmē — rožains siers.
Upju ūdens — medus salds.
Purvs — ar riekstiem piekrauts galds.
Divus graudus — vienā likt.
Bieži labs ir tas, kas slikts.

Tāds man cirtiens tagad dots —
Kā par mākonī var ods,
Mākonis par lāsi kļūt.
Vai neko vai visu gūt.

Saprotu, kas darāms man.
Lakstīgala ausī skan.

Roku (*satver Knutu*)
un uz priekšu, draugs!
Dzīve maigs un dīvains augs,
Dzīve dziļš un dīvains trauks.

*(Rīgas sūtnis pārtrauc sarunu ar mežinieku un tuvojas atkal
Matīsam.)*

RĪGAS SŪTNIS.

Bij vārds mans beidzamais
Kā usna ass un sīvs.

MATĪSS (*jautri*).

Varbūt kā rīta gaiss
Tas bija kārs un dzīvs.

RĪGAS SŪTNIS (*patīkamā brīnā*).

Tu citu buru cel.
Tavs smaids kā dūjas spārns.

MATĪSS.

Ko tu ar vārdu šķel,
Tas kļūst kā ašķis kārns.

RĪGAS SŪTNIS (*laimīgs*).

Tu, jūtu, nāksi līdz.
Tu neatstāsi mūs.

MATĪSS.

Zem sūnas mana spīts
Lai cietāka vēl kļūst!
Es iešu.

(Rīgas sūtnis varen priecīgs. Pavadoņos liksme.)

Liktenis
Šo gājumu man liek.
Ir brīnums noticis.

BALSIS.

Kāds?

MATIŠS *(smiedamies).*

Saule zilgmē snieg.

(Visi apjūk.)

RĪGAS SŪTNIS *(attapdamies).*

Lai mostas mēles visos zvanos,
Lai vārti paši vaļā slīd,
Lai mēness tev pie kājām krīt
Un tur par sārtu piesl spīd!

(Klanās Matīsa priekšā.)

Es tavā priekšā zemu klanos.
Uz Rīgul

(Paceļ zobenu. Rīdzinieki kliedz sajūsmā.)

Putās zirgus dzīt!
Jūs, *(griežas pie saviem pavadoņiem)*
draugi, klausiet manus vārdus —
Kurt mežā tādus milzu sārtus,
Ka liesmas zilgmē atdurās
Un saka mūsu Rīgai tās:
Nāk Matīss!

(Jauns gaviļu vilnis.)

Valā veriet vārtus!

RĪDZINIEKI.

Matīss, Matīss
Sauli attīs,
Izdzers to
Un atkal satīs.

RĪGAS SŪTNIS.

Viss mēles sūrumš aizmirsies.
Stāv Matīss, atkal godā cēlies.
Nāc smago cīņu uzņemies
Pie mums kā lielais kausu dievs,
No saviem maldiem spēku smēlies!

MATĪSS.

Rīts lapās trīs.

(Pret mežinieku un Knutu.)

Mēs iesim trīs.

MEŽINIEKS.

Tu esi īsts.

KNUTS.

Nakts rītā dzīst.

RĪGAS SŪTNIS.

Jūs, velni, mani ceļa biedri,
Kur paliek mūsu vīna vāts?

Lai dzeram tā, ka dievam sviedri
No brīnumiem lās.

(Pret saviem pavadoņiem.)

Rudāj, sāc!

RUDĀJS.

Kāpj saule torņa galā.

VISI.

Ja viņai kausu sniedz.

RUDĀJS.

Dzied lakstīgala salā.

VISI.

Ja viņai vīnu sniedz.

RUDĀJS.

Bēg gaisma dziļā alā.

VISI.

Ja viņai vīnu liedz.

RUDĀJS.

Spraud rozi šķēpa spalā!

VISI.

Un kausu rokā liec!

*(Pošanās ceļam. Jaunākie rīdzinieki mežinieka vadībā liek kopā
lielus ugunskurus un tos aizdedzina. Ugunskuri sāk liesmot.
Mežinieks atgriežas.)*

MEŽINIEKS.

Es arī vienu dziesmu protu.

RĪGAS SŪTNIS.

Lai atmirdz tā kā pārļu rota.

MEŽINIEKS.

Divi putni lidinājas
Augstu zilās debesīs.
Labi krogū, labi mājās,
Vēl daudz labāk debesīs.
Debesīs,
Tra-la, lāl

Dodam soli Plena Ceļam.
Zvaigznes griežas kamolā.
Zelta kausu smaidot ceļam,
Jautri dziedam: tra-la, lāl
Kamolā,
Tra-la, lāl

Kas ir nelaiemes un bēdas
Zila debess gājumā?
Zvaigžņu mirgā nodziest rētas.
Prieki krājas krājumā.
Krājumā,
Tra-la, lāl
Izdzēr, brāli, kausu sausu,
Visai zemei uzsmaldot.

Skumju es no lūpām rausu,
Saval bēdai uzsmaldot.
Uzsmaldot,
Tra-la, lā!

Mūsu ķēniņš — lielais Matīss
Atkal mucām drebēt liks.
Un ar alus putām aptīs
Katru, kas ir gluži pliks.
Gluži pliks,
Tra-la, lā!

Lai dreb ceļi, lai trīc Rīga!
Nošalc mežu galotnes.
Lai skan Daugava kā stīga,
Kad mūs viņa pāri nes!
Pāri nes,
Tra-la, lā!

4. CĒLIENS

Plašā svētku zāle krodzinieka pagrabā. Pats krodzinieks lepni tērpies. Velvētās telpas krāšņi uzpostas. Izšķērdīgi daudz gaismas. Pie dārgiem galdiem dzirotāju pulki. Galda galā pāns Ignats, gaiši sārtās drēbēs, zaļu uzmetni plecos. Grezns venēciešu zobens panam pie sāniem. Sirmāis kungs piecēlies vada dziesmu.

VIESI (dzied).

Roze, gaiši dzeltenīga,
Sārta putu šalts —
Krustā mūsu senā Rīga.
Blakus viņai šalc

Daugava.

Daugava,

Tu —

Dieva dvielis balts,
Zilais zivju galds,
Malks bezgala salds.

Latvju Rīga, latvju zeme —
Mūsu siržu kauss.
Šūpo sauli katrs lemss.
Mūsu zemes skausts

Daugava.

Daugava,

Tu —

Zilgmes sālā laužts
Šķēps, starp krastiem spraušts,
Audums, avotu austers.
Daugava,
Daugava,
Tu.

Vai gan kāds rastos
Daugavas krastos,
Kas viņu aizmirst spēj?
Burās un mastos
Vējus tā riekšām sēj.
Sveiks,
Sveiks,
Sveiks!
Dziesma teiks,
Liesma beigs.

PANS IGNATS.

Nav atkal krodziniēka.
Lai šurp (*biksta ar zobenu kalpam*)
kā strazds viņš tek!
Man rikle — saulē sliēka,
Viss manās dzilēs deg.

(Dauza ar kausu galdu.)

VIESI (*barā*).

Lai pārsprāgst velvēm grodi
Un mucas izmetas!
Vai mušas mēs un odi,
Ka dzert mums dod tik maz?

PIRMAIS KALPS.

Tā taurens slīd,
Tā ābols krīt,
Kā viņš tūlīt
Jūs uzklausīt.

(Steidzas pie durvīm un māj ar roku.)

OTRS KALPS.

Un mierināt.

PIRMAIS KALPS *(atgriezies).*

Būs klāt.

KRODZINIEKS *(ienāk smaidīgs).*

Daudz līganāks par dvesmu
Un salds kā neļķu tvans,
Pan, *(paklanās zemu panam)*
jūsu priekšā esmu.
Ko vēlas viesis mans?

VIESI.

Lai pārsprāgst velvēm grodi
Un mucas izveļasi
Vai mušas mēs un odi,
Ka dzert mums dod tik maz?

KRODZINIEKS.

Lai alus kannas tek kā skudras

(dzenā kalpus)

Un kausos putas mirdz kā sudrabs!

PANS IGNATS.

Vai kļuvis es par veci kuslu,
Ka sūkt man dodī tik šo suslu?

(Pēkšņi bargi, nevaldāmi.)

Kur ir mans lielais pretinieks?
Ar viņu alkstu cīnīties.
Jeb arī liegts man būs šis prieks?
Tad saku tev es — *(pieceļas, kratīdams dūri)*
piesargies!
Šos vīrus visus un šo telpu
Es izgrūdišu tā kā elpu
No savām plaušām bezgalā.

(Smaidīdams.)

Tu teici, viņš būšot šonakt klāt.
Kad sāksi svētku galdu klāt?

KRODZINIEKS.

Drīz.

PANS IGNATS.

Drīz?

KRODZINIEKS *(izvairīdamies).*

Kungs, mielasts kārtībā!
Guļ virtuvēs un pagrabos.
Kā smaržīgs putns ielidos
Tas jūsu visu kāribā.
Tas jūsu mēlēm laimi dos.
Viņš jūsu sāpes apmīglos,

Tas jūsu baltos vēderus
Kā gulbjus maigi samtainus
Ar snaudu klās kā vakars kluss.

PANS IGNATS.

Par daudz tu runā. Saki īsi —
Vai būs?

VIESI.

Vai būs, mēs arī prasām
Ar savām mēlēm, nātrēm asām.

PANS IGNATS.

Vai būs?

KRODZINIEKS.

Mans kungs!

PANS IGNATS.

Trīs naktis gaidām
Tā.

(Tver pie zobena.)

Ja tu jokus ar mums dzīsi
Un šonakt arī piemānīsi,
Es tevi slepus nozagšu
Un savā pili pakāršu.

KRODZINIEKS.

Pan, pan! Mans kungs!

(Izmisis griežas pie viesiem.)

Viņš, viesi, draud.

VIESI.

Pan, labāk egļu sārta kraut.

PANS IGNATS *(turpina).*

**Tu turi sliktāk mūs par aitām,
Ko savās kūtīs baro tu.**

(Tuvojas bargs krodziniekam.)

**Uz vietas tevi saplēstu
Es pats ar savām pana rokām
Par visām ciešanām un mokām,
Kas nāk no tavu telpu gaisa,
No tevis, tavām tērpa krokām.**

(Izrāvis zobenu.)

**Pats velns te slepus indi kaisa
Un vīnos sirdis kopā maisa.
Pats velns te kungs, *(draud krodziniekam
ar zobenu)* tu viņa kalps!**

KRODZINIEKS *(pret viesiem).*

**Ar saviem vārdiem dūri iesit
Pans manā sejā lēnīgā.
Pie jums es griežos,
(klanās uz visām četrām pusēm)
mani viesi,
No viņa mani pasargāt.**

VIESI.

Pans pārsteidzās.

Pans mierīgs būs.

Par medus lāsi

Rūgtums kļūs.

KRODZINIEKS.

Pans Ignats bargs un dusmu pārpilns,

Sūrs, it kā miesās būtu liess.

Ņirb viņā legribas kā tārpl.

Viņš daudz ko drīkst sev atļauties.

Viņš bagāts, lepns, liels un svarīgs.

Pats karalis ir viņa draugs.

Es vēlējos būt draugos arī

Ar panu — pazemīgs kā augs.

Es visus viņa vēlējumus

Un viņa trakās ledomas

Tam atņēmu kā grūtus trumus,

Un par to visu man — *(sviež savu cepuri zemē)*
nekas.

Pans mani manās svētku drānās

Un visu viesu klātbūtnē

Kā savu kalpu prasti gāna,

Sviež acīs lamas aizgūtnēm.

Laiks bargs,

(izlej uz grīdas kausu

un uzmet to sausu galdā)

un savu lielo sodu

Tas man uz galda uzlicis

Par to, ka esmu savu godu

Un savu namu aizmīrsis.

VIESL.

Nav pasaulē tāda nekā,
Ko nespējam alzmirst ar laiku:
Pat dziesma visskaistākā
Ir mūžības kodei par maigu...

Dzīst rēta, un plīvošais laiks
Tās zīmi aiznes kā rozī.
Jauns līmenis nogulstas maigs.
Vējš pāri šalc ēnainu osī.

PANS IGNATS (*meklēdams izlīgumu*).

Par lieku, redzu, krodziniek,
Es esmu tevi sāpinājis.
Lai manu mēli sprostā liek
Un manām dusmām sapin kājas!

Šis maisiņš tavš.

(*Noņem jostai mazu maisiņu.*)

Pilns dukātu

Sver tas tikpat, cik mana dūre.
Var būt, ka alzmirst spēsi tu
Pēc brīža manu vārdu sūri.

Kā ērzelis es kļuvis traks
Un nevaldāms, pilns cīņas dvingas.
Šis gaidas ir kā akmens smags.
Sirds viņu tver ar skurbu lingu.
Teic, (*sagrābdams krodzinteku aiz pleca*)
nemoci, lai baigāks kas
Vēl nenotiek par notikušo,

Kā nazis esi skarbs un ass,
Šķel neziņu kā augli pušu!

Būs šķēlums šis man rīta vējš,
Man ezers nogurušām lūpām.
Kā nācis, aizies arī spējš
Nalds, kam mēs abi pāri klūpam.

KRODZINIEKS (*neticīgi, ar sūrsmi*).

Cik būs vēl mežos bērzu tāšu,
Tās mani kalpi atnesīs.
Ar tām es savu kaunu klāšu.
Varbūt tas lēni apklusīs.

Pan, (*izstiepdams roku pret panu, svinīgi*)

ja tad jūsu dusmu liesma
Šis tāsis kaut vai mirkli skars,
Tad varat ļaut kaut zeltu iesmelt
Man jūsu milzu zābakā.

Es aizdegšos (*saslējies, pilns rūgtuma*)

kā tāda zvaigzne,
Kas, lāses metot, īsi trīc
Un, sadegdama pati, aiznes
Sev iznīcībā visu līdz.

(*Viesos satraukums. Pans klusē.*)

SIRMAIS KUNGS (*tuvojas, mierinādams krodzinieku*).

Tu senāk nelikies tik smalks
Kā šonakt.

(*Meklēdams vārdus.*)

Gluži trausla stīga.

Tev derētu

*(apkampdams krodzinieku,
ved to pie galda)*

tumšs, iesārts malks.

Uz oglēm cepta rožu sīga

Vai lašu šķēle saldenīga,

Ko klājis rieta sārtums valgs.

Es tā, kad dusmu man par daudz,

To esmu darījis ar prieku.

Labs malks — kā tiltu dusmas jauc,

Salds kumāss — tīksmes putnu sauc

Un liek uz pieres sapņu sniegu.

PANS IGNATS *(kā atmodies tver krodzinieka roku).*

Krodziniek, mans krodziniek,

Ko tu plēsies! Kas tur tiek?

Ziemu vienmēr sniegi snieg,

Bulā saule silda.

Krodziniek, mans krodziniek,

Liec, lai kausu pilda!

(Kalps pienes pilnu vīna kausu. Pans to sagrāb) rokās.)

Abi vienu izdzersim,

Vienā solī staigāsim.

Kad sev otru ieliesim,

Tad viens otru skūpstīsim.

Kaktā stīgas teiks: rrim, rrim.

Dancis nāks pa trim,

trim.

Dūkas dullas dūks,
Lācis sprostā rūks,
Lūgsnu skaitīs mūks:
Kungs, tiem palīdzi.
Dzi,
Dziri, dzi, dzi,
Žagos žvadzekļi:
Sākas, dzi!

Zelļi, mācekļi,
Kungi, meistari,
Jāsāk kausi rīt,
Jāsāk kausi rīt,
Līdz viens, zemē krītot, krīt
Val no svara zemē stieg.
Krodziniek, mans krodziniek,
Beidz, kas tur tev tiek!
Katrs tam uz pleca liek
Roku, kam ir spēks par trim.
Kaktā stīgas telks: rrimm, rrimm,
Kausu varonim.

Krodziniek, mans krodziniek,
Lai uz sāpēm sniegt sniegt
Vīri roku rokā liek,
Liek.

*(Paņš dzēr kausu un dod to krodziniekam. Tas pēc īsa mirkļa
to paņem. Viesi gaviļē.)*

VIESL.

Saldi garo karaša,
Vīriem jauka paraša:
Strīdās un tad mieru līgst.
Bērzs tik mūžam purvā liks.

SIRMAIS KUNGS.

Kā drīkstam, viesi, palikt tā
Mēs kungam panam parādā?

VIESL.

Ar dziesmu nolīdzināts būs,
Kas mūsu siržu vidū rūs.

(Viesi biksta dziesmai kādu jaunu karavīru, vārdā Miku.)

MIKUS *(pakampj krūku un uzlec galdā).*

Reiz kaujā roku kapteinim,
Rim, rim,
Šķēps norāva līdz elkonim,
Rim, rim.
Tas kapteinim bij sikums mazs,
Viņš priecīgs sauca: jāsmejas,
Vēl taču otra paliekas,
Rim, rim.

Kad otru roku kapteinim,
Rim, rim,
Šķēps nošķēla līdz elkonim,
Rim, rim,
Tas arī viņam bij nekas,

Viņš sauca: puisi, jāsmejas,
Vēl taču kājas paliekas,
Rim, rim.

Tad kaujā kāju kapteinim,
Rim, rim,
Šķēps norāva līdz viduklim,
Rim, rim.

Vai acīs bij tam asaras?
Viņš skaļi kļiedza: tas nekas,
Vēl taču otra paliekas,
Rim, rim.

Kad otru kāju kapteinim,
Rim, rim,
Rats nogrieza līdz viduklim,
Rim, rim,
Vēl kapteinim tas bij nekas,
Viņš spalgi brēca: jāsmejas,
Man taču galva paliekas,
Rim, rim.

Kad kaujā galvu kapteinim,
Rim, rim,
Šķēps atšķēla līdz pasaknim,
Rim, rim,
Tas kapteinim jau bij kaut kas —
Viņš klusu teica: jāsmejas,
Vairs tikai nāve atliekas,
Rim.

(Viesiem dziesma patīkas. Tie sveic Miku. Troksnis, kņada.)

SIRMAIS KUNGS.

Kā salā vārna sastingst posts.
Naidis augstā kublā nolikts nost.
Mēs atkal varam kausos liet,
Lai sirdis mums uz mēlēm zied.

PANS IGNATS (*drūms*).

Velns, pati nāve sīkums mazs.
Tās gaidīšana smagums ass.
Kas būs, (*griežas pie Sirmā kunga*)
kad celsies dzirnu rats?

SIRMAIS KUNGS.

Tu cēlonis pie visa pats.

PANS IGNATS (*rāda uz krodzinieku*).

Viņš, viņš vēl nesaka nekā.
Kā aka pati dziļākā . . .

(Ieskrien satraukts kalps. Steidzīgi dodas pie krodzinieka.)

KALPS.

Man, kungs, kā liki, jāziņo . . .

KRODZINIEKS (*kā dzelts parauj kalpu sāņus*).

Ko?

KALPS (*rādīdams ar rokām*).

Visa debess asiņo.
Pil smagām lāsēm sārtums smags;
Un pati visa ligojas,
Kā cilātu to lācis traks.

KRODZINIEKS (*priecīgi satraukts, skraida starp viesiem.*)

Ir.

(Pēkšņi, zāles vidū slāpēs, kļedz.)

Deg.

(Pavēloši kalpiem.)

**Lai lūkas atveras!
Dzēst lākturus un sveces nost!
Pil debess jums kā vilka kosts.**

(Kalpi paver velvēs lielas lūkas. Redzama tālu sārta debess kā lielā ugunsgrēkā. Debess plīvo kā lāpa. Viesi dziļā izbrīnā. Vairums mēmi vēro savādo parādību. Daži sačukstas.)

SIRMAIS KUNGS.

**Kur rītā viss bij tāls un zils,
Kāds sārtums dziļš un neredzēts!**

PANS IGNATS.

**Vai tikai nedeg mana pils?
Lall**

(Pret viesiem.)

Vai var mūros būt kā svēts?

(Viesi sāk atzīlbt.)

SIRMAIS KUNGS.

Būs nelaime: viss debess jums
Deg tā kā stiklā iellets rums.

VIESI.

Kā milzu žauna šūpojas,
Kā zīds uz krūtīm sievietei.

KRODZINIEKS (*pakāpies ķebļi, pavēloši*).

Lai sanāk visi, liels un mazs,
No zālēm līdz pat virtuvei!

VIESI.

Pat suņi uguns rozi rej.

VECS VĪRS.

Būs karš, būs karš, (*pret visiem, draudot*)
es saku jums:
Tas balgu kāvu starojums.
Nāks posts un mēris. Asinis
Klās zemi tā kā plūvuris.

KRODZINIEKS.

Jel beidziet mēles klabināt!
Tā zīme, (*pēc mirkļa uzvaroši*)
ka būs Matīss klāt.

(*Satraukums.*)

Tas lakats sārtais, (*rādīdams uz debesīm lūkās*)
ko tie māj,

Šurp viņi visi barā jā.

Tiem zirgi kalti sidrabā.

(*Satraukums ar katru mirkli pieaug.*)

VIESI.

Vai dzirdat?

KĀDS.

Matīss!

DAŽI.

Tiešām būs?

MIKUS.

Šis pagrabs viss par kausu kļūs.

PANS IGNATS *(smaida krodziniekam, kratot galvu).*

Tu tiešām proti izdabāt.

KRODZINIEKS *(nolec no ķebļa, sparīgi rīkojas).*

Vēl godā sena paraša,
Lai steidz pēc dzīru tiesneša.

SIRMAIS KUNGS.

Tu esi veikls krodzinieks.
Tev gods un tālums tīrais nieks —
Kā kādam istam karalim.

KRODZINIEKS.

Lai iekšā mucas veļ *(grūsta kalpus)* pa trim!

(Pret Sirmo kungu.)

Es daru tikai savu darbu.
Ja jums tas šķiet mazliet par skarbu,
Tur darīt nevaru nekā.

Man jāstaigā ir zābakā.
Jūs varat čaukstēt smalkās kurpēs
Un citos ziņkārībā urbties.

(Pagriezies pret kalponēm.)

Pie sienām sveces dzeltenās:
Tās deg par visām citām skurbāk,
Tad mazāk kvēpu sajūt nāss.

(Pans stāv nomaļus, šķiet, apmierināts visu vēro. Viņam tuvojas Sirmais kungs.)

SIRMAIS KUNGS.

Līdz šim es tiešām neticēju,
Ka Matīss vēl pēc visa tā
Reiz atgriezīsies pilsētā.
Es domāju, ka tik ar vēju
Var notikt tā.

PANS IGNATS *(vīlies).*

Es nesaprotu.
Kāpēc gan ne?

(No saviem vārdiem skurbstot.)

Kur tik daudz rotu
Un zelta soliņu es dot.
Pats savu arābiešu zirgu
Es viņam liku apseglot,
To klājot zelta pakariem.

(Rādīdams uz telpu.)

No rītiem līdz pat vakariem
Te lūgšanās un draudos mirku,
Ar kāru uzmācību sirgu.
Šim tuklam velna krodziniekam
Es visu caurām dienām pirku
Kā kādai prieka skaistulei
Par smieklu visai pasaulei,
Tā noliekot vai visu tirgu
Pie viņa kājām riebīgām.
Jūs domājat pats savam priekam
Un savām tieksmēm gaisīgām?
Bij zināms viņam,
(nicīgi parādīdams
uz krodzinieku) krodziniekam,
Kur slēpjas Matīss, dzērājs šis
Un karaliskais plēguris,
Šis visu žūpu elks un sātans.

SIRMAIS KUNGS *(pārsteigts).*

Kā nelekrita man tas prātā?

(Neticīgi.)

Nē, nē!

PANS IGNAĻS *(nicīgi).*

Kā tad viņš šurpu jā?

Kā salmnieks visas zīmes zin?

SIRMAIS KUNGS *(neticīgi).*

Tā gan.

PANS IGNATS (*priecīgs*).

Nav zemē metams nieks
Šis mūsu resnais krodzinieks:
Viņš visus mūs ap pirkstu tin.

SIRMAIS KUNGS (*novelkot panu sāņus*).

Varbūt, (*apskatās piesardzīgi apkārt*)
viņš bija pirmais tas,
Kas kūdīja bez apstājas,
Lai Matīsu kā zagli pakar.

PANS IGNATS (*ar pārākuma apziņu*).

Tas, mīlāis draugs, vairs nav nekas:
Guļ viņa cilpa (*sit sev pa sānu*)
man jau makā.
Pats sardzes priekšnieks ir mans draugs.
Viņš cilvēks ļoti labs un jauks.

SIRMAIS KUNGS (*pārsteigts*).

Es saprotu.

PANS IGNATS (*smaidot*).

Kad nauda runā,
Viss norimst viņas vārdu dunā.

(*Smējas.*)

Mēs abi pilni burvja spējām,
Kas mūsu dzīlēs vāri blāv.
Mēs tikko (*mādam uz to pusi, kur mīt Matīss*)
viņu pieminējām,
Jau pats viņš mūsu priekšā stāv
Sveiks, bruņās spožs kā asaris.

*(Šinī mirklī durvīs parādās Dzīru tiesnesis, garš un tievs
augumā. Aiz viņa sardzes priekšnieks. Krodzinieks steidz
viņiem pretim. Pans raugās tiesnesī ar izsmieklu.)*

Kas tas kā pupa izstūdzis?

SIRMAIS KUNGS.

Pats lielais Dzīru tiesnesis.

PANS IGNATS.

Der, pan, jums drusku pieliekties.

SIRMAIS KUNGS *(klanās tiesnesim, pret panu).*

Der, pan, jums drusku pieliekties.

PANS IGNATS *(vīzdegunīgi).*

Kad būšu krietni ledzēries.

KRODZINIEKS *(ved tiesnesi goda vietā).*

Gods, *(klanās tiesneša priekšā,
tad sardzes priekšnieka)*

gods. Es savu sirdi klāju

Kā paklāju zem kājām jums.

Jūs aplaimojat mani vāju

Ar to, kas būtu pārsteigums

Pat lielam vīram mūsu Rīgā.

Man elpa aizspurdz bezdelīgā.

Par samtu klons mans būtu zēlis,

Lai jūsu soļi viņu šķir.

Es esmu savos galdos cēlis

To labāko, kas man vēl ir.

Stāv mucas, gaidot jūsu vēli

Un dzīru izslāpušo mēli.

VIESI (*sveicina ienākušos*).

Lai saule apspīd pakausi
Un alus remdē ūkas niezi.
Sveiks, (*sviež kausus gaisā*
un tad atkal tos saķer)
lielais Dzīru tiesnesi!
Sveiks, sardzes kungs ar zelta piesi!

DZĪRU TIESNESIS (*nostājas goda vietā*).

Lai jūtamies kā viena saime!
Lai alus zied un novīst glaimi!
Tev atzinība, krodziniek,
No manis lai kā pirmam tiek.
Jums, mani brašie dzīru vīri,
Līdz galam jādzer kausi tīri
Vienmēr, līdz mūža vakaram.
Kas kausam roku nepieliek,
Lai to pie kausa pakaram.

VIESI.

Lai pakaram, lai pakaram.

PANS IGNATS (*tiesneša runas apmierināts*).

Viens varens vīrs šis tiesnesis,
It kā no elles izkāpis.
Ar galvu balsta debesis.
Pats sevī reibst kā apinis,
Gar alus šalti augšup sviests.
Var viņam smaidot roku spiest.

(*Iet klāt tiesnesim un sniedz viņam savu roku.*)

SARDZES PRIEKŠNIEKS (*stāvēdams blakus tiesnesim*).

Jums, kas ar putu sakām
Tev stāv uz kamiešiem,

Kas bargs man būtu sakāms —
Kā istiem neliešiem.

VIESI.

Skarbs tavs vārds kā smilšu pliksna.
Ciets kā vērša ādas siksna.
Būs dzīru kauss tavs nelaimīgs,
Ja nekļūs tas kā lēpe mīksts.
Dzer!
Dzer!
No putām zobens asāks taps:
Pat debesis dzer ceļa stabs.
Dzer,
Dzer!

(Visi ceļ kausus.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(pārmetoši).*

Jums roka tiešām ņipra
Pie lūpām kausu celt,
Bet vai būs diezgan stipra
Tā ienaidnieku šķelt?

VIESI.

Mirdz mūsu zobenā
Ar sauli kopā sniegs.
Mums vienā cirtienā
Krīt ienaidnieks.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Kā zelta līdaka,
Ko gaida saules murds,

No kausa vēlīga
Šī šalts pret mūriem spurdz.

*(Paņem sniegto kausu un uzlej to pie sienas pīestīprinātām
šķēpām.)*

Tas prieks par jūsu vārdiem.
Kas būtu jūs bez tiem
Ar saviem kausiem sārtiem
Un putu vaināgiem?

Lai mute uzmanīga
Šos vārdus visur sēj.
Būs vienmēr mūsu Rīga
Kā dievam padusē.

KRODZINIEKS.

Kungs, *(dziļi klanās tiesnesim)*
Iepnais Dzīru tiesnesi,
Jau gaiļi rītam spārnus sit.
Drīz lielais cīņu laiks būs klāt.
Tavs krēsls, *(rāda augstu,
greznu krēslu starp mucām)*
dārgu segu klāts,
Sen galda tevi.

(Ņem viņu aiz rokas.)

Nāc!

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(tuvojas panam).*

Svelks!

(Ved nomaļus.)

Man ar tevi jārunā.

VIESI (*sekodami krodzinieka izdarībām*).

Ņem krēslā, smalki rotātā,
Sev vietu, Dzīru tiesnesi,
Lai esi dižā izskatā,
Kad grūto cīņu tiesāsi.

SARDZES PRIEKŠNIEKS (*panam*).

Šī visa izdarība man
Kā velna ņirgas ausis skan.
Vai klājas tev kā muižniekam?

PANS IGNATS.

Kas lemts, pie tā lai paliekam.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Laiks vēl no visa atteikties.

PANS IGNATS.

Ceļš jau no kalna pagriezies.

DZĪRU TIESNESIS (*atsēdies krēslā*).

Jauks krēsls, jauka cīņa būs:
Es redzu mucu te tik daudz.
Kas uzvaru šai kaujā gūs,
To vainagot ar lauriem ļauts.
Pēc tam mēs viņu godāsim
Tā, ka lai visa Rīga dim.

MIKUS.

No putām krēslu uzbursim.
Šai krēslā viņu pacelsim
Un apkārt Rīgai soļosim.

VISI.

Lai tikai ielas ceļu šķir.

DZĪRU TIESNESIS (*krodziniekam*).

Kur abi pretinieki ir?

KRODZINIEKS.

Pans Ignats te.

(Rāda panu blakus priekšniekam stūrī.)

Viņš tūliņ nāks

Par pašu vētru varenāks.

DZĪRU TIESNESIS (*visiem, cēli, piecēlies*).

Lai visas runas mirkli stāj!

Pan Ignat, (*uzrunātais*

pagriežas pret tiesnesi, pēc mirkļa)

esi sveicināts!

Tu, Rīgas žūpu zaimotāj!

PANS IGNATS (*tuvodamies tiesnesim*).

Lai augstam tiesnesim labs prāts,

Lai gudri spriež un asi redz,

Kā, kausus ceļot, gurst mums plecs.

DZĪRU TIESNESIS.

Es būšu taisnīgs tiesnesis,

Kam vanags acis atdevis.

Man mūris tikai plīvuris,

Ko laiks man priekšā aizkāris.

Nekas no kausa nezudīs,

Ko manas acis nemanīs.

Ne lāse garām nenolīs,
Ne puta mirdzot nenovīs.
Pat katrs pilliens lūgties skries,
Kas būs par malu pārlicies.

PANS IGNATS (*izrāvis zobenu*).

Lai mani parauj elles jods!
Tu esi varens tiesnesis.
Gandrīz vai kā pats gaišregis.

DZĪRU TIESNESIS.

Pats, senās slavas apstarots,
Ar tevi būtu sadzēris.
Bet, tik daudz alos izmīrcis,
Es jūtos kā vecs akas grods.

PANS IGNATS (*zobgalīgā nožēlā*).

Lai mani sasper pekles jods,
Cik savāds dažkārt var būt sods!

(*Visi smeļ.*)

DZĪRU TIESNESIS. (*ar smīnu*).

Par to tev cits liels pretinieks
No apkaunotās Rīgas dots.

Ir acīm sauli redzēt prieks,
Ir pierai tikams vēsums liegs
Un sirdīm mīlas dziesminieks.
Par visu tomēr pārāks Matīss.
Kam acs kaut mirkli viņu skatīs,
Šī burvja saitē apkārt ies:
Viņš visu kausu skaidrais dievs.

(Pret panu.)

**Tu dzērājs visu baigākais,
Kam alus vajadzīgs kā gaiss,
Kā citiem dvēsele un elpa.**

PANS IGNATS *(lielā pašapziņā).*

**Mans kauss — pat visudziļākais,
Tāds, kāda visa mūsu telpa,
Ir tas, kas citam aiznadzis.
Man rīkle mūžam sāli kaist.
Ir alū pārvērsts eņģelis,
Kas manai aizmirstībai dots.
Es esmu milzīgs, nīkns ods,
Kas visu sauli izsūkt var,
Lai tumsa jūs kā zagļus kar.
Es gribu tūlīt cīnīties,
Pat mirkli nespēju vairs ciest.**

(Pret visiem.)

**Kas ir šis Matīss slavenais?
Sen rimis vējš, sen zudis gaiss,
Kas mīt tik jūsu pasakās
Un klona alus paliekās.**

(Vispārēja kurnēšana.)

VIESI.

**Kas Matīsu spēj nonievāt,
Tam var ar piķi zārku klāt.**

SIRMAIS KUNGS.

Kam tādu pretinieku pelt,
Kas var sev sauli kausā smelt.
Kas viņu pārvērš debesīs,
Lai mākoņi ar zeltu klist.

DZĪRU TIESNESIS *(ar smaidu).*

Kas ir pret sauli degošs skals?
Pan, tāda ir šo viesu balss.

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(klusī, ar gudru ziņu, redzēdams viesu noskaņu).*

Pan, Matīss vajāts noziedznieks.
Kāds tev ar viņu cīņai prieks?
Vēl laiks ir. Skaji atsakies.
Un viņš pie cilpas mierīgs ies.

PANS IGNATS *(dziļā apņēmībā).*

Nē, nē. Daudz bargāks, ilgāks sods
Guļ manā rokā, dieva dots.
Kas nāve? Tas tik būtu smaids,
Viens laimes mirklis, baudas vaids
Pret to, kas viņam sagaidāms.
Tas viņu urbs kā rētu krams.
Pa lāsel viņu nomaltās.
Ar mēra kaunu viņu klās.
Nē, nē, daudz ilgāks, smagāks sods
Smīn manā sirdī, dieva dots.
Kur ir šis Matīss slavenais?
Man elpa, sāli mesta, kaist.
Kur Matīss ir?

DZĪRU TIESNESIS.

Kur ir viņš, jā?

PIRMAIS KALPS.

Klāt, *(piesteidzies pie tiesneša)*
Matīss klāt!

OTRS.

Jau ielās jā.

PIRMAIS.

Kā garl asins siseņl
Pie sānlem trīs tiem zobeņl.

OTRS.

Virš lāpām lēkā debesis
Kā cilvēks sārtā lakatā.

(Kalpi atkal aizskrien.)

KRODZINIEKS *(priecīgs).*

Lai klausās augstais tiesnesis:
Kā lapa dārgā grāmatā
Nav mūsu Matīss pazudis,
Viņš drīz šim sliekšnim pāri kāps
Un mūsu Rīgas godu glābs.

DZĪRU TIESNESIS.

Liels miers ir manī nolaidies.

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(panam).*

Pan, saku vēlreiz — atsakies:
Tevis suņl tikai slavu ries.

Man desmit vīru paslepen
Aiz stūra norīkoti sen.
Māj — un mēs viņu pakārsim.

*(Aiz lūkām dzirdamas balsis, bungu rībieni, trompešu skaņas
un zirgu kāju dipoņa.)*

Kā lāpas smird *(rādīdams ar roku uz lūkām)*
un bungas dīmi!

PANS IGNATS.

Lai mani sasper pekles jodsi
Nē, nē, daudz ilgāks, smagāks sods
Glūn manā sirdī, dieva dots.

(Viesi satraukti, parādās saucējs.)

SAUCEJS *(greznā tērpā, alus krūka rokā).*

Jūs, durvis, vajā verieties,
Tu, slieksti, zemāk nollecies,
Klon, līdz pat zemei paklanies.
Tev mugura būs paklājs maigs.
Ir sācies lielais kausu laiks.
Klāt Matīss, dzīru varonis.
Spīd mēness, lāpās sakāpis,
Pat ērgļi spārnus kopā kļauj,
Un purvi miglām mieru ļauj.
Gaiss, kalna kristāls, ieskanas,
Pat kad tam sapnis pieskaras.
No jumtiem saule mirdzot lās,
Un mīkstās lūša pastalās
Nāk klusums, silts un neredzams.
Kā bērna sirds top līksmais nams.

(Durvis plaši paveras. Ienāk Matīss, aiz viņa Rīgas sūtnis un viņa pavadoņi. Pūlis klusē. Mežinieks ar Knutu parādās pēdējie, nemanīti nolet sāņus.)

MATĪSS *(panācies uz priekšu).*

Ir visa mūsu dzīve brīnums,
Kas katram sirdī nolaidies.
Viens viņu dzer kā sārtu vīnu,
Cits lāda, ceļos nometies.

Vai sapnis tas, vai vēsma rēna,
Vai stars, kas vienmēr augšup vird,
Kad nāve nāk pie kāda lēna,
Tik retam gribas smaidot mirt.

Dzirkst mēļots, salts un dīvains skaistums
Pat mirklī visubaigākā,
Ja es kā dzirksti galsā laistu
Šo naglu manā zābakā.

Tad jūsu lūpas teiktu: brīnums.
Bet, ka es esmu šeit starp jums,
Tas liekas skaidrāks jums par vīnu,
Tas šķiet kā laimīgs noslēpums.

Jeb tas ir jauns un drausmīgs sākums,
Ko pacels sāpju šūpoles.
Šīs velves sajūtu kā vāku,
Zem kura nosmok dvēseles.

Jūs tikai redzat pašu zeltu;
Kas ir aiz zelta, to nekad;

Ja to es jums kā eļļi smeltu,
Jūs šausmās nodrebētu tad.

Jums lūpas teiktu atkal: brīnums,
Kaut mēle mirklī sastingtu,
Jo jūsu roku sniegto vīnu
Tā sajustu kā adatu.
Tā maigā klusumā bez vārda
Jūs mani jauki saņemat,
Jo es uz galvas nesu sārta,
Ko nenoslāpēt jums nekad.

Mans sveiciens tiem, (*paceļ abas rokas,*
visi ceļ pretim kausus)
kas mani draugi,
Ne tiem, kas tādi izliekas.
Mirdz zilgmē dievu zelta trauki
Un upēs viņu atspulgas.

Vai sēdēšu pie viņa galda
Vai būšu tikai klaidonis,
To teiks šī cīņa, kur bez valda
Kā zivs līdz galam niršu viss.

Pirms cīņas drūmi klusē lācis.
Lai paliek tīts tas lakatā:
Vai jūsu dēļ es šurpu nācis
Vai Rīgas goda salauztā?

Mēs tikai vieglas auzu skaras,
Ko aizpūst vēju roka var.
Varbūt ir kādas citas varas,
Kas mani šurpu atrāva.

Kā lapsene naidis apkārt virmo.
Smaids atspīd tik starp mākoņiem.
Tvers viņas dzēliens mani pirmo:
Es stars, kas likts starp akmeņiem.

Man nevajag ne jūsu smaida,
Ne jūsu naida, kas ir velts:
Sirds mana citu zemi gaida.
Dzilš ezers viņas slāpei smelts.

Te naktī jūsu visu priekšā
Es stāvu nomelnots un viens.
Kur kauss?

(Kalps viņam pasniedz kausu.)

To dodiet manā riekšā,
Lai putas čaukst kā kaltis siens!

Kad tā kā smalku zelta trauku
Es savu sirdi sniedzu jums,
Jūs viņā metat naida raugu,
Lai viņš tur pietvīkst rūgts un glums.
Es jūtu saltu ledu pūšam.
Kas līķi spēj no nāves glābt?
Vīrs, *(asi skatās krodzīnīkā)*
kas man teicās draugs līdz mūžam,
Kā nazis pielīda man klāt.

Viņš vēl kā vilks ēd manas aknas,
Vēl manas slavas ķipi lok.
Bet visur, kur es stāvu, saknes
Man avotus zem kājām rok.

Cik naktij zvaigžņu, tik daudz ciņu
Ir katram purvam pāri likts.
Es nācis ar to spēku ziņu,
Kas dara spožu to, kas slikts.

Lai dūkas spiedz un bungas lādas
Kā tītarl, kas dusmās tūkst.
Lai pirksti cīteres bez sāta
Tā rausta, ka tām stīgas trūkst.

Lai iemetas un nerimst trīsas
Simts traukos, kas uz galdiem stāv.
Lai naktis top kā dzirkstis īsas
Un nelaime kā mēness blāv.

Ko iespēs viņas aukstā gaisma?
Vai lūzis vadzls vēl ko tur?
Kas nāve ir, un kas ir baisma?
Viens malds, kas mūsu bailes dur.

VIESI.

Ir jūrās zivīm tik daudz zvīņu,
Ka saskaitīt tās dievs vien prot.
Mēs visi gribam tādu ciņu,
Kur tā vēl vairāk kausu dod.

MATIŠS (*pret viesiem*).

Es cīnīšos ar visu spēku,
Lai lūst kā zobens negodā
Man mēle, ja es sev par grēku
Šos vārdus metis valodā.

Sāp vēl man ausīs ūpju vaidi,
Tvan lapu vieglā šalkoņa.
Es negribu ne mirkli gaidīt,
Kā kalns brūk virsū neziņa.

VIENA VIESU DAĻA.

Lai nodziest lākturi un lāpas,
Lai tikai trīcot sveces deg
Un lai kā bezgalīgas slāpes
No vātīm vīns un alus tek.

OTRA VIESU DAĻA.

Kā stikls plāns kļūs sviedros velves,
Klons drebēs cīņas smagumā.
Grūs kausa dzīlēs visas elles,
Grūs sērgas, karī — *(visi viesi piecēlušies kājās)*
viss, kas māc.

MATĪSS.

Kur tiesnesis?

(Kalps parāda. Matīss nostājas tiesneša priekšā.)

Līdz zemei klanos
Kā stiebrs tavā priekšā es.

(Klanās.)

Un tavā taisnīgumā ganos
Kā zvērs, kas sauli sēnā nes.

Tev dvēseli kā zirni šķinu
Un valgu priekšā nolieku.
Es tavu asredzību zinu:
Tā pārspēj katru vanagu.

Cik daudzās cīņās sīkstu gribu
Man devusi ir tava acs.
Es šoreiz sevi pārspēt gribu
Val arī aiziet bojā pats.

VIESL. (*stājas lokā ap sacīkstes vietu.*)

Lai ar dārgu svētku zīdu
Pārklāj klona vēso grīdu
Tur, kur lielo cīņu veiks.

SIRMAIS KUNGS.

Es ar visu ilgo spītu
Savu svētku kausu dīdu,
Lai tas noklaudzēt prot: sveiks!

VIESL.

Sveiks, tu, (*sveicina Matīsu*)
kausu uzvarētāj!
Kas vairs nelaime un rēta,
Kas vairs slielai augsta sēta,
Sveiks, (*paceļ pret Matīsu kausus*)
neviens nepārspētais!

MATĪSS. (*pateikdamies.*)

Mans pretinieks (*izstiepis roku pret panu*)
ir sīvs un briesmīgs
Kā sārts un ūdenskritums smags,
Ir viņa lūpas divas llesmas,
Un mēle — milzu vērša rags.

Viņš var ar skatu nodurt vilku,
Ar plaukstu strautu apturēt,
Ar elpu noraut sīkstu smilgu
Un likt no bailēm vistai dēt.

Ar savu ikšķi katru zvaigzni
Viņš tā kā blusu nospļest var.
Man tomēr gaišs kā diena vaigs ir,
Jo viss tas mani neaizskar.

(Smiekli.)

PANS IGNATS *(īgns).*

Ko dižojies tu, *(pēc mirkļa,*
aplūkojis Matīsu no visām pusēm)
gaiļa sekste,
Vai tu tā zoss, kas zvaigzni dēj?
Plāns tā kā jūras šķemba, plekste,
Nez vai tu kausu izdzert spēj?

MATĪSS.

Pan, ko tu manu varu klāsti:
Siets ūdeni tik mirkli tur.
Par sevi labāk galdiem stāsti,
Lai redz, ko tava mēle dur.

Vai spēj tā pilnu riekstu pārdurt
Jeb tikai mušu noķert prot.
Un laikiem stīprāk grab par skārdu,
Kad šalts nāk pāri uzlīstot.

PANS IGNATS.

Kaut mēle izsista no enģēm
Tev, tomēr to tu pateiksi:
Ko dara līdaka ar reņģi?
To aprij. Vai ne, (*pats skaļi smiedamies,*
uzsit tiesnesim uz pleca)
tiesnesi?

DZIRU TIESNESIS.

Pan, tiesa jums.

PANS IGNATS (*pret visiem, sūrs*).

Kam ļaujiet nievāt
Jūs mani (*rādot ar īkšķi uz Matīsu*)
šādam nelietim,
Kas atslities ar muti sievā
Un darbos līdzīgs bezrocim.

Par viņu galvoju es smagi.
Kā asa klints viņš mani guļ.
Dzeļ debesis kā vēršu ragi,
Un zeme sevi vilņos kuļ.

Kas es?

(*Satvēris galvu.*)

Vai tās ir manas rokas.
Laiks pāri brāž kā skurbis tvaiks.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Var viegli atņemt tavas mokas.
Tik nodod viņu.

(Ausī panam.)

Vēl ir laiks.

MATIŠS.

Pan, sardzes priekšnieks tiešām prātīgs:
Būs divi jēri azotē.
Lai kā tu savu varu rādi,
Tev kausā tomēr jāzaudē.

Ja tu no manis tiktu vajā,
Pirms vēl mēs cīņu iesāktu,
Tu varētu teikt balsī skaļā:
Žēl, beigts viņš, es to pārspētu.

PANS IGNATS *(dusmās).*

Velns, sātans, *(skrien apkārt, spārda lietas)*
peļu spirā cietāl
Par dzīslu viņu klintī šūt.
Es tevi likšu uzdukt mietā,
Aiz kājām tevi pakāršu.

Tu grasies tikt no manis vajā,
Ne es no tevis.

(Draudēdams ar zobenu.)

Velti. Tu,

Tārps kārnals manā miesas gaļā,
Es tevi labi saprotu.
Nav tāda, kas man tevi apraks.
Man tava elpa neizmuks.
Tavs augums, dvēsele un saprāts
Kā dubļi (*pakampj no galda olu
un sašķaida to savā dūrē*)
man starp pirkstiem juks.
Var visu zemju krogus taujāt,
Kur esmu kausā zaudējis,
Es, (*sīt sev pa krūtīm*)
kam tup katra muca sauļā
Kā cilpā notverts zvirbulis.

(Pret viesiem.)

Jūs, ņemiet saules starus slīpos
Un tos uz zemes izlieciet
Kā bezgalīgas zelta strīpas
Un tās ar mucām nosedziet.

Šīs mucas dzeršu visu nakti,
Un rītā izdzertas tās būs.
Jūs kā zem kalniem būsiet rakti,
Kad tās jums dārdot pāri grūs.

No zemēm tuvām, zemēm tālām
Jūs varat visas upes vākt
Kā zivis vienā milzu kālā,
Ko atnest derēs dieva svārks.

Līdz launagam, kā es še stāvu,
Šis upes visas sausas būs:
Es pilns ar tādu liesmu blāvu,
Kur mirklī kalns par skropstu kļūst.

Jūs, nelaimīgie, ja šī telpa
Ar vīnu pilna piegāztos,
Lai atņemtu jums dārgo elpu,
Mans malks to mirklī iztukšos.

Un šis te, *(saka katru vārdu ar uzsvaru, staigādams
apkārt, visus cleši uzlūkodams)*
jūsu Matīss, mani

Var pārspēt.

(Sīt atkal sev pa krūtīm.)

Mani.

(Sāk briesmīgi smiet. Pana kalpi piebalso. Viesi klusē.)

Jāsmejas.

Lai kļūst par kropļiem visi panī
Un viņu pilis aizdegas.

SARDZES PRIEKŠNIEKS *(grib nomierināt panu).*

Tu, neprātīgais, ko tu runā.

Pan, *(rausta viņu, smieklos apskurbušo)*
rimsties, neesi tu viens!

PANS IGNATS.

Un lai tad es šai liesmu dunā
Ar viņiem sadegu kā siens.

Jo taisnības *(izraujas no priekšnieka rokām)*
tad nav nekur vairs,
Ir tikai meli, sāpes, žults.
Val tad šis durvis vairs ir durvis?
Par kungu kļūs kalps, nūjas kults.

Tas nenotiks un nedrīkst notikt.
Kad viņi atleksies par daudz,
Es zinu tādu burvju skroti:
Par varu viņu citi sauc.

Taps kalps no jauna rāms un gludens.
Virš tā mans plesis — cīrulis.
Līdz šim es biju mirdzošs tutens.
Laiks.

(Piesit kāju.)

Kļūšu dzīru varonis.

Es tavā priekšā galvu klanu
Tu, taisnais Dzīru tiesnesi.
Ņem rokā kausu!

(Sniedz kausu.)

To kā zvanu
Pret manu galvu skaļi sit.

(Tiesnesis iesit ar kausu panam pa galvu.)

Mēs te *(rādīdams uz Knutu)*
kā divi vilki stāvam.
Viens kumāss mums par abiem ir.
Tavs taisnais vārds būs mūsu āva,
Kas nikno strīdu īsti šķir.

MATISS.

Sāc, *(pasniedz arī savu kausu)*
tavā taisnā vārdā lieku
Es savu dvēseli ar prieku.

Tvan skurbums mans kā pāršķelts lupstājs.
Es mirdzu viss. Man katrs kauss
Būs noreibis kā saldā skūpstā,
Kad mana delna viņu skaus.

DZĪRU TIESNESIS *(ar kausiem rokā).*

Es redzu putas tā kā sniegus.
Tām pāri vīns ir asinis.
Es redzu abus pretiniekus
Un to, ka cīņai nolikts viss.
Es lieku kara zīmi kaklā.

(Noliek kausus. Izņem no somas sv. Lukasa zīmi.)

Man sirds kā vanags paceļas.
Guļ klonā cīņas sārtais paklājs.
Var sākt.

(Paceļ roku. Atskan īss fanfāru pūtiens.)

**Viss cits lai atkāpjas!
Tās mucas, ko te redzu telpā,
Uz pusēm tūlīt sadalīt!**

(Puiši dala mucas uz pusēm.)

**No viņām divas alu elpot
Uz vara steķiem uzstādīt!**

*(Kalpi paceļ divas mucas steķos. Savu vienu ple katra
pretinieka.)*

**Lai trakās spundas, pirms tās iekust,
Kalps smagu roku apglāsta.**

(Kalpi apskata mucas, izrauļ spundas un ieliek vadus.)

**Šurp divus strīdus lieciniekus,
Kas tiesas krēslam blakus stāv.**

PANS IGNATS.

Mans kara tēvs būs sardzes priekšnieks.

MATIŠS.

Mans — asais cirvis, mežinieks.

DZIRU TIESNESIS.

**Lai abi nāk tie manā priekšā:
Mums trim šī cīņa būs kā rieksts.**

(Abi strīdus liecinieki tuvojas tiesnesim.)

PANS IGNATS *(ieraudzījis savu Daugavas
pretinieku — mežinieku).*
**Ko redzu es: šis vīrs ar cirvi
Bij tas.**

(Tver zobenu.)

MATIŠS.

Pan, *(panam pie auss)*
viņš jums neuzbruks.
Ja jums kaut vārds pār lūpām spruks,
Nāks sardzes kungs ar nāves virvi:
Kā pelus mūsu cīņa juks.

PANS IGNATS *(smaidīgs).*

Velns.

(Atgrūž zobenu makstī.)

Tiešām viņš man neizmuks:
Labs joks būs manam mielastam,
Gards kumāss sardzes priekšniekam.

DZIRU TIESNESIS *(apmierināts nostājas savā vietā,
pacēlis lielu kausu).*

Kara kauss šalc manā rokā.
Krūtīs sirds un lapa kokā.
Drusku laimes katrā mokā,
Drusku sūrsmes katrā ogā.
Kara kausu pieslitu:
Saki pirmais, priekšniek, tu,
Kā tas klājas Rīgas sargam,

Bruņās kaltam, vārdos bargam;
Saki pirmais, saki tu
Man kā soģim patiesam —
Kādu sodu izlemtu
Jāsaņem ir Mātīsam,
Jā tas strīdu zaudētu?

VISL

Saki pirmais, saki tu
Ar mēli, vīnā slacītu.

SARDZES PRIEKŠNIEKS (*pagājies telpas vidū*),
Ja Mātīss strīdu, kā nākas, zaudēs,
Tam nebūs jāiet ar velnu kauties,
Tam nebūs jākāpj uz soda sārta:
Tam vērsies laime kā roze sārta.

VIESL

Kas Mātīsam jādara būs?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.
Viņš panam par znotu kļūs.

VIESI (*satraukti*).

Brīnums, brīnums,
Kas tas par sodu:
Saldāks par vīnu,
Vieglāks par odu?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.
Tam pretī lūgums mans.
Ja strīdu zaudēs pāns,
Lai zobens pāri zib:
Pāns tikai nāvi grib.

(Visi uzbudināti spriež. Krodzinieks kā dzelts izskrien zāles vidū.)

KRODZINIEKS *(pielec panam, čukst kaislā balsī).*

Ir ogle kvēla, līnis glums,
Mums abiem bij mazs nolīgums.

Pan, *(izmisis)*

val jūs aizmirsāt?

Man rokas sāp, man galva tvan,
Šo soda mēru nolikt man
Jūs atdevāt.

Galst ogle kvēlē, *(riņķodams panam apkārt)*
pans ir glums.

Kur paliek mūsu nolīgums,

Kam zvērests likts bij klāt?

Lai pans to tūdaļ pasaka,

Jeb mēle man vēl asāka

Nāks pana godu klāt.

PANS IGNATS.

Mans krodziniek, *(grūzdams
krodzinieku no sevis prom)*
tas nav nekas:

Ir katrai zivij asakas.

KRODZINIEKS *(sašutumā un dusmās).*

Lai dižais pans mans plesargās:

Mazs robs var lielu namu gāzt.

Būs kausā rūgtas paliekas.

Jeb panam naidis mans nav nekas?

Zūd saule, bieži nokūst sniegs.

Es mūžam būšu krodzinieks.

**Bet pans, (lielā nīcībā)
vai vienmēr pans mans?**

(Noskata ātri pana augumu.)

Sveiks!

DZĪRU TIESNESIS.

**Kāds panam domāts sods, to teiks
Ar savu muti mežinieks.**

KRODZINIEKS *(paklanās mežiniekam).*

**Tik vienu mirkli uzklausi,
Kā tev tas pleklājas,
Kungs, lielais Dzīru tiesnesi,
Mans lūgums siks un mazs.**

DZĪRU TIESNESIS.

**Es tevī klausos, krodziniek,
Sirds roku man uz kausu liek.**

KRODZINIEKS *(glaimi).*

**Kas bērnam salda karaša,
Kas sunim blēža sirds,
Tā kāda sena paraša
Man saldi pretī irdz:
Matīsa vietā nolikt sodu
Sev un savam namam par godu.**

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

**Gods derētu tev, krodziniek,
No tā tev allaž maz kas tiek.**

KRODZINIEKS (*nikns*).

Zin to visi: liels un mazs,
Tiesa tā, ne pasakas.

VIESI.

Lēni zvaigznes atplaukst rietā,
Krodzinieka vārdi vietā.
Verat vidu istabal
Viņa teiktai taisnībai.

KRODZINIEKS (*priecīgāks, solidams labumus viesiem*).

Zin to visi, liels un mazs,
Tiesa tā, ne pasakas.

Jeb šī ieraša kā veca
Pasperta ar kāju tiks,
Un kā pērtiņi no pleca
Mani smieklī būrī tiks?

MEŽINIEKS (*uzkāpdams ķebli, svinīgi un dārdoši, cirvis smīn virs pleca*).

Kas bijis, nebūs vairs.
Viss norimst līdz ar šalku.
Pats Matīss, liels un dairs,
Grib nolikt savu algu.

Vēl mēness zilgmē vīd,
Vēl tumsa glāsta oī,
Es teikšu to tūlīt,
Kas man no viņa nolikts.
Par savu uzvaru
Viņš negrib pana zeltu,

Lai to kā atvaru
Bezgala ārā smeltu.

Jau lūkās gaisma zib,
Dzird tornī rītu sītam,
Viņš pana meitu grib
Ne sev, bet kādam citam.

Viņš pana meitu ņems
Un atdos to, kam gribēs.
Spēks, kas šo visu lems,
Šeit (*rāda uz klonu*)
no šīm dziļēm zībēs.

VIESL.

Šis dīvais noteikums
Vien prieku dara mums.
Būs īsta sacīkste
Par godu Rīgai te.

KRODZINIEKS

(*ņurd pie sevis*).
Man dīvas nāves būs:
Pans Ignats līdz ar meitu.
Viss nolīdzināts kļūs,
Naidis manā sirdī žūs.
Vai, krodziniek, jau smeļ tu?

Vēl Matīss paliek man
Ar savu trako kvēli.
Sūrs manā elpā tvan
Kā vaivarājs viņš.

(*Pacēlis roku.*)

Gan
Tam arī ņemšu mēli.

Es, velna krodziniēks,
Tik tad reiz kļūšu liksms.
Būs katra diena prieks,
Kad atpūtu man sniegs
Tumšs vīns zem labās vīksnas.

DZĪRU TIESNESIS. *(pret saviem palīgiem).*
Val notelkumus pieņemsim?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.
Lai mēle sūrst!

MEŽINIEKS.
Lai kausi dim!

PANS IGNATS *(pret saviem puisiem).*
Jūs, lokat strīdus dziesmul

*(Nostājas kaujas stāvoklī. Izpleš kājas. Sakrata vēderu. Puiši
sastājas vienkopus.)*

MATĪSS *(pret viesiem).*
Jūs, dzēšat vīna liesmul

(Visi sagrābj kausus.)

DZĪRU TIESNESIS.
Mēs pirmo mucu sākam.

(Kalpi pieļauj milzu kausu panam un Matīsam.)

Uz pirkstgallem vākam.

(Uzsit vākus saviem kausiem.)

**Zib putu baltais mākonis
Virš kausa lūpām plebriedis.
Lai dzeram,
Lai dzeram
Un bezgalību veram!**

*(Trīs kalpi nes katru sacīkstes kausu — tik liels tas. Tusnīdami
pieceļ to pretiniekiem pie lūpām. Dzīru tiesnesis dod zīmi.
Pretinieki dzer. Izdzer pirmo. Seko nākošle kausi. Muca pēc
mucas. Visi sasprindzināti vēro divkauju.)*

KARA KALPI *(sacīkstes laikā dzied).*

**Mūsu pans no vilka,
vilka nebaidās.
Priēde tam kā smilga
priekšā paklanās.
Klanās, klanās
ilgi, ilgi.
Pazust manās
visi vilki.
Paliek pans viens pats,
Paliek pans viens pats.**

**Priēde lokoties
Kļūst kā dzeltens mats.**

**Labl saņemies:
Vēl tev kausā lies.**

**Putās smags un biezs
Alus nogūlies.
Tas par tevi smies,
Tevī ilgi dies.**

**Līdz tu lokoties
Kļūsi pats kā mats,
Kļūsi pats kā mats.**

(Pans, dzerdams milzu kausus, sit sev pa vēderu, pēc katra kausa norēcas, uzvaroši skatās apkārt nosvīdis un sārts. Matīss dzer mierīgs un kluss, kā lielu pienākumu veicdams.)

VIESI.

**Matīss stāv kā stāvējis.
Pans jau gluži sasarcis.**

KARA KALPI *(turpina dziesmu).*

**Mūsu pans no kaujas,
kaujas nebaidās.
Zīda autos aujas,
zirgā aizsteidzas.
Kaujas, kaujas
ilgi, ilgi.
Nokaut ļaujas
visi vilki.
Paliek pans viens pats,
Paliek pans viens pats.**

Zobens lokoties
Kļuvis dzeltens mats.
Labi saņemies,
Vēl tev kausu lies.

Pāri sudrabs biezs
Alum nogūlies.
Tas par tevi smies,
Tevī smagi dies.

Līdz tu lokoties
Kļūsi pats kā mats,
Kļūsi pats kā mats.
Saņemies!

*(Kauss seko kausam, muca mucai. Tukšās izveļ. Jaunas stājas
vietā. Atvērtajās lūkās redzami ļaudis, kas, skaļi saucot, pie-
dalās sacīkstes norisē.)*

VIESI (*gavilē*).

Muca mucai spundu sit.
Kausi tā kā skudras rit.
Matus pierel atrausis,
Matīss stāv kā stāvējis.

ĻAUDIS (*pie lūkām*).

Matīss, Matīss
Sauli attīs,
Izdzers to
Un atkal satīs.

(Pans dusmīgi krata ar dūri ļaudīm durvīs un pie lūkām. Daži mēdās. Pans niknumā nobāl.)

VIESL.

Pans gan kļuvis gluži bāls,
Sviedru vietā dzeltens sāls.
Kas uz klona dzirkstis šķīl,
Tam no krūtīm spēku viļ.

PANS IGNATS.

Ko jūs, skrandas, gānāties,
Matīs, *(atgrūž sniegto kausu,*
puiši ar lielo kausu iestreipujo kaktā)
Matīs, padodies!
Val pēc elpas aizsteidzies
Ir jau tev tavs mežinieks?
Tu jau topl salts kā sniegš.
Drīz tev gluži drūmi ies,
Kad tev dūri sirdī trieks.
Vecais brālis *(rāda uz alu mucās)*
pārskaities.
Matīs, labāk padodies!

MATĪSS *(mierīgs).*

Aizles vasara un rudens,
Skanēs laukos vēju tutens.
Te man tiks un neapniks
Līdz pat tam, kad sniegi snigs.
Kausus mīt un lūpas vīt,
Jaukos smaļdos uzsmaldīt.

(Visi gaviļē, Pans stāv drūms.)

Tik, cik tūkstoš maisos graudu,
Tik, cik ezeros ir raudu,
Ziemā zvaigžņu debesīs,
Tik, cik salna zemē dzīs
Lapu visā pasaulē
Un cik dziesmu stabulē,
Teikšu, pan, tev, *(zobgalīgi paklanoties)*
ko lai daru,
Tik es kausu izdzert varu.

VISL

Matiss, Matiss
Sauli attīs,
Izders to
Un atkal satīs.

PANS IGNATS *(kļiedz, sper kāju pret klonu).*

Utubunga, dadžu gnīda,
Lai man mēri virsū rīda,
Vai tu arī
Pašu elli izdzert vari?

(Iestājas visu vidū.)

Es,
Kājas izliekot tik plati,
Ka var cauri izbraukt rati,
Mūžību pa savu nāsi
Ierauju kā putu lāsi.
Utubunga, *(draudīgi pieiet Matīsam gluži klāt)*
kožu gnīda,

Val tu arī
Pašu elli izdzert vari?

MATISS.

Debesis un elli varu,
Tevi līdz kā miežu skaru.

PANS IGNATS *(tikko valdās).*

Kaut man kļūtu acs par iesmu!

(Saviem puisiem — kara kalpiem.)

Atkal manu strīdus dziesmu.

(Dzeršana atkal turpinās.)

KARA KALPI.

Mūsu pans no alus,
alus nebaldās.
Mucas lauž kā skalus,
labi izdzeras.

Kauss pēc kausa
kausā lejas,
Līdz ir sausas
visas lejas.

Paliek pans viens pats,
Paliek pans viens pats.
Ūka lokoties
Kļūs kā rūsgans mats.
Labi saņemies:
Vēl tev kausu lies.

**Pāri debess biezs
Alum nogūlies,
Tas par tevi smies,
Tevī ilgi dies.**

(Pans dzerdams mazliet saļogās un satver ar roku savu kreiso sānu. Vecais dzērājs to pamana un vēro pana kreiso sānu.)

**Līdz tu mokoties
Kļūsi pats kā mats.
Kļūsi pats kā mats.
Sapemies!**

VECAIS DZĒRĀJS *(savam kaimiņam).*

**Lai manai sievai uzbrūk liesa,
Lai mani bērni badā mirst,
Nav kara kalpu dziesmai tiesa:
No resnuma pans pušu irst.**

KARA KALPS *(trenc prom veco dzērāju).*

Viņš piedzēries un velnus skata.

(Arī citi sāk vērot pana kreiso sānu.)

KĀDS DZĒRĀJS.

Tam vienmēr krogū mute plata.

VECENE.

Nē, nē, *(griežas pie visiem)*

viņš patiesību saka.

No kurlenes tad nāk šī smaka?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Nost!

(Grūž veceni.)

**Mēli kar uz saviem zoblem,
Ja negribi just, *(pavelk zobenu, vecene mūk)*
kas ir zobens!**

VECAIS DZĒRĀJS *(skurbi).*

**Jūs neticat, *(grozās uz visām pusēm,
daudzi smeļ)***

jūs mani smejat.

Es piedzēris un kļuvis traks.

Lai iemetas man roze sejā,

Uz atradībām man ir nags.

(Pieiet panam gluži klāt. Aicina citus līdz.)

Kad pašķir dūmus nost un gaisu

Un labi dziļi ieskatās,

Var panam sānos manīt plaisu,

Kas atdarās un aizdarās.

ĻAUDIS.

Kur ir?

(Grūsta viens otru. Kalpi velti pūlas ļaudis aizturēt.)

Es gribu redzēt.

VECAIS DZĒRĀJS (*rāda*).

Šetti

ĻAUDIS.

Brīnums!

KALPONE.

Jā.

KĀDS DZĒRĀJS (*pārsteigts*).

Patiesi gan!

Plīv sāns kā pielikts gala sveceļ.

VECENE (*iekliežas*).

Pans plīsis drīz!

(Pans turpina dzeršanu.)

KALPONE (*mukdama*).

Top baigi man.

ĻAUDIS (*pārsteigti, šausmās*).

Viņš plīsis drīz.

(Visi barā atkāpjas.)

Kur lai mēs bēgam?

KALPONE.

Kur?

VECENE.

Torņos.

KĀDS DZĒRĀJS.

**Tik uz uzkalniem.
Kad alus plūdi pāri ēkām
Jās savos zirgos aulekšiem,
Viss kopā grūs un prom uz jūru
Kā mēsli, karsti kūpot, ies:
Mums atstās Rīgu drupās sūru.**

(Sajukums.)

VECENE.

Posts!

KALPONE.

Nāve.

ĻAUDIS.

Steigsim paglābties!

(Kara kalpi pamazām nodibina kārtību.)

KARA KALPS.

**Prom, nelietīgā pjāpu varzal
Tas panam nav jau pirmoreiz.
Pārleku viņš uz alu kārs ir,
Kaut piepūties un kļuvis greizs.
Viņš izturēs, kā vīram nākas.
Kam kliezāt, grūsnās sievas, jūs
Jau, kad vēl viss tik īsti sākas,
Kad cīņā spēks kā vasks kūst.**

ĻAUDIS.

Pans plīsīs drīz.

KARA KALPS.

Viss tīrie nleki.
Mēs tūdaļ viņu stīposim.
Lai panāk tikai mucinieki:
Kļūs panam stāvs kā jauneklīm.

*(Ienāk mucinieku amata meistars ar saviem darba rīkiem un
zeļļiem.)*

ĻAUDIS *(priekā, ņirgās un izbrīnā lec).*

Panu stīpos, panu stīpos,
Slies uz augšu nabu slīpo.
Vēl viņš brīdi neplīsīs.
Vēl viņš simtiem mucu rīs.
Tad tik smirdot pūs kā sīpols.

PANS IGNATS *(iereibis, dzeršanas atstarpē).*

Vara stīpas dūri biezas
Man ap gurniem aplieciēt,
Lai es vēl no visas tiesas
Varu kausu strīdu iet!

MUCINIEKU MEISTARS *(cienīgi klanīdamies).*

Kungs, *(taustot panu)*
viss būs, kā kungam nākas:
Stīpas istā biezumā.
Lai jums netop gurdenāka
Sirds un elpu nenomāc,
Stīpas būs kā dūnas vieglas,
Pilnas vēju, pilnas smieklū.

PANS IGNATS (*pavēloši meistaram*).
Lieciet!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.
Sāciet!

(Mucinieki liek mirdzošas stīpas ap pana augumu.)

KARA KALPS.

Dariet žigli!

ĻAUDIS.

Stīpas mirdz kā dārgi stikli.

KRODZINIEKS (*klāt pie tiesneša*).

Stīpošana lieta smalka.
Tiesnesi, bet Matīss ko,
Vai viņš piekrit?

MATĪSS (*atmet ar roku*).

Man vienalga.
Kaut vai panu iezārko.

PANS IGNATS (*raujas laukā no mucinieku stīpām*).

Valdi mēli, nelga trakais,
Zemē tevi iedzišu!
Līdzīgi visdziļai akai
Muti cieti aizrakšu.

ĻAUDIS.

Panu stīpos, panu stīpos,
Skries ap gurniem vara dzīpars.

1. UN 2. MUCINIEKS (*stīpo panu*).

Kad tik neiznāktu greizi:
Dzīvai mucai pirmo reizi
Vara stīpas apkārt liekam.

3. UN 4.

Nav pa niekam.
Kausu iekamp!

1. MUCINIEKS.

Rokas trīc, un naglas stostās,
Āmurs saslējies aiz jostas.

2.

Ārā nāc,
Sāc,
Kamēr iztur kāts!

3. UN 4.

Sviedru lakats guļ ap kaklu,
Mulsums dara aci aklu,
Kad tik sītiens rastu naglu!

1. UN 2.

Kad tik neiznāktu greizi:
Dzīvai mucai pirmo reizi
Vara stīpas apkārt liekam.

3. MUCINIEKS.

Nav pa niekam.

4.

Iekamp!

1., 2., 3. UN 4.

Siti!

(Mucinieki naglo stīpas.)

ĻAUDIS.

Siti!

1. UN 2. MUCINIEKS *(lūko stīpas).*

Guļ kā pieaugusi stīpa,
Nav ne ļogana, ne slīpa.

3. UN 4.

Tagad pans, šis dzīvais kubls,
Būs kā jūra dziļš un kupls,
Lai tik alus rit.

ĻAUDIS.

Rit.

PANS IGNATS *(priecīgs, taustīdams savu stīpoto augumu).*

Velns! Piecas dūri biezas stīpas
Kā vara čūskas mani tur.
Vēl piecas mucas likt uz strīpas,
Ar tām man Matīss jānodur.

Ar tām man jāpiespiež ple sienas
Kā šalts, ko kauss pār lūpu sviež,
Lai akmeņi pie sirds tev *(draud Matīsam)*
sienas,
Lai rikli pieci naži griež

**Tev, lielbnieku ķēniņ Matīs,
Tev, kausu visu lielais sams,
Līdz tevi tā kā salmu satīs
Mans alus, sārti putodams.**

(Glāstīdams ievēlās alus mucas.)

**Šīs piecas lāču mātes brūnās,
Šīs piecas mucas rasainās
Nāks manā vēderā kā sūnās,
Nāks un par zvaigznēm rindā stās.**

**Kā zvārguļi *(sit sev pa vēderu)*
tur viņas skanēs.**

**No viņām vērsies brīnums liels:
Kā kazlēnus tās sērgas ganīs,
Žūs vainas, atplauks puvis liels.
Es izdzeršu tās vienā elpā
Kā lāsi, kas uz lūpas tvan.
Pat guldziens, balodis sārts, telpā
No krūtīm nepacelsies man.**

**Jūs, piecas mucas, dieva šķavas,
Kur visu alku saldums mīt!
Jūs visiem dodiet savas skavas,
Kur pati saule peldot spīd!
Guļ pāri putu sudrabplācens,
Zem viņa sārtā dzīlē laiks.
No visām sievu lūpām nācis
Jums īstums vilinošs un maigs.**

Ar jums es droši uzvarēšu,
Kaut jūsu zobens neredzams.
Tas pārdurs žaunas tā kā plēšas
Tev, *(pacēlis mucu pret Matīsu,
Jaudis lielā izbrīnā)*
Matīss, lielais kausu sams!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Es ticu, pan, tev.

(Apkampj panu.)

Savu cilti
Tev ar šo strīdu godā celt.

ĻAUDIS.

Pans gluži bargs.

KARA KALPI.

Kā krami šķilti
Deg viņa acu drūmais zelts.

MATĪSS *(ar smaidu).*

Var tava mēle biedēt raudas
Un pelēm tumšās alas jaukt,
Man baiļu nav no tava drauda.
Tas var pat nāvi talkā saukt.

Guļ zaļga žults un trekns ienaids
Zem tava spēka varenā.
Tāds svars ir arī aklai sienai,
Kas, posta rauta, virsū nāk.

PANS IGNATS.

Tu, (*metas Matīsam virsū,*
sardzes priekšnieks viņu aiztur)
suns, tu valdi savu muti!
Pie koka likšu tevi vilkt.

VECAIS DZĒRĀJS (*smejas*).

Zib mēle Matīsam kā tutens.

ĻAUDIS.

Sveiks, Matī, mūsu gods un vilks!

MATĪSS (*vēršdamies pret panu*).

Daudz lielāks ir mans spēks un vara,
Kas kāpj no zemes dzīlēm šīm.
To mūžīgu un sīkstu dara
Viss, kas ir zem šīm debesīm.

Šie akmeņi, uz ko tu stāvi,
Gaiss, zāles, dzīles, ūdens — viss,
Šo ļaužu nākšana un nāve
Un viņu skurbās asinis,

Šo ļaužu ciešanas un sāpes,
Šo ļaužu sviedru recējums,
Pat ienaidis tavš un aklās slāpes,
Un pat tavš cietais pārākums, —

Tas viss ir manī, un es viņos
Kā mūžos straume mirdzoša.
Mans spēks ir slēpts pat purvu ciņos.
To atņemt nevar. Rikstēm šaust

Ir velti viņas plūsmu kvēlo
Un audus, kur tā slepus ris.
To nevar pelt, nedz arī žēlot,
Tā ir kā gars un liktenis.

Tā kaist kā bulta katrā rūdā,
Dīgst katrā mēslā gaisīgā,
Tā, maigi mirdzot, staigā trūdās.
Tā ir pat tur, kur nav nekā.

Es tikai viena viņas smaile,
Viens asi pacelts dzelonis,
Kas neslēpts, vajā pavērts, kaill
Mirdz baigi jums *(pagriezies pret visiem)*
kā asmenis.

Tu mani uzvarēt nemūžam,
Pan, nevari. Tad jāuzvar
Tev ir šī zeme.
Pats dievs vien veikt to tikai var.

PANS IGNATS.

To redzēsīm.

(Pavēloši kalpiem.)

Šurp mucu pirmol
Lai alus tā kā Daugava,
Kad pali nāk, virs kausa virmo,
Lai dzerot lūpas kļūst kā vāts.

(Paceļ mucu un dzer.)

MATIŠS.

To redzēsim.

(Māj kalpiem.)

Šurp mucu otro!

(Kalpi paceļ Matīsam pie mutes otro mucu.)

**Lai tā pie manām lūpām plok
Kā maiga dūna un kā sodrējs
Un tukša kļūst kā atvērts logs.**

(Matīss dzer.)

PANS IGNATS *(nosviež tukšo mucu).*

Šurp trešo!

(Kalpi pieveļ panam trešo mucu. Viņš paceļ to un dzer. No liela svara piepūles un alus daudzuma pans sāk lēnām grimt klonā, kas, dobji skanot, plaisā. Satraukums, visiem liels pārsteigums.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Stāt!

DZIRU TIESNESIS.

Stāt!

ĻAUDIS.

Brīnums, brīnums!
Grimst, alu dzerot, klonā pans.
Klons sevī plaisas ver kā smīnus,
Klons plīst kā zemē nomests zvans.
Klons mīksts kā vasks un kā mīkla.

KARA KALPI (*izbailēs*).

Pans jau līdz ceļiem iegrimis,
Viņš netiks ārā no šī tikla.

ĻAUDIS (*baigumā*).

Viņš klona rīklē zudis viss.

PANS IGNATS (*atkal nosviež izdzerto mucu un sauc*).

Šurp mucu ceturto!

(*Kratīdams dūri.*)

Jūs, kalpi,
Vai neredzat, kā grimstu es?
Ne ūdensroze es, nedz skalbe,
Ko līmenis ar sauli nes.

(*Kalpi izmisumā.*)

PIRMAIS KALPS.

Ko lai mēs darām?

OTRS KALPS.

Tādas briesmas!

VISI.

Mums aizsmok prāts kā salā balss.

PIRMAIS KALPS.

Vai likt zem klona uguns liesmas,
Lai tās no jauna kramā kalst?

PANS IGNATS.

Jūs, nelgas, stulbās piļu galvas,
Jūs pašus vajag dedzināt!
Liet man zem kājām tik daudz alvas,
Ka varu atkal stingri stāt.

KARA KALPI.

Kaut savas galvas mēs tev dotu
Un visus savus tikumus,
Kā lai ar mazu alvas podu,
Pan, aizveram mēs dziļumus?

PANS IGNATS.

Jūs, kalpi nlecīgle un ākstī,
Līdz zilgmei jūsu stulbums vīts.
Šurp dodiet lielo zelta plāksni,
Kas guļas vietā man ir līdz!

To smagu lieciet man zem kājām!
Ar to man vajag uzvarēt,
Ja klona krūtīs ir par vājām
Līdz galam mani noturēt.

(Seši vīri ienes milzu zelta gabalu. Panu izceļ no klona, un

tas uzkāpj uz sava zelta gabala. Ļaudis pārsteigti. Pans, uz zelta gabala stāvēdams, pret Matīsu.)

Tā, lielais Matīs, skaties!

MATĪSS *(mierīgi).*

Redzu.

ĻAUDIS.

Zelts panu ieceļ debesīs.

PANS IGNATS *(lielīgs, pāri visiem).*

**Es velves paceļu ar plecu.
No manas kvēles uguns vīst.**

**Es vajā no šo ļaužu bēdām,
No viņu zemes sviedrainās.
Mans zelts ir, Matīs, man zem pēdām,
Un nospiests guļ zem tā tavs lāsts.**

**Es atkal brīvs kā bulta tālē —
Šurp mucu piekto, (kalpi steidzīgi pienes
viņam mucu, pans pakampj to un ceļ pie lūpām)
pēdējo!**

(Pēkšņi sagrīļojas. Izlaiž mucu no rokām, ko tikko pagūst kalpi satvert. Smagi dvešot, izbrīnā.)

Kas tas?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pan!

PANS IGNATS (*satver savu kreiso sānu*).

Sirds!

ĻAUDIS.

Pans pēkšņi bālē.

PANS IGNATS (*smagi elpojot, nikns*).

Lal mani sasper velns un jods!

Es jūtu kalnu savās krūtīs,

Kur bij kā vanags agrāk sirds.

Es redzu sārtu gaismu rūtīs:

Tā šūpo ūdeņus un irdz

Ar simtiem zvaigžņu manās acīs.

Kas ir ar mani?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Saņemies!

PIRMAIS KALPS.

Pan, (*sniedz kristāla kausu ar ūdeni*)

spēku!

OTRS KALPS.

Kungs!

PANS IGNATS (*grīojas, šaubās*).

Kas man to sacīs?

Kalns tagad elpā ievēlies.

(Pans lēni noslīgst bezspēkā ceļos.)

ĻAUDIS.

Pans bola acis tā kā pūce.

DZĪRU TIESNESIS.

Te notiek tas, kam jānotiek.

ĻAUDIS.

Pans ceļos kritīs dieva lūdzējs,
Uz purvu galva lejup stieg.

PANS IGNATS (*atjēdzas, uzslienas kājās*).

Nē, vēl es augšā strīdum celšos!

Tas bija tikai vājums īss.

Jūs (*pret ļaudīm lūkās*)

neklausieties, ko es melšu!

Zied kvēls man atkal asinis.

Tu, Matīš, stājies manā priekšā,

Lai redzu, lepni saslējies,

Kā tu ar smago kausu riekšā

Pie manām kājām novelies!

MATĪSS.

Pan Ignat, mirējam ar prieku

Es izdaru, ko viņš man liek.

Kamdēļ lai liedzu tev es nieku?

Te notiek tas, (*rāda ar roku uz tiesnesi*)

kam jānotiek.

(*Kalpi pasniedz milzu kausu.*)

PANS IGNATS.

Dzer!

(Matīss kausu/izdzer.)

Tagad es.

(Kalpi pasniedz otru milzu kausu. Pans dzer, bet nespēj.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

**Pan, tev kļūst smagil
Tu trīci, sviedriem noplūdis.**

PANS IGNATS.

Es mirējs pans.

(Pret Matīsu.)

Tu man to saki?

Kas tu?

MATĪSS.

Tavs skarbais liktenis.

PANS IGNATS *(saslienās).*

Es nepadošos tev ne pēdu,

Tu, likten, *(pret Matīsu)*

manu briesmoni,

Kaut tu pret manu sirdi būdu

Kā nāves šķēpu asini.

Līdz lāsei pēdējai un rūgtai
Nemt vari manu asini.
Es nelocišos tevi lūgties,
Lai degtu tad ar uguni.

Es saļimšu kā dzeltens stiebrs
Zem skarbā plāvuma tepat.
Tik tev, kaut arī zems un riebīgs,
Es nepadošos vairs nekad.

Es varu tikai degt un lidot,
Es varu tikai nāvē krist.
Nav izlīgšanas mūsu vidū.
Sit mani nost, ja vari sist!

Dod kausu, *(kalpi vairās dot)*
manu nāves malku!
Es jūtu — sirds no viņa ļims.
Ar bezgalīgu dzīves alku
Es biju visu mūžu slims.

Dod kausu!

(Atņem ar pēdējiem spēkiem kalpiem milzu kausu un tukšo to.)

Tā.

(Saļimst uz viena ceļa.)

Nu visam beigas.

PIRMAIS KALPS.

Pan!

OTRS KALPS.

Kungs!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Sirds gurst?

PANS IGNATS (*lēni un klusi*).

Viss kļuvis māns.

Nav vairs ne ienaida, ne steigas,

Ir tikai rūgtums salts un plāns.

(Kā pamodies.)

Kur Irena?

(Pavēloši.)

Lai viņa ienāk —

(Kalpones steidz pavēli pildīt.)

Mans lielais prieks un dziļais posts.

Kā auglis esmu ietriekts sienā,

Kā gārnis tieši kaklā kosts.

(Ieslīd Irena. Matīss ārkārtīgi pārsteigts.)

IRENA.

Tēv, (*noliecas pie pana*)

te es esmu! Cik tev grūti.

Kaut vienu vārdu saki man!

PANS IGNATS (*ierauga Irenu*).

Tu!

IRENA.

Es tā.

PANS IGNATS.

**Kā caur smagu rūti
Balss tava dobja tālē skan.**

(Pans noslīd uz sāniem, Irena noliecas pie viņa.)

MATIŠS (*sardzes priekšniekam*).

Kas ir šī dāma?

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pana meita.

MATIŠS (*lielā uzbudinājumā*).

Tas nevar būt.

PIRMAIS KALPS (*smīnot*).

Ir.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Tomēr ir.

MATIŠS (*apjukumā, dusmās*).

Tas nedrīkst būt!

(Lielās, pēkšņās sāpēs.)

Tad vēl pirms velda
Ir labāk nebūtībā irt.

IRENA (*panam*).

Val redzi mani?

PANS IGNATS.

Kā caur miglu.
Kāds manām acīm priekšā liek
No upes lauztu ledu miklu,
Kam biezas pārslas virsū snieg.

(Sardzes priekšnieks un pana kalpi apstāj viņu.)

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pans laikam...

PIRMAIS KALPS (*klusī*).

Mirst?

SARDZES PRIEKŠNIEKS (*pirmajam kalpam*).

Gurst lēnām redze.
Ar viņa ģerboni to sedziet.

(Pirmais kalps aizsteidzas.)

PANS IGNATS

Man vēsl.

IRENA.

Te tavs lūša paklājs.

(Pārklāj to ar dārgu segu.)

PANS IGNATS (*Matīsam*).

Nem Irenu!

IRENA (*teraugot Matīsu, pārsteigta*).

Jūs?

MATĪSS (*bijīgi*).

Es tas esmu —

Ar jūsu smaidu dzīvē celts.

IRENA (*ar pieaugošām dusmām*).

Jūs?

MATĪSS (*pilns nožēlas, manot Irenas sašutumu un naidu*).

Tagad te, pilns šausmu dvesmu

Un savas mīlas pušu šķelts.

IRENA (*nicīgi, sāpēs un naidā*).

Glēvs sargs!

Es, karsta mirkļa kostā,

Jūs nolādu kā slepkavu.

MATĪSS (*pilns bēdu*).

Kam triecat mani atkal postā

Ar savu dusmu pakavu?

(Pans vāji seko sarunai.)

IRENA (*nicīgi*).

Jūs kādu mīlat? Tikai sevi

Mīl jūsu acis, sirds un prāts.

Tēv, kam tu apziņu man devi?

Es tā kā vajā plēsta vāts.

PANS IGNATS.

Kā būtu priecājies es agrāk
Par tavām sūpēm, Irena.
Velns, tagad pašu mani sagrābj
Nalds priekam līdz un dedzina.

Es dzēlu Matīsu, cik spēju.
Dzel manā vietā tagad tu.
Ar savu sauso naida vēju
To slāpē kā ar lakatu.

MATISS (*mokās*).

Neviens nemūžam neizsmies
Vairs mani tā kā dzīve tagad.
Viss ir pret mani sacēlies,
Gulst visam pāri sūpju vāgā.

Trūkst prāta apjēgt man uzreiz,
Kas viss te notiek, kā tas nācis.
Es salauzts, aptraipīts un greizs,
Kā mani plēsis būtu lācis.

Vairs vāra pienene es tik.
Kur lai vēl sūkstumu sev ņemu
Par cietu klinti atkal tikt,
Kad derdzos vairāk sev par vemu.

(*Pret panu.*)

Pan Ignat, savu uzvaru
Es negribu, nedz tavu nāvi:
Ar savu naida atvaru
Tu mani satrieci un kāvi.

Šurp nācu kā uz svētdienu,
Kur virmos laiks, pilns saldu ošu:
Bij lemts, ka skaisto Irenu
Es viņas īstam draugam došu.

Lai manī dzīst un norimst viss,
Kad redzēšu es draugu smaidām.
Vai domāju, ka liktenis
Tam nokāpt liks līdz manam vaidam.

Ko tomēr esmu solījis,
To visu pildīšu līdz galam,
Kaut sabrūk visas debesis,
Kaut manu sirdi atdod salam.

Kā zvērs, kā kukainis un augs
Par visu vairāk mīlu sevi.
Tu, Knut, (*māj Knutam ar roku*)
mans īstais, labais draugs,
Līdz saulei celties spēku devi.

Kaut, tikai brīdi uzdzirkstot,
Kā gaisma tīrs reiz tomēr kļuvu,
Nāc, laipnais Knut, (*Knuts nostājas
blakus Matīsam*) un saņem to,
Kas ir tavs apskaužamais guvums.

IREŅA (*priekā*).

Knut!

KNUTS (*tāpat*).

Irena!

PANS IGNATS (*nemierīgs, ieraugot Knutu, saslejas pēdējos spēkos*).

Kaut klāt man gals ir
Un nāve manas kājas auj,
Es atkal dzirdu tādu balsi,
Kas man pat aiziet neatļauj.

Kas, tas ir Knuts, ko savā priekšā
Kā vilku pirdzam redzu es?
Nāc, zoben, (*tausta ar roku gaisu*)
mirkli manā riekšā:
Šo puisī gribu līdz sev vest!

MATIŠS.

Knuts — tas ir vīrs, kam piederēs
Uz mūžu tava melta skalstā.

PANS IGNATS.

Knuts?

MATIŠS.

Vipš.

PANS IGNATS.

Tu, kalps, man redzi dzēs
Ar savu pīķi.

KALPS.

Kungs!

PANS IGNATS.

Lai galst tad
Viss, ko man skatīt pietrūkst spēka!
Es, vecais āksts!

SARDZES PRIEKŠNIEKS (*pieliecies panam*).

Šis derības
Bij akla, noziedzīga dēka.
Pan, zudis nav mums vēl nekas:
Tev tikai Matīss jāizdod
Kā bīstams noziedznieks uz pēdām.

PANS IGNATS.

Pēc svalgām asinīm tu od,
Man tikai vieta dziļām bēdām.

Kad manas acis dievu skatīs,
Kaut viņš man otrreiz dzīvot liek,
Jūs visi — Irena, Knuts, Matīss,
Tu, priekšniek, un tu, krodzniek, —

Jūs visi mani ienaidnieki,
Es nīstu jūs un nolādu:
Kaut jums par sāpēm kļūtu prieki
Un dzīviem miesa sapūtu!

Un jūs te visi, kas man apkārt,
Jūs, stulbie, ziņkārīgie, jūs —
Kā slepkavas jūs visus pakārt
Man tik daudz mežos zaru būs.

Es nīstu jūs un nīstu visu,
Ko skata acs un vēro prāts,

Šo pasauli un viņas risu,
Kur tik daudz netaisnības krāts.

Visvairāk tomēr sevi pašu
Es nīstu nevaldāms un ilgs,
Lai es ar savu uguns dvašu
Pats sevi aprītu kā vilks.

Lai manas ciešanas kā zobens
Man miesu plūksnās sagrieztu!
Jūs pats es saplosu ar zoblem
Un mirdams lādot nolādu!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Pan, klusē, pan!

KRODZINIEKS.

Tu dievu ārdi!

SIRMAIS KUNGS.

Slēdz sevi ciet!

PIRMAIS KALPS (*pieceļas*).

Ir miris pans.

IRENA.

Tēvs miris!

OTRS KALPS.

Jā.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Cik smagi vārdi!

VECENE.

Gaiss zilgans kļūst kā bērza tvans.

PIRMAIS KALPS.

Pans beigts.

VECAIS DZĒRĀJS.

Viņš mira baigs un briesmīgs.

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Viņš bija liesma, šķēps un grēks.

ĻAUDIS (*satraukti*).

Lai pana miesu sadur iesmi:
Tā zudīs viņa lāsta spēks!

MATIŠS.

Tas velti, es jau viņu jūtu:
Nāk lāsts un mani pušu šķeļ.

(Atkrīt ple zemes, pār viņu noliecas kalps.)

It kā tik salms es vārīgs būtu,
Ko pūsma lauž un pūsma ceļ.

Viss sabruka kā kurmja arums,
Viss deg kā trakās ugunīs.
Kurp lai vairs eju, ko lai skarū?
Lāsts arī to kā nezvērs rīs.

Draugs, mīla, gods un zelta slava
Kā rožu pelni plaukstā drūp.

**Draugs, mīla, gods — nekā vairs nava,
Vēl tikai purvs, kur migla kūp.**

KRODZINIEKS.

Tu teici purvs?

MATĪSS.

**Prom! Tava roka
Man rieb. Es dzirdu — mani sauc.
Es redzu seju, pilnu kroku.
Prom! Prom!**

KRODZINIEKS.

**Tu mūsu svētkus jauc.
Jel paliec! Ļaudis, viesi, kungļi
Grib mūsu Matīss projām skriet.**

ĻAUDIS.

Lai pana liķi dauza rungas!

VIESI.

Un Matīsu pie krēsla sieti!

KNUTS.

**Tu projām eji? Matīss, draugs mans,
Tik laimīgs es, ka pateikties
Es aizkavējos šajā trauksmē.**

MATĪSS.

Knut, nenāc tuvāk, piesargies!

KNUTS.

Kas ir ar tevi?

MATIŠS.

Tu vēl jautā?

KNUTS.

Es pārsteigts.

MATIŠS.

Kā jau laimīgs vīrs —
Tu ieogrūd smilšu slāni strautā
Un prasi, lai tas būtu tīrs.

VECAIS DZĒRĀJS.

Viņš piedzēries.

ĻAUDIS.

Ko runā niekus?

KALPONE.

Būs jādod mīksta stirna iekost.

MATIŠS.

Šis un jūs visi prasāt: kāpēc?
Pirms vēl bij izteikts pana lāsts,
Es biju jau šī lāsta trāpīts
Un tagad pašā ellē gāzts.

Ne uzvaras, ne cēlās slavas
Man nevajag. Nē. Jūs tāpat.

Nav bijis Matīsa un nava,
Un nebūs vairs starp jums nekad.

KRODZINIEKS.

Uz purvu, Matīš, neej! Ūdens
Klāj melno purvu dziļš un smags.
Tur pāri tikt var tikai putns
Un skaņā pārvērsts brieža rags.

MATĪSS.

Nost, odze, netīrā un glēvā
No velna sūrās paduses!
Viss atsities tu savā tēvā —
Bez goda un bez dvēseles.

Nost!

VIESI.

Matīš!

MATĪSS.

Prom! Man rokā zobens.
Jūs, ceļu!

ĻAUDIS.

Matīš, Matīš!

MATĪSS.

Nost!
Jūs, prom! Kam kodišu ar zobiem,
Tas būs kā purva odzes kosts.

VECENE.

Viņš ārprātīgs.

KALPONE.

Ir.

VECAIS DZĒRĀJS.

Jā.

ĻAUDIS.

**Zem pēdām
Liet viņam svēto ūdeni.**

VECENE.

**Pans vainīgs ir pie viņa bēdām.
To cepināt ar uguni.**

ĻAUDIS.

**Šurp pana negausīgo liķi!
Pie kājas stabā viņu vilkt,
Lai ložņā viņā šķēps un piķi
Tik ilgi, līdz tam miesa smilkst.**

DZĪRU TIESNESIS.

**Miers! Ļaudis, kur ir jūsu jēga?
Jūs trakojat kā badā vilks.
Te stāvu es, cik ir man spēka,
Kā atvēzta jums pretī ilkss.**

IRENA.

**Kungs, glābiet mana tēva godu!
Nav pelnījis viņš tādu sodu.**

ĻAUDIS.

Pie kāža panu!

VECAIS DZĒRĀJS.

Taisies nost!

ĻAUDIS.

Viņš mūsu nelaime un posts.

DZĪRU TIESNESIS.

Pans mira tā, kā vīram nākas,
Viņš ir pat savā nāvē vīrs.
Tā degt un krist ir sava māka,
Ko spēj tik spēks — dziļš, kvēls un tīrs.

VECAIS DZĒRĀJS.

Tad šķēps to neņems.

VECENE.

Uguns plaks.

KALPONE.

Aug pana ikšķim velna nags.

MATĪSS.

Pēc gaismas allaž tumsa nāk —
Tā es kā spulga atkal zūdu.

MEŽINIEKS.

Arvienu mani varenāk
Rauj sevī kaislības kā plūdi.

KRODZINIEKS.

Tu velti steidzies, trakais draugs,
Purvs manam noslēpumam
Ar dunču ašķi pāri augs
Zils, līdzīgs debess jumam.

Reiz viss līdz galam jāizšķir,
Mans zirgs par tavu ātrāks ir.
Lai purva grieze mani dzird,
Šķiet, liktenis vēl vienam mirt

ĻAUDIS.

Uz upi panu!

VECENE.

Moku rats
Lai viņu plēš kā velna acs!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Bez jēgas pūlis. Kara kalpi.
Šurp! Mana sardze, šurp!

KARA KALPS.

Šurp!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Jūs,
Vai tīrs no jums šis pagrabs kļūs?

VECENE.

Nē.

ĻAUDIS.

Panu mums!

KALPONE.

Kaut galvu skaldi!

SARDZES PRIEKŠNIEKS.

Ar pātagām tos ārā dzīt.

Kur nelīdz tā, lai zobens krīt!